



Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SØREN OLESEN FRA MORS

EN LEVNEDSTEGNING
EFTER UTRYKTE KILDER

AF

J. P. WAMMEN

MED 9 ILLUSTRATIONER



UDGIVET AF
KIRKELIGT SAMFUND AF 1898
1924

ANDELSBOGTRYKKERIET I ODENSE

1924

FORS PIL

*Gamle Søren, lad mig mindes
end en Gang med Pen i Haanden,
hvad du var for mig og mange,
mens du end var ung i Aanden.*

*Bred paa Foden, bred om Lænden,
bred og djærv og tung i Talen;
Stemmen blød og vemodssløret,
som et Aaløbs Fald i Dalen.*

*Intet Hovmod, ingen Fraser,
stille Ord om Kristensynet,
og to milde, brave Øjne
ærligt lysende bag Brynet.*

*Ordet sank i aabne Hjerter,
blødt som Nattedug paa Kornet:
intet Brøl i Domsbasunen,
intet Stød i Helvedshornet.*

*Og til sidst, naar Talens Stilhed
havde Hjerterne bevæget,
svam og bølged' Salmens Toner
varmt igennem Kæmpeskæget.*

*Stærkest var du, naar du talte
Hjertets Sag bag Bjælkelofte,
naar Forsamlingen og Ordet
begge gik i Bondekofte —.*

AAKJÆR.

FORORD.

LÆNGE har jeg følt Kald til at nedskrive *Søren Olesens Levnedsløb*; men da Opgaven syntes mig alt for stor, gled Aarene hen. Forgæves har jeg spejdet efter, om ikke en eller anden, der kendte og skattede ham, skulde faa i Sinde at tage Arbejdet op. —

Maatte nu, hvad jeg her har samlet, finde velvillige Læsere. — Mig er det gaaet saaledes, at jo mer, jeg syslede med Søren Olesen, des kærere blev han mig, ja des mer beundrede jeg denne stille, ydmyge, evnerige Herrens Tjener; maatte det nu ved Gennemlæsningen gaa mine Læsere paa samme Maade, da var dette lille Arbejde ikke udført forgæves. —

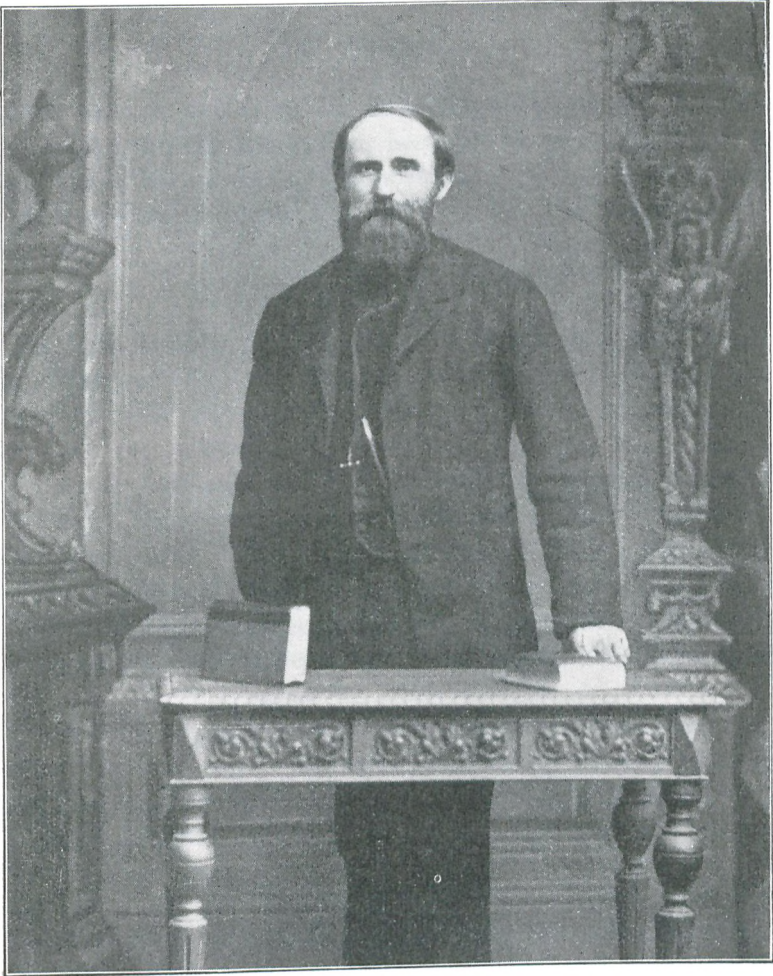
Bogen er helt igennem bygget paa Søren Olesens egne, efterladte skriftlige Optegnelser: Mindebøger, Dagbøger, Meddelelser, løse Lapper Papir, Breve o. s. v.; og jeg har kun i ganske enkelte Tilfælde benyttet trykte Kilder.

Tidligere Trafikminister og Folketingsmand, Hypothekbankdirektør Jensen-Sønderup har vist Bogen og mit Arbejde den Interesse, at han i en Afhandling, som findes i Slutningen af Bogen, har skildret Søren Olesens Rigsdagsvirksomhed. Derfor er jeg ham hjærtelig taknemmelig, ligesom for, at »Kirkeligt Samfund af 1898«, i Mindet om Søren Olesens gode Tjeneste i dets Gerning, har taget Bogen paa sit Forlag.

Endvidere takker jeg pensioneret Lærer J. P. Harbo, der har ordnet Billedstoffet og hjulpet mig med Korrekturlæsningen.

Gislum Skole i September 1924.

J. P. WAMMEN.



Søren Olesen som Taler.

I. Slægt.

SØREN OLESEN FRA MORS var af Fødsel en Vendelbo; fra Vendsyssel stammede baade hans fædrene og mødrene Slægt, her hengled hans Barndoms og Ungdoms Aar, og her gennemlevede han de betydningsfuldeste Stunder i sit Liv, sit kristelige Gennembrud.

Ole Sørig.

Den ældstkendte af hans fædrene Slægt hed *Ole Thomsen Sørig*. Han var født paa Stenbæk Gods i Bindslev Sogn 1758. Forældrene var »Hestekøber« *Christen Thomsen* og *Maren Olesdatter*. 33 Aar gammel hjemførte han 1791 sin Brud, den 28-aarige *Anne Godskesdatter*, født i Starbæk i Uggerby Sogn 27. April 1763. Han var da Fæstegaardmand i Nørre Bindslev.

Da han i Aaret 1800 blev løst af Stavnsbaandet, flyttede han med sin Familie til Hørmested Sogn, hvor han boede, indtil han 20. Juli 1804 fæstede en Gaard, beliggende i Lørslev By, Ugilt Sogn, og som hørte under Herregaarden Hvidstedgaard i Taars.

Af Ole Sørig og Annes fem Børn hed det ældste Barn *Søren Olesen*. Han var født i Bindslev 25. Novbr. 1791 og opkaldt efter Faderens Morbroder *Søren Olufsen Sørig* i Bindslev. Ole Sørig døde i Lørslev 1828.

Søren Rammelhøj.

Sønnen, *Søren*, blev 1816, efter at have deltaget i Napoleonskrigene, gift med *Margrethe Christensdatter*, født i Nørgaard i Lørslev 14. Marts 1790. I et Par Aar boede de i Rammelhøj, Hørmested Sogn, flyttede saa tilbage til Lørslev og fik et Stykke af Nørgaards Mark, der hed *Vester Fælled*; men fra den Tid kaldtes han *Søren Rammelhøj*. Han skildres som en lille undersætsig, livlig Mand, der gerne vilde fortælle, navnlig om sin Soldatertur i Frankrig.

Ægteparret havde 10 Børn; men da Hustruen 1850 døde, kom *Søren Rammelhøj* ind i en hel Del religiøse Vanskelig-

heder, der resulterede i, at han gik over til Mormonismen. Han var blandt den første Flok, der 1852 drog fra Danmark til Utah. Den 29. September 1853 kom han til Saltsøstaden; men havde paa Vejen hertil indgaaet i Ægteskab med en Enke, *Bertha Jørgensen*, fra Greve Sogn paa Sjælland. Ved hende blev han nu Fader til tre Sønner.

Han var imidlertid ikke den eneste af Ole Sørigs Efterkomere, der som Mormon drog til det fjerne Land. Nej, en sær underlig Hang havde denne Slægt til den falske Lære, og mindst Halvdelen af den har fæstet Bo derovre.

Ole Chr. Sørensen,

Søren Rammelhøjs ældste Søn, var født i Vester Fælled 13. August 1819. Som ungt Menneske lærte han Skomageriet i Hjørning. Da han var udlært, giftede han sig 23 Aar gammel med den 27-aarige *Anne Marie Frandsdatter*, som den Gang var Vævepige paa Herregaarden *Spangehede* i Lørslev. De to unge købte sig en lille faldefærdig Rønne, beliggende paa *Mølgaards Mark*, lidt i Øst fra Ole Sørigs Gaard. Her fødtes deres ældste Søn 18. Juli 1842. Han kom til at hedde *Søren Olesen* efter Bedstefaderen, og det var ham, der siden kom til at bære Kendingsnavnet »*Søren Olesen fra Mors*«.

Anne Marie Frandsdatter var født paa Gaarden *Gjersholt* i Torslev Sogn 28. Juni 1815. Faderen hed *Frands Jensen*, Moderen *Maren Thomasdatter*. Denne gamle Gaard med de yndige Omgivelser af Skov, Sø og Hedebanker havde hendes mødrene Slægt beboet mange Slægtled tilbage i Tiden. Den ældstkendte af Slægten hed *Ole Nielsen*, og var født omkring 1713.

Gjersholterne synes at have været dybt religiøse Folk, der tit har haft Hang til Tungvind og til Grublerier over Livets Gaader, og *Anne Marie* lignede sin Slægt i dette Stykke. Mærkelig er ogsaa denne Slægt derved, at flere af dens Medlemmer har gjort sig bekendt ud over Bondestanden. Saaledes foruden *Søren Olesen*, der er en ægte »Gjersholter«, Landstingsmand og Forfatter *Thomas Larsen*, der stammer et Slægtled længere tilbage, og den i sin Tid bekendte Højskolelærer ved Grundtvigs- og Vejstrup Højskoler, *Niels Kr. Andersen*, der ogsaa forsøgte sig som Forfatter, samt Forfatterinde *Marie Fabricius*. De to sidst-

nævnte er af samme Slægtled som Søren Olesen. Flere er mig ikke i Øjeblikket bekendte.

Anne Marie skildres som en stille, gudhengiven Kvinde, der fra sit Hjem havde modtaget en stærk kristelig Paavirkning. Af Udseende var hun »middelhøj, rank og smuk«. Hun holdt meget af at være ren og pæn i Tøjet, ligesom alt omkring hende skulde være rent og pænt. Til det lille Hjem hørte en Jordlod paa 11 Tdr. Land, hvorpaa der den Gang holdtes to Køer. En Dag i Aaret 1841 flyttede de saa ind i det gamle Hus, fattige paa Gods, men rige paa glade Forhaabninger.

Skønt Familien i de følgende Aar stadig øgedes, gik det dog godt fremad for den. Ole passede sit Haandværk saa godt, at han til Tider havde tre fire Svende paa Værkstedet. Jordens Drift var derimod mest overladt til *Anne Marie*, som jo ogsaa havde Hjemmet og Børnene at tage sig af og ingen Pigehjælp. Det kunde jo til Tider være haardt nok; men de saa dog Fremtiden med Fortrøstning i Møde, og inden Aar og Dag laa der i Stedet for den gamle Rønne et nyt Hus.

Men med Krigsaarene 48, 49 og 50 oprandt tunge Tider for den fattige Familie, thi Ole maatte springe Soldat og var med Undtagelse af enkelte korte Afbrydelser med i dem alle. Ene var hun om alting. Fattigdom kom til Huse, saa hun og de smaa tit led Nød. Midt under Krigen fødtes deres sjette Barn, der baade blev født og døde, uden at Faderen fik det at se. Dertil kom al den Angst og Spænding, hun gik i for sin kære Mand: Mon han kom igen? I alle disse tunge Dage var Gud hendes Tilflugt, til ham opsendte hun sine Bønner om den »kære Landefred« og om Beskærmelse for ham, som skulde færdes paa de farlige Veje. Derved fandt hun ogsaa Fortrøstning til at bære det tunge Kors, der var lagt paa hendes Skuldre. Ja, det hændte ikke saa sjældent, at fortrykte Naboer kom til hende for at hente Trøst i deres Sorger.

Ole var med i seks Slag; men han blev dog bevaret i dem alle, ja blev ikke engang saaret.¹⁾

En Del af Tiden var han antaget som sit Kompagnis Skomager og tjente derved en Del Penge, som han samvittighedsfuldt sendte hjem til sin betrængte Hustru og til de smaa. Han skrev en meget smuk Haandskrift og sendte stundom flere Gange

¹⁾ I Istedslaget segnede hans Sidemand dødelig ramt til Jorden.

om Maaneden lange malende Skildringer hjem. Men næsten hvert Brev ender med et Suk: »Gud giv os snart den kære Landefred tilbage«! — »Skriv snart igen, søde Kone, jeg er næsten aldrig rigtig glad, uden naar jeg faar Brev fra dig. — «

Anne Marie skrev vel ikke saa smuk en Haandskrift; men hendes Breve er saa inderlige, trohjertige og enfoldige. 25. December 1850 skrev hun saaledes:

»Vi holdt vor Juleaften med Glæde. *Frandsine* spurgte mig, hvorfor de skulde have det saa godt i Aften, og jeg sagde dem med Glæde Besked. Og lille *Carl* kunde godt huske i Dag, hvad jeg fortalte i Aftes. Og de største sang og læste for mig. Kunde jeg altid have dem i den Dur, at de beflittede dem paa det gode, da vilde jeg ret glæde mig. Og Gud, lad dem fremdeles opvokse i Ære og Dyd, og lad os samles til den evige Glæde. — Jeg ender mit ringe, enfoldige Brev med de aller-kærligste Hilsener fra din til Døden tro Kone, *Anne Marie Frandsdatter*. — «

Da Ole efter næsten et Aars Fraværelse, den 23. Februar 1851, sammen med en Kammerat traadte ind i sin Stue, var Anne Marie ikke til Stede. Børnene kunde ikke kende ham, og var meget rædde for de to skæggede Fyre. »Har I noget at spise?« spurgte Ole og gik ind i Spisekamret. »Int te Jer!« svarede det ældste Barn. De løb nu alle ud til Moderen, som de havde faaet Øje paa gennem Vinduet, og fortalte i Munden paa hverandre om de to »led-e Mænd«, der var gaaet ind i Spisekammeret og snart havde taget al deres Mad. Og de blev meget forbausede over at se Moderens Glæde og den kærlige Velkomsthilsen, hun gav ham. —

Men Anne Marie havde haft det for strengt. Hendes Helbred var nedbrudt. Hun skrantede. Intet Lægemiddel vilde hjælpe. Og hun døde pludseligt den 6. August 1854, kun 39 Aar gl. Deres yngste Barn var kun to Aar, da han mistede sin Moder.

Ole giftede sig igen og blev siden Købmand, først i Høgsted, siden i Poulstrup, begge Steder Vrejlev Sogn. Han opnaaede en meget høj Alder og var en elskelig gammel Mand, der baade var kristelig og folkelig vaagen. Med sin anden Hustru, med hvem han oplevede at holde Guldbryllup, havde han ni Børn. Han døde i Poulstrup 1907 og oplevede saaledes sin berømmelige Søns Død.

II. Barndom.

Om sin første Barndoms- og Ungdomstid fortæller *Søren Olesen* selv saaledes:

»Det første, jeg kan mindes, er, at jeg en Dag havde faaet fat i en Hammer og med den i Haanden var krøbet op i Vinduet, hvor jeg just var i Færd med at slaa Ruder ud, da min Moder i det samme kom ind. Hun stod længe og saa paa mig, og saa mærkede jeg, at jeg var paa ulovlige Veje. Hendes Tavshed blev mig derfor pinlig. Jeg sagde saa: »Tag mig ned, Mor!« — Derover kom hun til at le, og saa var den Storm forbi. Jeg havde da faaet en Rude slaaet itu.«

Om Morgenen vaagnede han gerne ved, at hans Fader og Moder sad og sang deres Morgensang. — »Det gjorde mit Barnehjerte godt at se hende og Fader sidde der ved Siden af hinanden og synge«, skriver han.

Tidligt lærte hans Moder ham og hans Søkende Gud at kende. Det hørte til hans kæreste Minder, hvorledes hun hver Morgen og Aften aldrig forsømte at bede Fadervor og at synge en eller to Salmer med dem. Og han glemte aldrig sin Moders Sang. Derfor sagde han saa tit, naar han senere i sit Liv stod paa en Talerstol: »Syng gode Sange for dit Barn; thi det har Betydning, hvad en Moder synger ved sit Barns Vugge!« — 1871 nedskrev *Søren Olesen* følgende om sin Moder:

»Min fromme Moder lærte mig tidlig at kende Forskel paa de onde og gode Kræfter, der gærer i ethvert Menneskehjerte. Hun undlod intet Øjeblik at indprænte mig, hvad et Guds Barn maa gøre i Forsagelsen af Djævelen med alt hans Væsen og alle hans Gerninger, og i Troen paa Gud Fader, Søn og Helligaand.

Skønt jeg kun var lille, tænkte og følte jeg dog tit underlige Ting, naar hun om Aftenen sad paa Sengestokken og talte saa kærligt og enfoldigt med os om vor kære Broder i Himlen, Jesus Kristus, og om hans Lidelse og Død for os. Ja, derved kom jeg rigtig til at elske ham og længes efter ham, og jeg tør vel ogsaa sige, i barnlig Uskyld at bede til ham. Jeg bad ham da særlig om at opfylde min Moders Bøn, nemlig, at vi maatte blive nogle rare Børn og blive hos ham, at ingen af os skulde savnes blandt de frelste paa Herrens Dag.«

Børnene maatte tidligt lære at gøre Gavn. Den lille Søren

syede et Par Sko til sig selv, da han var 6 Aar gammel. Faderen var streng i sin Opdragelsesmetode, saa at Børnene blev bange for ham; men saa maatte han til at ændre den, og som de voksede til, vandt han deres Hengivenhed og Kærlighed.

Da Søren var seks Aar gammel, blev han sat i Skole. Degnen, *Gunnerson*, hed han, var gammel og Undervisningen elendig: »Remseri og Tamperi« hørte til Dagens Orden, saa den Skolegang bragte ingen Glæde til den følsomme Drengs Sind.

Da han var syv Aar, kom han ud at tjene som Faarehyrde paa en Gaard i Ugilt. Det var jo tidlig at komme bort fra sit Barndomshjem, men Moderen kunde under Faderens Indkaldelse ikke skaffe Føden til de mange sultne Munde.

Det første Aar gik godt nok; men det andet Aar kom han til at længes slemt, og da Manden en Dag slog ham, fordi Ræven havde taget to Lam, løb han bort; men herom fortæller han selv saaledes:

»Jeg turde ikke komme hjem; men opholdt mig i Skoven eller i Tørvehuse om Natten. Om Dagen plukkede jeg Bær i Moser og i Heder og spiste. Undertiden gik jeg ogsaa et eller andet Sted ind og fik en Mellemmad. Saaledes var jeg hos mine Bedsteforældre i Kniir. Dem fortalte jeg, at jeg havde faaet Lov til at løbe der hen. Der fik jeg to »Rundtenommer« og en Skaal sur Mælk, som jeg slugte med Graadighed. Jeg havde da ikke faaet Mad i tre Dage. Jeg løb forvildet og forskræmt ud igen paa den vilde Hede. Først femte Dagen i Dagingen fandt min Fader mig, mens jeg laa og sov ved et Have-dige. — Jeg fik senere at vide, at han og tre af mine Morbrødre havde ledt efter mig i tre Dage og Nætter. —

Ni Aar gammel kom jeg til at tjene en Mand, som havde Stenarbejdet ved den ny Vej, der da blev anlagt mellem Aalborg og Hjørring. Han boede i Barholt. Derfra skulde jeg køre Sten paa Vejen. Jeg fik Kosten og fire Skilling daglig, hvilket den Gang var en stor Løn.

Manden var meget fattig og meget gerrig, saa hverken jeg eller hans Børn maatte faa tilstrækkelig Mad. Om Morgenen, før jeg tog af Sted, fik jeg en Skaal kold Melgrød og Mælk, og saa fik jeg et lille Stykke Brød med paa Vejen. Jeg fik saa ikke mere, inden jeg om Aftenen kom hjem igen.

Det var et Par usle Krikker, jeg havde at køre med. Dem

undte han heller ikke tilstrækkelig Foder. — Hen paa Efteraaret blev Turene drøjere for mig, især naar det regnede.

En Aften kørte jeg vild paa Hjemvejen. Det var buldrende mørkt, og det regnede, saa det flød hen ad Jorden. — Da jeg mærkede, at jeg ikke mere var paa Vejen, stod jeg af Vognen og bandt Hestene for saa at finde Vejen igen. Denne fandt jeg omsider; men saa kunde jeg ikke finde Hestene. Der gik jeg nu den halve Nat og ledte og græd. Omsider fandt jeg dem dog og kørte saa hjem efter.

Skønt jeg var vaad til Skindet, og det var dygtigt koldt, fornam jeg dog snart intet dertil. Jeg syntes, jeg sad saa lunt og godt paa Bunden af Vognen. Men da jeg kom hjem Kl. 3 om Natten, kunde jeg ikke røre et Lem. Manden tog mig og bar mig ind i Sengen, og jeg kunde mærke baade paa ham og hans Kone, at de troede, jeg var og blev død. Jeg kom efter et Par Dages Forløb til Kræfter igen og kørte saa videre.

Om Natten var Manden undertiden med. Men jeg fik Mistanke om, at han kun var med for at stjæle. Alt det Hittegods, han kom med, fortalte han mig, at han havde købt et eller andet Steds. — Et Par Dage før jeg rejste, blev han dog opdaget, derved fik jeg saa at vide, at det var stjaalet.

Nogen Tid efter væltede han et Læs Sten paa sig og døde kort Tid efter. Jeg græd; thi jeg holdt af ham. Han var den eneste fremmede, der hidtil aldrig havde sagt et ondt Ord til mig.« —

Han var 12 Aar, da han mistede sin Moder; og Tabet af hende smertede ham meget. Han sørgede inderlig over hendes Død og følte sig nu ganske ene og forladt. Aldrig glemte han hende, og naar han som ældre besøgte sin Fader, kom Samtalen tit til at dreje sig om hende. Ja, det var vel egentlig hendes lyse Billede, der fra Begyndelsen af kom til at danne Bindeledet imellem Faderen og ham, saa de blev Hjertevenner.

En Gang skrev Søren Olesen saaledes: »Det er et Spørgsmaal, om min Moder ikke har været mere for mig i de dødes Rige, end hun kunde have været her; thi Mindet om min kærlige gode Moder har tit staaet for mig baade i mine Fald og mine Oprejsninger, baade i Sorg og i Glæde.«

Efter sin Moders Død kom han til *Ilbro Kro*, hvor han var i tre Aar¹⁾. Her kom han til at gaa til Skole til Stadighed, og

¹⁾ Fra Novbr. 1854 til Novbr. 1857.

begavet, som han var, gjorde han god Fremgang; thi *Lauritsen* i *Ilbjerg* Skole var en dygtig Lærer. Baade Kromanden og hans Hustru var flinke imod ham; men Krolivet havde en uheldig Indflydelse paa ham. »Her gik mit Barnelivs favre Dage tabt«, klager han. »Alle vilde Kræfter væltede sig her imellem hverandre baade tidlig og sildig, baade ved Dag og ved Nat, og jeg kom snart med i Legen. To Gange drak jeg mig saa fuld, at jeg ikke kunde komme til Præst. Jeg fik i det hele at føle, hvad Synd og Skyld er, og jeg var tit bedrøvet over, at jeg var bleven saa slem; men naar jeg saa kom sammen med mine Fristere, var jeg væk igen. — «

Mens han var i Kroen, gik han til Konfirmationsforberedelse hos den gamle Pastor *Neergaard* i Ugilt. Her blev han og tre andre Drengene af Præsten kaldt »de fire store Profeter.« »Min Klogskab«, siger Søren Olesen, »bestod nok deri, at jeg var dygtig til at ramse op af Balles Lærebog.«

Neergaard var en løjerlig Størrelse. Naar en af os svarede fejl, sagde han: »Aa dit Fæ, gaa ud og spørg min grimedede Kalv. Den siger bø, bø og det kan du min Salighed ogsaa lige saa godt sige.« Eller han raabte: »Økseskaft!«

Blandt Drengene var der en, som næsten altid sad og sov. En Dag raabte Præsten til Søren Olesen, som sad næst ved ham: »Aa, giv da den Flab en paa Torsken, sidder han ikke der og sover!« Det lod han sig ikke sige to Gange, men gav straks Drengen et Nakkedrag, saa han vaagnede. Men da han en anden Gang handlede uden højere Ordre, raabte Præsten til ham: »Hør du kloge Dreng fra Skomagerens, kan du ikke sidde stille, saa skal jeg, som han kunde bande, snart komme og banke dig!«

Paa Kirkegulvet skulde de staa efter Karakter. Da de fik Numrene uddelte, sagde Præsten til ham: »Ja, du kloge Dreng, du kunde nok for dine Kundskabers Skyld fortjene at staa øverst; men du har temmelig mange Kanalliestreger i Hovedet, derfor skal du nu staa næstøverst.« Men Søren tænkte ved sig selv: »Nej, min gode Præst, jeg saa nok, at Jens kom med en fed Gaas og fem Rdr., og jeg havde kun tre Rdr.«

Saa oprandt Konfirmationsdagen. Længe sad han paa sin Moders græsbevoksede Grav og følte sig saa inderlig bedrøvet og ene. Verden laa saa mørk og trist for ham. Nu skulde det altsaa for Alvor være forbi med Barndomstiden. Paa Kirke-

gulvet var han meget forknytt. Præsten talte kærligt til ham og spurgte ham og de andre Konfirmander, om de forsagede Djævelen og troede paa Gud Fader, Søn og Helligaand; men han turde ikke svare Ja og tav. Præsten saa lidt paa ham, lyste saa Velsignelsen over ham og gik videre. »Jeg vilde ikke sige Ja,« — skriver han — »thi dette var ikke Sandhed, og lyve for Gud og Mennesker vilde jeg ikke; men holde, hvad jeg der skulde love, det følte jeg, at jeg ikke kunde.« Til Alters kom han heller ikke, førend Præsten sendte ham Bud derom hen paa Efteraaret. Og da han saa havde været der, lovede han sig selv, at der vilde han ikke komme mere; thi der var Bordet kun dækket for vor Herres Venner, og til dem turde han ikke regne sig.

III. Kristelig Opvækkelse.

I de følgende Aar tjente Søren Olesen paa forskellige Steder. Men for hvert Aar, der gik, kom han længere og længere bort fra sin Barnetro og sine Barneminder. — »Jeg lærte at bande værre end en Matros, gik til Legestuer og alskens liderlig Sjov,« skriver han. — For nu dog at faa begyndt paa et nyt Liv, drog han 1861 længere Syd paa, til *Serritslev Sogn*. »Men her kom han af Asken i Ilden;« thi de unge, han her traf paa, var langt fra bedre end dem, han drog fra. Herom skriver han saaledes:

»Jeg sjovede nu saa længe, til jeg knap havde Klæder paa Kroppen og kun 2 Rdl. af min Løn. —

Da talte vor Herre til mig i en Drøm. — Jeg havde som Barn drømt en Gang, at jeg stod udenfor et Tempel. Saa kom Josef og Marie med Jesusbarnet. Marie bad mig da holde Barnet, mens hun og Josef gik ind i Templet. Det gjorde jeg hellere end gerne. Jeg laa og legede med Barnet paa en grøn Plads og var saa inderlig glad. Lidt efter kom Marie igen og tog ham. Han sad paa hendes Arm og saa over hendes Skuldre efter mig. Jeg gik bedrøvet tilbage hen over en Bro. Men dette *Barneblik* glemte jeg aldrig.

Nu drømte jeg en Nat, at jeg gik hen over en Hede og vilde til Legestue; men paa Vejen mødte jeg vor Herre, klædt i Bondedragt. Dog kendte jeg ham godt fra den Gang, jeg saa ham som lille Barn. Han saa vist paa mig og spurgte mig, hvor jeg vilde hen; men det vilde jeg ikke sige ham. Han bebrejdede mig nu, at jeg var bleven saa slem, da jeg dog havde været et fromt Barn. Jeg følte da, at jeg var en stor Synder

og bad ham om Tilgivelse. »Følg mig!« sagde vor Herre, og jeg fulgte ham hen til en Bondegaard, hvor han holdt Møde. Han stod for Bordenden og talte, men hvad han sagde, husker jeg ikke, for jeg stod stadig og ventede paa, at han skulde sige: »Din Synd er dig forladt!« men det sagde han ikke, og han blev borte for mig, uden at jeg saa, hvor han gik hen. Jeg blev herover saare forknyt og gik hjem, hvor jeg saa gav mig til at prædike for de andre Karle om vor Synd og Usselhed. Men de spottede mig, og jeg græd.

Da hørte jeg et vældigt Bulder og løb hen til Lugen, for at se ud. Jeg saa da, at Himmel og Jord stod i Flamme i Nord-vest. Forfærdet vendte jeg mig fra dette Syn tilbage til mine Medtjenere. Da stod vor Herre hos dem, og jeg hørte ham sige: »I Dag er det den sidste Dag!« De spottede ham og kaldte ham en Løgner; men jeg kastede mig ned og græd bitterlig. Da lagde Herren sin Haand paa min Skulder og sagde: »Vil du til Himlen, Søren?« — »Ja,« svarede jeg. — »Saa maa du skynde dig ud herfra!« —

Da jeg kom ud, holdt der en lille Vogn forspændt med to blaa Heste, men de var saa grumme urolige og stod og stødte frem og tilbage, saa jeg ikke kunde komme op. Herover blev jeg vred og raabte: »Aa, hvad Satan, kan I da ikke staa!« — I det samme forsvandt haade de og vor Herre, og jeg kastede mig ned og bad: O Herre Jesus, er det muligt, at du kan tilgive mig, saa gør det snart!« — Da kom Voghen tilbage, og jeg steg op, men vaagnede i det samme. — «

Disse Drømme, som han selv tillægger saa stor Betydning som medvirkende til hans Omvendelse, er et Vidnesbyrd om den aandelige Gæring, hvori hans Sjæl har levet. Første Halvdel af denne sidste Drøm peger jo ogsaa paa hans eget Livskald: Den lave Stue, Skikkelsen, der staar for Bordenden og taler til den lyttende Flok, om hvad der hører Guds Rige til. Er det ikke, som vi ser *Søren Olesen*, saaledes som han selv siden saa tit stod og vidnede om det Lys, der ved Guds Naade var tændt i ham, saa Folk gik hjem fra Mødet med duggede Øjne?

»Stærkest var du, naar du talte
Hjertets Sag bag Bjælkelofte!«

Drømmen gav ham som sagt meget at tænke paa, og han gik nu ikke med til »Sjov« den første Tid; men da saa Kam-

meraterne begyndte at drille ham med, at han nok var bleven »hellig«, kunde han ikke modstaa »Spottens Pile«, men gled efterhaanden ud i det samme Liv igen. Saaledes henrandt to Aar, i hvilke de gode og onde Magter stredes om Herredømmet i hans Sind.

Den Dag, han fyldte sit tyvende Aar, fik han Besøg af sin Fader, som nu ogsaa bebrejdede ham hans Færd. Dette førte til, at han kom til at sammenligne sig med de andre unge Mennesker, han levede imellem, og han fandt, at han ikke var ringere end de, ja, han syntes endog, at han var en af de bedste iblandt dem. Vel kunde det med Grund siges, at han havde været en daarlig Husholder; men han havde hverken løjet eller stjaalet og aldrig været i Konflikt med Lovene. Dertil kom, at han altid havde været afholdt, hvor han tjente. Ja, han var lige ved at føle Bitterhed ogsaa mod sin Fader og syntes, at han havde gjort ham skammelig Uret.

Da randt Herrens Lignelse om den vildfarne Søn ham i Sinde: »Er jeg den vildfarne Søn,« tænkte han, og jo flere Sammenligninger han stillede mellem ham og sig selv, jo mer' Lighed fandt han. Nu kunde han ikke længere føle nogen Glæde i den støjende Lystighed, som omgav ham; han drog sig derfor tilbage og holdt sig hjemme. Nu gav han sig til at læse meget i Bibelen, ikke just for at søge Trøst, men for at faa mere Viden. Han havde nemlig nogle Gange været sammen med Baptisterne og iblandt disse to »skriftlærde Farisæer,« og nu læste han for ogsaa at kunne snakke med her. Og da han havde en Hukommelse, der satte ham i Stand til at huske det læste næsten ordret, varede det ikke længe, før han blev deres Mester i den Kunst at kunde »gaa til Bibels«, som man for et gammelt Ord siger; men Fred i Hjertet kunde han ikke finde ved disse Samtaler.

I Aaret 1863 indtraf imidlertid en Begivenhed, som skulde faa afgørende Betydning for ham. Det var en Aften først i Aaret, at han skulde gaa fra sit Hjem, *Holte* i *Tolstrup* Sogn, til en By, *Øster Hjermitselev*, en Mils Vej længere mod Syd paa Bredden af store Vildmose. Da han gik ud af Holte By, saa han en lille Pige, klædt i blaa Silke. Hun havde langt gult Haar. Hun ligesom svævede foran ham, og han syntes, hun saa saa bedrøvet paa ham. Der forekom ham en Følelse af noget overnaturligt og han tænkte: »Det er en Engel.« Men i det samme

forsvandt Synet. Han blev ængstelig og fik en Anelse om, at der vilde ske noget med ham denne Nat. Da han gik ind i Hjerimitslev By, saa han atter Engelen og blev endnu mere angst: »Mon Du skulde komme i Slagsmaal her?« tænkte han.

Imidlertid forrettede han sit Ærinde, uden at der passerede ham noget mærkværdigt, og han fik nu den Indskydelse at gaa en anden Vej hjem. Denne Vej førte over nogle Enge, der stod under Vand. Her var ogsaa en Aa og to smaa Mølle damme; men da det havde frosset i lang Tid, kunde der ikke være nogen Fare ved at gaa over Isen, mente han. Desuden var det det dejligste Maaneskin, nogen kunde tænke sig. Men idet han gled ud paa Isen, saa han tredie Gang ganske tydelig det lille blaaklædte Væsen svæve let foran sig. Det var kun et Glimt, saa var hun borte; han blev atter angst og fremskyndede sin Gang. Nu gled der en Sky for Maanen, saa han vildedes. Han kom ud paa nogen Is, der klang hult, men skimtede i det samme noget sort og blankt længere ude. I den Tro, at Isen her var sikker, gled han hurtigt der hen; men da brast det under ham, og han sank ned i det kolde Vand.

»Det var mig umuligt at komme op«, skriver han, »thi Vandet var dybt, og Isen skør, saa hver Gang jeg prøvede derpaa, brast den. Den kunde lige holde saa meget, at jeg kunde støtte mine Fingre paa Kanten og saaledes hænge i Vand til Halsen. Jeg ventede kun Døden; thi at raabe om Hjælp kunde kun lidet nytte. Det var midt om Natten og langt til Menneskeboliger. Nu kom Maanen atter frem, og jeg kendte Stedet. Jeg saa op til den stjerneklare Himmel, og jeg syntes at se Guds Kærlighed hvile over alt ogsaa over mig; men jeg syntes ogsaa, det var umuligt, jeg kunde tage imod den. Til Helvede skulde jeg, det følte jeg, at jeg havde fortjent. Jeg kastede min Pibe og min Stok ind paa Isen, for at man kunde finde mit Lig. Jeg vilde bede, men kunde ikke. Det eneste, jeg fik fremstammet var: »Jesus!«

Hvordan jeg egentlig kom op, kan jeg ikke bestemt sige; men da jeg kom til mig selv, laa jeg nogle Favne fra Hullet, og mine Klæder var da ganske stivfrosne. Jeg rejste mig nu op for at se, om jeg kunde vinde hjem, hvad der lykkedes. Jeg kom i Seng og faldt snart i Søvn, men havde nogle slemme Drømme og vaagnede med et Hyl. Jeg laa saa vaagen til Dag. Hele Nattens Begivenhed stod for mig. Det var mig klart, at vor Herre var mig nær og vilde mig i Tale: »Nu eller aldrig!«

lød det for mig. »Vil du nu vende om! Vor Herre har gjort dig det sidste Tilbud! Grib den belejlige Tid, eller gaa til Grunde!« —

Saaledes gik fire Dage. Jeg sov ikke om Natten; thi saa snart jeg lukkede et Øje, saa jeg saa mange stygge Skikkelser. I Nabsognet var der den Gang en ung Kapellan, *Splejs*, senere Præst i *Norup* paa Fyn, og Folk sagde, at han var hellig. Ham gik jeg til femte Dags Aften. Han forstod vist næppe min Sjæls Tilstand; thi han holdt en streng Straffeprædiken for mig, men sagde, da jeg vilde gaa: »Ja, det kan være, vi ikke rigtig har forstaaet hinanden. Jeg vil derfor gerne, De kommer igen.« Paa Hjemvejen paakom der mig en underlig Lyst til at raabe: »Der er ingen Gud. Kristendommen er en Fabel.« Jeg saa trodsig op imod Himlen, som om jeg vilde opfordre vor Herre til at vise, at han var til. Saa satte jeg mig paa Toppen af en Kæmpehøj og stirrede atter mod Himlen. Da kom det ligesom et Suk: »Er du Gud, og er du god, da udslet min Synd; thi jeg kan hverken leve eller dø med den. Det blev Midnat, og alle sov. Jeg gik ind paa mit Kammer, faldt paa mine Knæ og prøvede at bede; men det varede længe, inden jeg kunde faa sagt: »Vor Fader!« Længere kom jeg ikke; thi nu saa jeg en lysende Kvindeskikkelse med dejligt opkruset Haar lige ved min Side, og hun græd. Jeg blev ræd; thi det forekom mig, at hun maatte være en Aand fra Mørkets Rige, og jeg opdagede et Par store stygge Vædderhorn skjult i hendes dejlige Haar. Jeg sprang op, fo'r ud og gik saa og vankede omkring det meste af Natten.

Næste Dag skulde jeg tærskes; men jeg var saare forknytt og kunde næsten intet bestille. Al min Synd lige til den mindste Enkelthed stod for mig i al sin Gru. Som lille havde jeg engang stjaalet et Stykke Sukker fra min Moder, og denne Synd tyngede mig nu lige saa haardt, som de sidste store Synder, jeg havde begaaet. Endelig hen paa Formiddagen, Fastelavnsmandag 1863 imellem Kl. 10 og 11, kom der ligesom et Lyn igennem mit Hjerte en venlig Røst, som sagde: »Din Synd er dig forladt!« Jeg blev saa usigelig glad, kastede mig ned i Halmen og takkede og lovede den kære Herre Jesus. Vel kunde jeg endnu huske mine Synder; men det var, som de ikke kom mig ved. Jeg følte mig saa fri, saa lykkelig og ønskede kun, at jeg aldrig mere skulde synde. — Ja, hvor var jeg barneglad ved

vor Herre, saa hele mit Hjerte jublede i Lov og Tak, — Gud lad mig aldrig glemme eller komme langt fra denne livsalige Stund! — « Saaledes slutter *Søren Olesen* den ene af de tvende Beretninger, som han, 1871 og 1882, har nedskrevet om dette Vendepunkt i sit Liv.

Han længtes nu efter at komme hjem og fortælle sin Fader og Stifmoder den glædelige Begivenhed, og gav sig paa Vej samme Dags Eftermiddag. Hos en Boghandler i *Hjørring* købte han tre Bøger, som i lang Tid derefter var hans kæreste Læsning, nemlig »Det ny Testamente«, »Brandts Billedbibelhistorie« og »Boyes Lille Skatkiste.« Paa Vejen fra *Hjørring* til *Lørslev* kom han i Følgeskab med en Mand, som var saa fæl til at bande. Dette kunde han ikke holde ud at høre paa nu, og sagde det derfor til ham. Men nu blev Manden meget værre. Saa prøvede han paa at løbe fra ham, hvilket ogsaa til sidst lykkedes; men Manden forfulgte ham længe og bandede, saa det tordnede efter. Endelig stod han da i sit Barndomshjem. Forældrene, og navnlig hans Fader, var glad ved at se ham. De tog kærligt imod ham, selv om de ikke rigtig forstod Betydningen af, hvad der var sket. Men de følgende Dage maatte han døje megen Spot, særlig af de Unge i det Sogn, hvori han tjente, og de fleste af dem mente, at han pludselig havde faaet en Skrue løs.

En stor Sorg midt i Glæden var det, da han mærkede, at han alligevel ikke kunde lade være at synde baade i Ord og Tanker. Saa saa han paa Billederne i Brandts Bog, særlig vor Herres Lidelse i Getsemane og paa Korset, og han syntes, at alt dette maatte den kære Frelser gennemgaa for hans Skyld.

Der var ogsaa et andet Spørgsmaal, der voldte ham Uro, og som han selv udtrykker saaledes: »Hvor gaar Vejen til Himlen gennem Livet? Hvilket Trossamfund er det rigtige? Med hvem skal jeg slaa Følge.« Da han trods Bøn og Læsning ingen Klarhed kunde faa i dette for ham saa vigtige Spørgsmaal, besluttede han at lade det komme an paa en Prøve, som han udførte paa følgende Maade:

Paa nogle i den Anledning tildannede Papirstykker opskrev han Navnene paa alle de Trossamfund, han kendte: *Indre Mission, Grundtviganismen, Baptismen, Mormonismen, Metodismen* o. s. v., et Navn paa hvert Stykke, foldede dem sammen og blandede dem i sin Hat. Derpaa bad han til Gud, at han nu

maatte vælge den rette; men da han skælvende foldede Papiret ud, stod der: *Mormonismen*.

Nej, det var umuligt. Vor Herre vilde vist skæmte med ham. Han huskede saa tydeligt, hvorledes Bedstefaderen en Gang havde tilraabt hans fromme Moder, da hun ikke vilde lade sig overbevise af ham: »Hu, den lede Satan bor i dig!« Saa tog han den fornuftige Beslutning at forsøge, hvor han bedst kunde føle sig hjemme. Men heller ikke dette lykkedes lige straks; thi til sin store Sorg følte han sig frastødt af dem alle. Han fik dog sin Plads anvist, næsten uden at han selv vidste, hvorledes det gik til.

En Dag skulde han gaa et Ærinde til Hjørring, og han kom baade hen og hjem i Følgeskab med en Pige, der hørte til de faa grundtvigske Venner, der den Gang havde begyndt at samle sig om den unge Pastor *Splejs* i *Serritslev*. De samtalede hele Vejen om kristelige Ting. Søren vilde spille den overlegne; han kritiserede alle Trossamfund og vilde hævde, at der ingen rigtige Kristne mere fandtes paa Jorden. Men hun svarede ham saa stille og overbevisende paa alle hans Udfald og bad ham, da de skiltes, om at komme til Kirke i *Serritslev* næste Søndag. Dette lovede han om end med Uvilje; thi han havde allerede været der flere Gange, men aldrig faaet noget ud deraf.

Sit Løfte tro kom han saa om Søndagen; og efter Guds-tjenesten fik Pigen ham til at følge med ned til Præstegaarden. Her var da Præstens unge Venner samlede, og de samtalede om »mangt og meget, om hvad der hører Guds Rige til.« Søren kom snart med i Samtalen, og følte sig saa hjerteglad, da han gik hjemad. Fra denne Stund kom han til at holde af *Splejs* og hans Venner, og sluttede sig snart helt til dem.

Der var dog endnu en Ting, der stadigt stødte ham, og det var, naar *Splejs* under Gudstjenesten fremsagde Forsagelsens og Troens Ord; det stod for ham som noget, der grænsede stærkt op til Gudsbespottelse. Han havde jo selv erfaret, hvor umuligt det er for et Menneske selv at holde Pagtens Ord, og havde ikke forstaaet, at Gud ved sin Aand vil komme vor Skrøbelighed til Hjælp og selv »udretter i os baade det at ville og at kunne.« Men her kom »*Skov-Kirsten*« ham til Hjælp. Hun hørte nemlig med til Venneflokket. Det var ved et Møde, at hun klarede det for ham med »faa simple Ord.« Da han den Aften gik hjem, var han saa opfyldt af Glæde og Tak til Gud

for det Lys, han nu havde faaet over Daabspagten, og for de kære unge Mennesker, han nu kunde træffe sammen med.

Et Sted har *Søren Olesen* senere opskrevet Navnene paa Venneflokket. Den bestod af følgende Personer: »*Skov-Kirsten* og hendes Søster *Mariane*, *Sine Jensen* fra »Grynderup«, *Kristine* og *Inger Marie* fra »Bakken« i Serritslev, *Marie* fra »Skarnager«, *Hans Peter* og *Søren Olesen*, *Jens Murmester* og Hustru fra »Linderup« samt Lærer *Grønborg* i Serritslev og hans Hustru. »Vi faa og smaa«, siger han, »samledes saa vidt muligt hver Søndag i Serritslev Kirke hos Splejs, skønt vi hørte til forskellige Sogne. Vi var saa barneglade ved at træffe hverandre, og Søndagen var altid en Festdag for os.« — Efter Gudstjenesten kunde de atter samles enten hos Præsten eller ogsaa i Skolen hos *Grønborgs*, hvor baade han og *Skov-Kirsten* stundom førte Ordet. *Hans Peter* og *Søren Olesen* maatte imidlertid snart forlade Venneflokket, idet de begge i Sommeren 1865 blev indkaldt til Soldatertjeneste i Aalborg.

IV. Folkelig Opvækkelse.

Medens *Søren Olesen* saaledes blev kristelig vakt og fandt sit faste Stade paa Daabspagtens Grund, oprandt Krigsaaret 1864, og det ene Ulykkesbudskab efter det andet fløj ud over Landet og kom ogsaa til disse nordlige Egne, hvor de bragte Sorg i alle danske Hjerter.

Da vaagnede ogsaa Fædrelandskærligheden hos ham, og han følte det som Stik i Hjertet, da han hørte om Dannevirkes Røming og Dybbøls Fald. Inderligt ønskede han, at han havde været gammel nok til at kunne blive Soldat; »thi«, siger han paa sin lune Maade, »saa mente jeg vel, at det nok skulde være gaaet anderledes.«

Nu kom Tyskerne imidlertid ogsaa til Vendsyssel, og med Sorg og Harme saa han, hvorledes de skaltede og valtede, som om de var Herrer i Landet, og hvorledes Folk af Frygt for Overlast gik dem til Haande.

Han drømte da om at blive en anden Niels Ebbesen, og han søgte efter en Lejlighed til at kunne vise Fjenden, at han i det mindste ikke var bange for at byde Fjenderne Trods.

Saa tog han da en Dag sin Bøsse paa Nakken, gik ned til

Mosen tæt ved, hvor Tyskernes Forposter stod udstillede, og gav sig til at skyde efter Ænder. Rigtignok maatte han vige for Overmagten, da Tyskerne virkelig gjorde Jagt paa ham; men det var ham dog en stor Tilfredsstillelse, at de ikke fik fat i hans Bøsse, og at han saaledes med Ære kunde trække sig tilbage fra den ulige Kamp. Og hans Mod var langt fra brudt; thi allerede Dagen efter sadlede han sin »Ganger graa« og red hen til Tyskelejren, hvor han indtog en udfordrende Stilling.

Hvad han inderlig ønskede skete. En af de tyske »Pikkelhuer« fik Ordre til at fange ham og satte straks af Sted. Det var netop Vand paa hans Mølle. Nu skulde han vise, hvad en dansk Karl paa en dansk Hest duede til. Af Sted gik det i susede Galop, og Tyskeren bag efter raabende af alle Kræfter: »Halt, halt!« Til sin store Forfærdelse opdagede han imidlertid snart, at Tyskeren halede mere og mere ind paa ham. Han blev hed om Ørerne. Skulde han nu alligevel blive taget til Fange? Nej, det skulde aldrig ske! Han sendte en Bøn om Hjælp op til Gud og sporede af al Magt Hesten. Pludseligt opdagede han foran sig et højt Risgærde, som han smuttede om bag ved. Tyskeren, der i Halvmørket ikke opdagede dette, kom lidt efter farende forbi. Søren var frelst. »Ja, lad nu ham ride«, tænkte han; men paa Vejen hjemad maatte han dog indrømme for sig selv, at han havde været den underlegne i dette Væddeløb.

Da Tyskerne en Tid efter drog igennem Serritslev, blev Søren Vidne til, at en Del Tilskuere, der i den Anledning havde samlet sig, tog Huerne af og bød dem Velkommen, hvorpaa Tyskerne raabte: »Schön ist dat danske Landt und dis Piger!« Herover kom hans Blod i Kog, og han skældte dem dygtig ud for deres Fejghed; »men«, siger han, »jeg havde for min Danskhed nær hentet mig en banket Trøje hos de Danske!«

Disse Smaatræk fra Søren Olesens grønne Ungdom viser os ham imidlertid som en værdig Søn af de gæve Vendelboer. Og



Søren Olesen som ung.

den Uret, som Fædrelandet led 1864, da Sønderjylland med Vold blev revet bort fra Moderlandet, efterlod et blødende Saar i hans Sjæl, et Saar, som aldrig heledes, og altid stod han siden rede til at vove en Dyst, for hvad han ansaa for Sandhed og Ret. Den Djærvhed, hvormed han ved saadanne Lejligheder førte Ordet, skaffede ham tit Uvenner; men Rænkespil og Snigveje forstod han sig ikke paa.

Det var med stor Forventning, han som meddelt i Sommeren 1865 sammen med Vennen, *Hans Peter*, drog til Aalborg for at blive uddannet til en »tapper« Soldat. Hans Øjne straaledede, da han stod iført sin Uniform; »men«, siger han, »da tre, fire Dage var gaaet, begyndte jeg at blive saa inderlig ked af al den Banden og Skælden. Jeg gjorde min yderste Flid, for at der ingen skulde bande over mig, hvilket ogsaa lykkedes; men saa maatte jeg høre paa, at der blev tordnet over de andre!« Hans Forventning forvandlede saaledes til en stor Skuffelse.

Heldigvis, kan man næsten sige, blev hans Soldatertid kun af kort Varighed. En Dag, det havde netop regnet om Natten, og Jorden var opblødt og slibrig, havde Soldaterne Kredsløb med Spring. Under en saadan Øvelse gled Fødderne fra ham, saa han faldt bag over, og Blodet stod ham ud igennem Næse og Mund. Efter et tre Maaneders Sygeleje blev han saa kasseret og hjemsendt. Den Lungeblødning, han ved dette uheldige Fald paadrog sig, kom han sig dog af og var i mange Aar en stærk Mand; men den brød i hans ældre Aar op paany og voldte til sidst hans Død.

Opholdet paa Sygehuset fik imidlertid Betydning for ham paa anden Maade. Han kom nemlig til at ligge sammen med en *Del Morsingboer* og hørte dem fortælle om det Kristenliv, der var brudt ud der paa Øen. En af dem, *Villads Jensen*, havde aldrig lært at skrive, og det var slemt; thi han havde en ung Hustru hjemme paa Mors, og hende længtes han efter at høre fra. *Søren Olesen* skrev da for ham, medens Gaardmand *Peder Krog* i Jølby skrev for hende; men dette førte til, at de to kom til at skrive Breve til hinanden og blev Venner for hele Livet.

Peder Krog fortalte ham i Brevene om det aandelige Livsrøre i hans Hjemegn, om Friskole og Sognebaandsløsning og meget mere. Det var noget helt ukendt for *Søren Olesen*, og han vilde hellere skrive »om Gud og hans Rige med Retfærdighed og

Glæde i den Helligaand. Dette vilde Peder Krog nok dele Tanker med ham om; men han vilde tillige leve og være glad her i Verden, men ikke *med* Verden«. Brevvekslingen fortsattes, indtil Søren Olesen selv kom til Mors.

I Vinteren 1865 forsøgte han sig vistnok som Skomager, idet han lejede sig en Stue hos en Gaardmand i Serritslev Sogn; men henad Sommeren 66 kom han til Børglum Kloster, hvor han i Rapshøstens Tid var Sadel- og Sejlmager, og tillige fungerede som Underforvalter, naar der kørttes Hø eller Korn i Hus.

Om Herregaardslivet siger han, at han her kom til daglig at leve sammen med en 20—30 Karle og store Drengene, væsentlig Udskud alle Vegne fra, men at han iblandt dem dog kun fandt to, der var virkelig slemme. »De Stakler«, skriver han, »havde ingen Barndomsminder; de havde aldrig ejet et Hjem, ingen kærlig Haand havde plejet dem, mens de var smaa, og ingen kærlig Moder lært dem at bede. —«

Den mærkelige Evne, *Søren Olesen* ejede, til at kunne vinde Mennesker, unge eller gamle, paa hvad Stade i Udvikling eller Aandsevner de end stod, og den Redebonhed og Kærlighed, han stedse lagde for Dagen, naar det gjaldt om at opsøge og hjælpe de dybest faldne — de af Verden foragtede — denne Evne ser man fremglimte gennem disse Linier.

Blandt Pigerne fandt han sin tilkommende Hustru. Hun hed *Marie Eriksen* og var, som han skriver, en »naturlig og god« Pige, der holdt sig borte fra al den Daarlighed, der ellers gaar i Svang paa saadanne Steder. Hun vilde gerne samtale med ham om vor Herre, og hvad der hører Guds Rige til, og derfor kom de tit sammen; og da han ud paa Efteraaret drog bort fra Børglum, var de enige om, at de vilde slaa Følge med hinanden hele Livet.

Marie Eriksen er født 27. December 1842 i Øster Brønderslev. Faderen var Murer og Tømrer *Erik Henriksen*, barnefødt i Landsbyen Findinge i det sydlige Fyn, hvorfor han sædvanlig kaldtes Erik Findinge.

Moderen, *Karen Marie Andersdatter*, var født paa den nu udstykkede Gaard, *Helledi* i *Vrensted* Sogn. Hendes Barndom havde været mørk, og hun var tung af Sind. En væsentlig Aarsag hertil var en ulykkelig Begivenhed, der indtraf 8. November 1821, da hendes Fader blev ihjelslaaet af en Møllevinge paa Kloster Mølle og blev kørt hjem som Lig. Det Indtryk, som

den lille Pige modtog, da Lagenet blev løftet, og hun saa sin Faders blodige Lig, kunde hun aldrig forvinde.

Marie Eriksen var kun en lille Pige, da hendes Moder døde, og da Faderen giftede sig paany, kom hun ud blandt fremmede. Her havde hun det ikke altid saa godt; men hun var, som sagt, en lille god Pige, der altid søgte Trøst hos Gud. Da *Søren Olesen* lærte hende at kende, havde hun været Mejerske og Kokkepige paa Børglum Kloster i henved fem Aar. Her var hun saa afholdt, at de øvrige Folk gerne kaldte hende »Fars og Mors Pige!« Forpagter *Meyer* fremstillede hende altid som et Eksempel til Eftertølgelse. Hun var nemlig ikke alene dygtig, tro og paalidelig, men tillige saa sparsommelig med sin Løn, at Meyer hvert Aar kunde indsætte det meste af den i Banken.

Da hun var 17 Aar gammel, havde hun forlovet sig med en jævnaldrende Karl, den før omtalte *Hans Peter*. Det var saadant et alvorligt og gudfrygtigt ungt Menneske, der navnlig udviste en rørende opofrende Kærlighed imod sin syge Moder og Søster, der begge senere døde. Selv blev *Hans Peter* indkaldt 1864.

Han og *Søren* var, som allerede omtalt, Venner. Og Aftenen før han skulde afgaa til Hæren, overgav han ham et lovformelig ordnet Testamente, hvori han indsatte *Marie Eriksen* som sin Arving, hvis han faldt.

Dette troede han nu saa sikkert vilde blive Tilfældet; thi Natten før han modtog sin Indkaldelse, havde han i Drømme set sin Moder og Søster. De var kommen syngende og glade hen til ham og havde rakt ham et Stykke Papir, der saa ud som det, han næste Dag modtog, og saa havde de sagt: »Tag det, og kom saa op til os! *Hans Peter* mente derfor, at han havde »Pas baade til Krig og Fred!« og derfor drog han glad af Sted.

Med Hensyn til sit Forhold til *Marie Eriksen* ytrede han, at han var glad ved, om han nu paa denne Maade kunde bidrage til hendes Lykke; thi som hans Hustru kunde hun aldrig blive lykkelig. Han var sikker paa, at de begge længe havde haft en Følelse af, at den Forlovelse var en Børnestreg; men de havde dog ikke kunnet bryde med hinanden. I lang Tid havde han gaaet og været ulykkelig over dette Forhold; men nu var han saa sjæleglad som aldrig før; thi han troede saa vist, at Gud nu vilde vende alting til det bedste. Næste Dag drog *Hans*

Peter af Sted, og det gik, som han anede: Han faldt 18. April; hans Navn stod i Aviserne blandt de savnede. —

Da Søren i Efteraaret 1866 drog bort fra Børglum Kloster for at arbejde som Svend hos Skomager *Gade* i Vrensted, var han og Marie bleven enige om at vente med Giftermaalet, indtil Søren blev enig med sig selv om, hvad Vej han skulde slaa ind paa; thi der var saa meget, der gærede i hans Sind, saa han ikke ret forstod, *hvor* vor Herre vilde have ham.

Den første Maj 1867 nedsatte *Søren Olesen* sig som Skomagermester i Høgsted i Vrejlev Sogn, hvor han lejede et Hus, der tilhørte Enken, *Maren Østergaard*. Forretningen gik saa strygende, at han inden Sommeren led til Ende holdt to Svende paa Værkstedet.

Der var imidlertid andet end Skomageriet, der den Sommer optog hans Tanker. Den 30. Marts, mens han endnu var hos *Gade*, havde han modtaget et Brev fra sin endnu usete Ven, *Peder Krog* i Jølby paa Mors, hvori denne giver ham en livlig Skildring af de aandelige Forhold paa Øen.

»Der har«, skriver han, »for en Del Aar tilbage været en Opvækkelse her, der gik i pietistisk Retning. Den er nu sygnet hen, kun enkelte ærlige Sjæle har holdt ud. En Del af dem er enige med os i den »kirkelige Anskuelse« eller »grundtvigske Oplysning«, medens andre er ivrige Modstandere. Der er nu stort Røre. — Vi fik en Frilærer til vore Børn, da vi, som ved Guds Naade har faaet Øjnene opladte, ikke turde lade dem vedblive at gaa i den gamle Trædemølle. — Saa døde vor gamle troende Sjælesørger, og i hans Sted fik vi igen en Præst, som vi paa ingen Maade kunde slutte os til. Saa maatte vi søge andre Steder hen, hvor der var Sjæleføde at finde, og i dette har vi fornummet, at Herren vil sørge for sine. Vi begyndte nu at løse Sognebaand en efter anden, og dette vedbliver den Dag i Dag. Samfundet bliver større og større, og Livet vokser i Inderlighed og Kærlighed. —

— Vi holder ogsaa offentlige Møder til fælles Bestyrkelse og virker hen til større Frihed paa kirkeligt Omraade. — «

Alt dette sprudlende Liv med Friskole og Sognebaandsløsning, der hidtil havde været ukendt for ham, kom ham nu nært paa Livet, idet den i Brevet omtalte Frilærer, *Niels Peter Jespersen* fra Galtrup, samme Sommer kom til Høgsted. Han skulde holde nogle Foredrag om den fri Børneskole, hedder det;

men, da han ved samme Lejlighed fandt sig en Kone i Høgsted, har der nok været Kærlighed med i Spillet.

Naa, Foredragene blev holdt, og de vakte saa stærkt et Røre i den afsides liggende By, at *N. P. Jespersen* fik Opfordring til straks at oprette en Friskole i Byen. Han maatte imidlertid først en Tur tilbage til Mors, hvor det lykkedes ham at faa *Poulsen-Dals* Medlærer, *P. Bukh*¹⁾, til at forestaa Friskolen i Galtrup. Og da dette var ordnet, kom han atter tilbage til Høgsted, og nu blev Friskolen en Kendsgerning.

Der blev nu et voldsomt Røre i Byen. Alle Friskolefolkene lagde ud med at anskaffe sig et Dannebrogsgflag, og hvert Barn fik sig et Flag, som de førte med sig alle mulige og umulige Steder. Søren Olesen følte sig baade frastødt og tiltrukket af Bevægelsen. Al denne Halløj kunde han ikke lide, og dog var der meget i deres frejdige Folkesange og glade Kristendomsopfattelse, der frydede hans Hjerte.

Tit og ofte tog han og *N. P. Jespersen* sig en Tørn sammen, saa det gjaldede efter, og det var da gerne dette: »Bort med de døde Bogstaver, og lad os høre det levende Ord!« hvorom Talen drejede sig. Søren Olesen elskede Bibelen; i den fandt han sin bedste Trøst. Den vilde han ikke have regnet til de døde Bogstaver. Og hvor dygtig en Ordfører, han selv senere blev, saa blev han dog aldrig omvendt paa dette Punkt; men bekender selv mange Aar efter: „*Jeg har sjælden hørt en Prædiken eller et Foredrag, som har kunnet veje op med dette for mig at læse et Kapitel i Bibelen!*«

Siden sin Vækkelse havde der hos ham dæmret noget om en Ordførergerning navnlig i kristelig Henseende; men denne Sommer blev Kaldet i hans Hjerte saa stærkt, at han ikke længere kunde slaa det til Jorden med det gamle Ord: »Skomager, bliv ved din Læst!« Til sine Tider tænkte han paa at melde sig til Tjeneste hos »Indre Mission«; men da der allerede paa denne Tid begyndte at rejse sig Røster om at fjerne *Nielsen* og *Anders Laursen*, Lundby, fra Missionens Tjeneste paa Grund af deres grundtvigske Tendenser, og han ikke helt kunde fritage sig selv for saadanne, saa turde han ikke melde sig.

Stundom tænkte han ogsaa paa at tage paa et Seminarium for at uddanne sig til Børnelærer, og denne Tanke blev ham

¹⁾ P. Mortensen.

stédse mere kær. Dog ogsaa her stødte han paa Vanskeligheder: Den lange Uddannelsestid og Pengespørgsmaalet. Nu var der imidlertid ved N. P. Jespersen ligesom vist ham en nærmere Vej til Skolen; og Friskolen forekom ham ogsaa langt skønnere end den gamle Ramseskole. Dog, nu tjente han gode Penge ved sit Haandværk. Hans Forældre, Søskende og gode Venner fra-raadede ham at tage til Friskolen. »Det var saa usikker en Stilling at være Frilærer«, sagde de, og det kunde han jo ogsaa godt selv se.

Disse og lignende Tanker fyldte ham Dag og Nat med Uro, saa han til sidst hverken kunde arbejde eller sove, og Kaldet fra vor Herre om at blive Børnelærer lød stédse højere og højere. Endelig kom Afgørelsen: En Dag han gik ude i Marken og atter følte den kaldende Røst stærkere end nogen Sinde før, svarede han pludselig ganske højt og lydeligt: »Ja, Herre, paa dit Ord vil jeg gaa til Skolen!« Fra denne Stund fik han Ro, og kunde paany passe sit Arbejde.

Han fortalte nu N. P. Jespersen hvilken Afgørelse, der var foregaaet i hans Sind, og denne støttede ham og tilbød, at han maatte komme til ham i Galtrup om Vinteren og forberede sig til sin fremtidige Gerning i Friskolens Tjeneste.

V. I Friskolen.

I Efteraaret 1867 fulgte *Søren Olesen* i Følge ovennævnte Aftale med *N. P. Jespersen* og dennes unge Hustru til *Mors*, medens Skolen i Høgsted overlodes til den unge *Georg Himmelstrups* Bestyrelse.

Niels Peter Jespersen, denne mærkelige Mand, hvis Navn man altid støder paa, naar man læser om den Tids aandelige Bevægelse paa *Mors* og i Vendsyssel, var født i Tøving. I 16—18 Aars Alderen blev han kristelig vakt og begyndte nu at holde gudelige Møder i sin Hjemegn. Men da Krigen i 1864 udbrød, blev han indkaldt, faldt i tysk Fangenskab og oplevede en hel Del paa denne Færd.

Efter sin Hjemkomst var han Elev paa *Grundtvigs Højskole*, hvorpaa han drog tilbage til sin Fødeø og blev nu *Poulsen-Dals* Medhjælper ved den ny oprettede Højskole i Galtrup. Han droges imidlertid til den fri Børneskole, og 1866 lykkedes det ham at faa en lille Friskole opført i samme By.

Han havde i Vuggegave faaet den Evne at kunne tale Folk til Hjerte. »Hans Tale var ildfuld, og der var en egen Glans over ham, naar han kom i Aande,« hedder det; og *Søren Olesen* tilføjer: »Jeg var saa glad ved at høre Niels Peter fortælle i Børneskolen; thi han havde en underlig Evne til at kunne til-tale baade smaa og store Børn. Jeg kom ved at høre ham til at leve mig ind i en Verden, der, skønt lidet kendt for mig, dog nu blev mig til megen Glæde.« *Søren Olesen* hentyder her til den mærkelige Evne, N. P. Jespersen havde til at kunne anvende de gamle Myter fra Hedenold til Belysning af Menneskelivet, en Kunst, som han selv senere blev saa stor en Mester i.

Var *Søren Olesen* saaledes glad ved N. P. Jespersen, saa var han dog ingenlunde nogen Beundrer af hans Skole. Niels Peter havde nemlig den Idé, at Børnene selv skulde have Lov til at vælge, hvad de helst vilde bestille: thi det er jo, som bekendt, »Lysten, som driver Værket«. Der var derfor altid en skrækkelig *Leben* af disse 60 til 70 Børn: Nogle vilde skrive, andre læse; nogle regne, andre lege eller lave Halløj. Det var til at blive helt ør i Hovedet af.

Ud paa Vinteren blev N. P. Jespersen imidlertid syg og maatte paa Thisted Sygehus. *Søren Olesen* og to andre Aspiranter, der nu maatte bestyre Skolen, indførte saa en bestemt Timeplan, og det lykkedes dem til Dels at faa Skolen i en bedre Gænge.

Saa svandt Vinteren, og imidlertid var *Søren Olesen* bleven antaget som Frilærer ved *Dragstrup Friskole*, hvilken Stilling han indtog i Foraaret 1868. Her havde han, som han selv skriver, den Lykke at komme til at holde Skole for mange rare Børn. Blandt disse maa især fremhæves *Cecilie Hovmøller* og hendes Broder, den mærkelige Dreng, *Anders Svendsen Hovmøller*, hvis korte Livsløb han senere har skildret i den lille Bog, »Barnesyn og Ønske«, der udkom 1881.

Denne Bog, der helt igennem er bygget paa Drengens egne Optegnelser, indeholder ikke saa faa Bidrag til *Søren Olesens* Historie, og jeg har derfor benyttet den i det følgende.

Efter at *Anders* har givet en Skildring af *Dragstrup Friskole* og dens Lærere skriver han:

»Vi skiftede tit Lærere, og det er ikke altid saa godt, hverken for Læreren eller Børnene, da de saa næsten altid er fremmede for hinanden. Peder Sørensen kom til Thy, og saa fik vi *Vendelboen Søren Olesen*. Det var en rigtig *Kraftkarl*. Han kunde rig-

tignok fortælle, saa vi baade kunde høre og se det fortalte. Jeg kom nu rigtig til at leve mig ind i Menneskeslægtens Levnedsløb. Ham vil jeg altid mindes i Kærlighed. Ja, jeg vil staa i Gæld, taknemmelig Hjertegæld til ham, saa længe jeg lever!«

Søren Olesen kom til at bo hos Anders's Stiffader; *Henrik Kusk* i Dragstrup. Det var rare Folk, Henrik og Kirstine; Søren Olesen fandt der et godt Hjem og havde den Glæde daglig at kunne omgaas de to opvakte Børn. Og Venskabet, der sluttedes i disse Dage imellem ham og Folkene i Dragstrup, holdt ud Livet igennem.

Sin første offentlige Tale holdt Søren Olesen Grundlovsdagen 1868 ved et stort Folkemøde ved *Vilsund* i Thy, hvor baade Thyboer og Morsinger havde sat hinanden Stævne. Sang og Tale gik Haand i Haand, og en ægte dansk Stemning hvilede over den store Forsamling, saavel som over den yndige Egn, hvor Thy og Morslands Bakker spejler sig i det blanke Sund, der som en Sølvstrøm skiller mellem begge Landene.

Flere havde Ordet. Højskoleforstander *Poulsen-Dal* talte om Nordens Enhed. Lærer *Ovesen* og Pastor *Rønne*, Klim, talte begge om Grundloven og *Kr. Søndergaard* fra Dragstrup talte om sin Rejse i Norge den foregaaende Sommer.

Søren Olesen havde siddet og ladet sig løfte og bære af Ordene og Sangene. Nu steg han ligesom grebet af en pludselig Indskydelse op paa Talerstolen. Det var første Gang i sit Liv, han havde prøvet dette Vovestykke. Men nu stod han der. Og da han saa ind i de mange Par glade Øjne, der med opmuntrende Blikke var rettet mod ham, den unge smukke Mand med det krusede Skæg og det lune Blink i de alvorlige Øjne, var det, som han følte et Kald til at være Folketaler, og han brød ud i et højstemt »*God Morgen!*«

Søren Olesen var jo en temmelig ny Mand der paa Egnen og vel til Dels ukendt af de fleste. Det var derfor ikke saa sært, at nogle fandt det for en besynderlig Hilsen, da det jo desuden var ud paa Eftermiddagen; men naar man i det foregaaende har lært hans aandelige Kamp og Opvækkelse at kende, forstaar man bedre, hvad det var, der greb ham i dette Øjeblik. Talen lød i Følge et Referat saaledes:

»Ja, I tykkes vel, det er en sær Hilsen paa denne Tid af Dagen. I maa heller ikke tro, jeg just har sovet til nu, skønt

i en anden Forstand er det ikke længe siden, jeg vaagnede, og derfor: God Morgen! Jeg hilser de unge, der ogsaa er vaagnede og siger: »God Morgen, danske Sjæle, jeg er blandt mine Mænd!« De andre unge vil jeg gerne vække. I unge, »I er Jordens Salt; men om Saltet mister sin Kraft, hvad dur det saa til?« Og I unge Piger (Kvinder), I skal opmuntre Eders Kærester og Eders Mænd; og I skal opamme Eders Børn til Helte; naar den Tid kommer! Ja for »det suser i Nordens Skove«. Nys hørte vi en Bondemand fortælle, hvorledes det har suset med ham helt op imellem Norges Fjelde. Mig er det ikke kommen saa vidt med endnu. Det har suset mig fra Vendsyssel til Mors, derfra og herover, og nu gaar det snart til Hæren ved Hald, derfra til Sønderjylland og saa — Gud ved hvorhen. Men vi ses paa Kampens Dag. Farvel saa længe!«¹⁾

Saaledes lød *Søren Olesens* Program til de unge; men da hans Stil plejer at være langt bredere, har Referenten ventelig sprunget over det halve af Talen.

Denne Tale »susede« imidlertid helt op til Børglum Kloster, hvor *Marie Eriksen* gik og længtes efter sin Fæstemand. Jomfruen læste Talen for hende, og baade hun og Madammen roste *Søren Olesen*, fordi han ikke havde ladet sig anfægte af, at to af Mødets Deltagere søgte at forstyrre ham. (Dette stod nemlig fortalt i Avisen), og Marie var glad over hans Berømmelse.

Nogle Dage efter modtog hun et Brev, hvori han fortæller hende om Mødet ved Vilsund. I Brevet stod:

»Blandt Talerne var Frilærer *Søren Olesen* fra Dragstrup. — Mange, især af de unge, sagde, at hans Tale var den bedste. »Selvros stinker!« vil du sige; men det er jo andres Ros, og jeg er kun glad, fordi de var glade. Der var dog én, der slog mig paa Munden. Jeg kom til at sige, at »Pigerne« (i Stedet for »Kvinderne«) skulde opdrage deres Børn i Kærlighed og Herrens Formaning til ægte danske Mænd og Kvinder; men det var jo dog kun en »Jætte«, der ikke *vilde* forstaa, hvad jeg mente.«

Harde *Søren Olesen* ventet, hvad der synes at fremgaa af hans Tale, at blive sendt med den danske Hær Syd paa for at genvinde Sønderjylland, saa blev han skuffet; thi Hæren blev liggende ved Hald, og han drev det kun til at blive sit Kompagnies Køgemeester, hvorfor han skæmtende skriver til Marie,

¹⁾ Jakob Lykke: »Anders Kr. Poulsen-Dal og Galtrup Højskole.«

at han nu har givet Afkald paa alle vege Drømme og kun agter at arbejde paa det ene solide at tage Eksamen i den »ædle Kogekunst«. Men her strejfer han jo lidt ind paa hendes Omraade, og hun skriver i samme Tone, at han bare ikke skal bilde sig ind, at den Eksamen er saa let at tage; han skal tage sig i Vare, at Ærterne ikke svides, for saa dumper han.

Snart sad han atter i god Behold i Dragstrup Friskole; men ud paa Efteraaret kom han til at længes saa meget efter Vendsyssel, som han nu ikke havde set i et helt Aar. Der blev da planlagt en Rejse derop, og det bestemtes, at *Anders Svendsen Hovmøller* og dennes ældre Broder *Kristian* skulde følge med ham.

Man brugte Apostlenes Befordring, vandrede op gennem Nordmors, kom over ved Fægge Sund til Hannæs, derfra videre til Fods til Bulbjerg og strandlangs til Løkken for at udhvile i Børglum Kloster.

Med stor Begejstring noterer Anders i sin Dagbog, at han ved Bulbjerg har indridset sit Navn i Kridtklinten, at han saa det stolte Skarreklit, som lignede et stort Skib for fulde Sejl, og Kongesalen paa Børglum Kloster med det store malede Kongebillede paa Væggen. »Jeg var i Hjørring,« — hedder det videre — »der var Marked.¹⁾ Siden gæstede jeg mange Bønder sammen med Søren Olesen. Vi kom ogsaa over Vildmosen, hvor der var Mosebrand; det var om Natten, og det saa underligt ud.«

Dette var paa Hjemrejsen. Marie kørte for dem med Meyers Befordring. Hun skriver: »Jeg kom hjem med de »smaa gule« Kl. 1 om Natten. Jeg forkortede Tiden med at synge for ikke at falde i Søvn.« Ti Dage efter Udrejsen var de atter i Dragstrup. Det var en Rejse i de gode, gamle Dage. Forresten blev der gjort den Aftale, at Marie denne Vinter skulde tage i Sylære i Løkken. Næste Foraar skulde hun saa være Elev paa Galtrup Højskole, og saa skulde Brylluppet fejres hen ad Sommeren.

Nu stod Vinteren for Døren, og Skolearbejdet kunde begyndes uden flere Afbrydelser. Selv fortæller han derom, at han foruden sin egentlige Skolegerning holdt ugentlige Aftenmøder, hvor han holdt Foredrag over kristelige og folkelige Ting. Disse Møder var forholdsvis godt besøgte, og blandt sine stadige Tilhørere havde han to gamle Mænd, *Søren Kjær* og *Jens Søndergaard* fra Dragstrup.

¹⁾ Altsaa 20. Oktober.

»Jeg har tit undret mig over,« skriver han, »at jeg som ungt Menneske havde noget at kunne sige dem, som de kunde være glade ved; men glade var de!« Stundom blev han kaldt ud omkring paa Øen for at holde Foredrag, og han fulgte villigt og gerne Kaldet.

Alle gamle var glade ved Søren Olesen, og dem besøgte han saa vidt muligt en Gang maanedlig. Saa sad de og sang Salmer sammen, og han læste gerne et Stykke op af det ny Testamente, som de saa kunde sidde og tale saa barnlig og enfoldig med hinanden om. Et af de Steder, hvor han oftest kom, var hos *Poul Sallingbo* i Tøving. Hos ham havde de vakte en af deres Samlingspladser.

Han er skildret for mig som en høj, noget foroverbøjet Mand med skarpskaarne Ansigtstræk, gik klædt i en sribet Uldtrøje, Vest med to Rader blanke Metalknapper, Knæbukser og med en rød Toplue paa Hovedet. Poul Sallingbo var saa bibelstærk, at han kunde store Stykker af Pauli Breve udenad, og hans Tale kom altid til at dreje sig om kristelige Ting. Ja, her traf Søren Olesen sammen med mange virkelig fromme Mænd og Kvinder, og han følte sig ikke for stor til at sætte sig i deres Kreds og tage imod deres Raad og Livserfaring.

Om den mærkelige Evne, han havde til at kunne tale Børnene til Hjerte, vidner et lille Stykke, som Anders har i sin Dagbog for 1. Marts 1869. Han skriver:

»Søren sagde i Dag blandt andet til os. Læs i Bibelen; men læs ikke lange Stykker, kun saa meget, som eders Hjerte i Øjeblikket kan blive glad ved. Sæt jer et højt Maal. Søg at blive det største, nogen paa Jorden kan blive. Man naar ingen Steder ved daglig at kvæde den Vise: »Det kan jeg ikke!« Man naar sit Maal ved at arbejde ærligt derfor, og om vi ogsaa nu og da falder eller snubler paa Vejen, saa hjælper vor Herre os dog opad og fremad og til Ydmyghed. Du, Anders, har jeg nok mærket har Lyst til Krigerstanden.¹⁾ Ja, arbejd du kun for det, men gør det uden Brask og Bram; thi de hovmodige staar Gud imod; men de ydmyge giver han Naade og Sejr. Og I Piger, søg at blive rigtig ægte Dannekvinder! Det er behageligt for Gud, naar Børn beder. Han vil saa gerne høre en saadan Barnebøn for Forældre og alle vore kære. Og hvis I kan, saa bed

1) Det hørte til Anders's barnlige Ønsker en Gang at blive General.

ogsaa for eders Fjender. Men slut altid Bønnen med: »Ske ikke min, men din Vilje;« thi naar vi kan sige det, da er vi bøn-hørte. Vor Herre vil saa gerne give alle *dem*, som barnlig beder, naar det er noget, der er dem tjenligt.«

Netop den Vinter var der stort Røre blandt Vennerne paa Mors. Aarsagen hertil var den, at Pastor *Frandsen* i Tødsø-Erslev var bleven forflyttet, og hos ham havde de hidtil haft deres Samlingsplads. Den lille Erslev Kirke kunde stundom være stu-vende fuld. Men Sognebeboerne var meget misfornøjet med den store Tilstrømning af udensogns Folk, og saa skævt til dem.

Nu begyndte man at søge til Frøslev Kirke, hvor *Lillelund* var Præst; men ogsaa her var de meget lidt velkomne, og des-uden laa Frøslev længere borte og var vanskelig at komme til.

Da var det, at den Tanke opstod at stifte en Valgmenighed og bygge en Kirke. Men herved opstod Uroen; thi et Flertal af 40 Familier anført af *Poulsen-Dal* stod imod et Mindretal af en halv Snes Familier anført af *N. P. Jespersen*. Sidstnævnte var af én mig ukendt Grund imod Valgmenighedsbevægelsen, og da hans Parti var det svageste, følte han det briste under sig. Han tog da den Beslutning at forlade Mors, endskønt han lige havde faaet fuldført en hel ny Friskole i Galtrup.

Denne opfordrede han nu Søren Olesen til at købe, og skønt han var en Del betænkelig, kom Handelen dog i Stand, da mange flere opfordrede ham dertil. Købesummen var 1400 Rdr., og Overtagelsen skulde ske i Foraaret 1869.

Da Søren Olesen flyttede fra Dragstrup Friskole, sendte An-ders ham følgende Hjertesuk:

Farvel, kære Søren!	Nu skilles vi ad,	Saa Tak skal du have
med Gud drag af Sted,	men haaber og tror	for din Virken her.
hvorhen saa end Børen	atter at samles glad,	Hinsides vore Grave,
vil blæse med Dig.	hvor Kærlighed bor.	vi samles atter der.
Farvel! Farvel!	Farvel! Farvel!	Farvel! Farvel!

Skilsmissen blev dog ikke *saa* lang; thi Anders kunde ikke undvære sin kære Lærer, og saa fik man det ordnet saaledes, at han kunde gaa i Galtrup Friskole.

N. P. Jespersen drog foreløbig til Høgsted, thi herfra skriver han 9. Juni 1869 til *Søren Olesen* og beder ham hurtigst muligt

sende ham Sengstederne, Foldebænken og Boghylden, »da vi trænger saa skrækkelig til de førstnævnte og der netop paa Mandag gaar Vogn fra Høgsted til Aalborg.«

Søren Olesen var nu kommen lige ind i Brændpunktet, hvor Livet pulserede varmest. Han deltog i Møderne med Liv og Sjæl og var snart en af Ordførerne. Herom har han skrevet:

»Der var et vældigt Røre. Vi havde mange Møder, baade stormende og stille. Det sidste, hvor det bestemtes at danne Valgmænighed og bygge Kirke (2. Pinsedag 1869) var et herligt Møde. Mange fornam vist, at Guds Aand var til Stede. Under Sangen: »Som han siger, saa I gøre!« var det, som om alle Hindringer svandt, og vi gik alle glade ind paa at begynde Arbejdet i Guds Navn. Til Slutning sang vi: »Foragter ej de ringe Dage.« Og vi sang, saa Hjertet blev stort derved!« Fra denne beaandede Stund var denne Salme Menighedens Hjertesang.

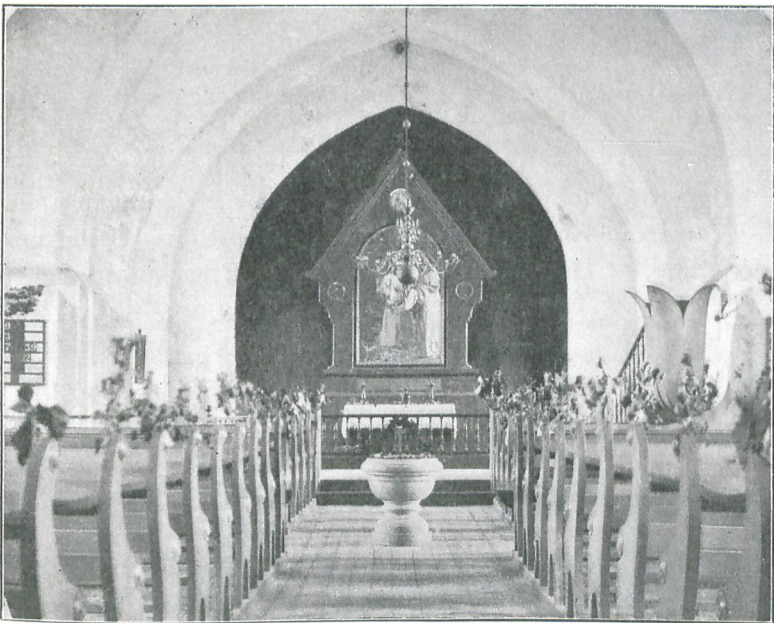
Søren var ikke længere saa alene; thi Marie var fra 1. Maj 1869 Elev paa Galtrup Højskole. En af hendes Medelever har skildret hende for mig som en rigtig pæn Pige; men hun var saadan en lille stille én, der passede sig selv. Efter endt Skoletid gik hun gerne hen i Friskolen til *Søren Olesen*. Der var jo ogsaa saa meget, der skulde ordnes og stilles an, saa Hjemmet kunde være færdig til den forestaaende Festlighed. Den 27. Juli 1869 fejrede de deres Bryllup hos de trofaste Venner i Dragstrup. Pastor Christensen fra Tæbring viede dem i Dragstrup Kirke. Og den lille Anders digtede en smuk Bryllupssang.¹⁾

Det gik nu rask med Forarbejdet til Kirkens Opførelse. Murermester *Laursen* fra Thisted, gift med *Kolds* Søster, leverede Tegning og Overslag, der lød paa 7000 Rdr. Man havde købt en lille Gaard i Jølby, Syd for den store Landevej for 7000 Rdr. Den skulde være Præstegaard, og paa dens Mark skulde Kirken bygges. Offervilligheden var stor. Alle vilde hjælpe. Man opgravede selv Kalken og brændte den, samlede Sten og Blegler til Murenes Kærne, kørte Sten, Sand, Grus, gjorde Daglejer- og Haandlangerarbejdet o. s. v., altsammen gratis. Præstegaardens

1) Aftrykt i »Barnesyn og Ønske«.



Ansgarskirken.



Ansgarskirkens Indre.

Stuehus indrettedes til Spisehus for alle Arbejderne ved Kirken. Madvarerne blev tilbaaret og tillavet af den trofaste *Sidsel Harring*.

Om Efteraaret 1869 var Grunden lagt. I Foraaret 1870 begyndte Opførelsen af Murene. Om Efteraaret 1871 var Kirken fuldført og kunde indvies 17. December, som var 3. Søndag i Advent. Den havde da kostet 14000 Rdr. Præstegaarden blev efterhaanden opbygget og indrettet og havde da kostet 13000 Rdr.

Mens Arbejdet stod paa, havde de flere Møder om, hvorvidt de skulde have »Lovning« paa Præsten, inden de byggede Kirken eller ikke. *Søren Olesen*, efter hvem jeg har de anførte Tal, fortæller herom:

»Flertallet stemte for, at vi skulde have Præsten først, og at vi skulde henvende os til Pastor *Faaborg* i Vadum. Han havde, mens han var Kappellan i Nykøbing, vundet sig mange Venner her. Jeg og *Mikkel Dal* i Øster Jølby var de eneste, som stemte imod disse Ordninger. Vi mente, det var rigtigst at bygge Kirken i god Tro til, at vor Herre saa nok vilde vise os Manden. Der blev saa sendt 3—4 Mand til Vadum; men *Faaborg* sagde Nej.



Rasmus Lund.

Nu kom det saa til at gaa saadan, at vi havde Kirken mere end halvfærdig, før vi blev klar over, hvor vi skulde vende os hen. Valget faldt denne Gang paa *Rasmus Lund* i Jetsmark, og der blev en Del Mænd sendt derved. Efter nogen Betænkning og efter at han og hans Kone havde gjort en Tur herop, sagde han »Ja«. Han var altsaa fra nu af Valgmenighedens Præst!«

Samme Kærlighed, som var udvist ved Kirkens Opførelse blev ogsaa udvist ved dens Udsmykning. *Peder Dal* bekostede Kirkeklokken; men da den ikke var færdig den Dag, da Kirken skulde indvies, og Provsten paa ingen Maade vilde gøre dette, uden at der blev ringet, maatte man laane en gammel Madklokke paa Støberiet, som der saa blev ringet med den Dag.

Siden blev *Peder Dals* Kirkeklokke ophængt i Taarnet og har med sine smukke Toner sammenkaldt til Gudstjeneste i

over 50 Aar. Man har fortalt mig, at gamle Peder Dal havde saa stor Fryd og Glæde af at høre den ringe, at han, da han laa paa sit Dødsleje, bad dem sende Bud og lade ringe med Klokken. Mens Tonerne nu bølgede ind ad det aabentstaaende Vindue, sov han ind til Herrens Hvile. — Ved et Menighedsmøde d. 2. Febr. 1872 »enedes man om at kalde Kirken »Ansgarskirken«.

Da *Peder Larsen Skræppenborg* hørte om dette Navn, sendte han i Julen samme Aar som Gave Altertavlen, malet af Prof. *Dalsgaard* og forestillende Ansgar døbende det første danske Barn.

Herom fortæller J. Damsgaard,¹⁾ at da *Skræppenborg* blev ført ind i Atelieret for at tage det færdige Billede i Øjesyn, stod han længe i tavs Beskuelse. Saa udbrød han: »Saa takker jeg vor Herre!« — men tilføjede saa lidt efter: »ogsaa Dem, *Dalsgaard*, takker jeg!«

Ja, det var rige Stunder, som Guds Børn paa Mors da oplevede i disse forunderlige Aar, og Søren og Marie gav sig hen deri med Liv og Sjæl og ydede baade med Haand og Mund deres Skærv til Kirkens Grundlæggelse og Rejsning. Og sidenhen i Livet, naar de i Erindringen lod Tankerne glide tilbage til deres første Ægteskabs Dage, ja, da stod det, som de da oplevede, i Glans og Herlighed for dem.

Anders Svendsen Hovmøller var altsaa fulgt med *Søren Olesen* til Galtrup Friskole, og ved at læse hans smaa Notitser, kan man faa at vide, hvad Skolemesteren talte med sine Elever om, og hvorledes Livet har artet sig paa Skolen:

En Dag har *Søren Olesen* fortalt om *Rolf Krake* paa sin sædvanlige tændende Maade, og da opstaar det Ønske hos *Anders* at blive »en dygtig og god Ridder«. Han skriver om dette i sin lille Dagbog og ender med følgende: »Jeg vil huske, hvad *Rolf Krake* sagde: Der er ingen Attraa, der er værd at leve for, undtagen den at mindes af Efterslægten.«

En anden Dag har de sunget *Kæmpevisen* om *Agnete* og *Havmanden* og *Søren Olesen* har fortolket *Agnetes* syv Børn med *Havmanden* som de syv Dødssynder. Dette har gjort et dybt Indtryk paa *Anders*, og han nedskriver følgende, for en

1) »Præsten *Rasmus Lund*«, Side 66.

Dreng i hans Alder, mærkelige Selvbekendelse: »Jeg har allerede avlet dem med Synden, og de hedder: Hovmod, Gerrighed, Misundelse, Utugt, Utaalmodighed, Hævngerrighed og Dovenskab. — Det var bedre om jeg ejede Ydmyghed, Gavmildhed, Kærlighed, Tugt, Maadehold, Taalmodighed og Arbejdsomhed.«

Med stor Begejstring fortæller Anders, hvorledes Søren Olesen legede Krig med Børnene. Det var noget for ham; thi han ønskede saa inderlig engang at blive en Helt som »Svend Gønge«.

Legen holdtes saa nær Virkeligheden som mulig med Øvelser, Uniformer, Ordener, Trægeværer, Træsabler, Kanoner og Dannebrogspaner. Anders var gerne General for den ene Hærafdeling, medens Søren Olesen ledte Slagets Gang som en Slags Overgeneral. Der var rigtig Indkvartering af Soldaterne rundt om i Hjemmene, hvor de saa blev beværtede paa det bedste. »Aa, hvor skønt, om jeg var virkelig Officer,« udbryder Anders. I Gaar havde vi rigtig Felttjenesteøvelse. Den ene Hærafdeling under Mathias's Kommando stormede Skolen. Jeg forsvarede den og havde mit bekendte Artilleri.¹⁾

Krigen kunde undertiden slutte med en Festlighed, hvor Børnene fik Lov at danse, og Søren Olesen i en Tale mindede dem om, at i Dag havde det været Leg; men den Dag kunde gerne oprinde, da det kunde blive »blodig Alvor«, nemlig, naar det gjaldt gamle Danmarks Frelse.

Til Slutning Anders's »Farvel til Friskolen«, som er en vældig Anbefaling baade for Søren Olesen og hans Skole. Heri skriver han:

»Nu har jeg en hel Vinter gaaet her over i Galtrup Friskole, og det kan, og det tør jeg sige, at jeg aldrig har haft skønnere Læretid end denne Vinter. Jeg har elsket Børnene, og jeg har fundet et Samliv imellem dem, som jeg ej før har været Vidne til. Jeg gaar herfra med Tak baade til Drengene og Pigerne for deres Kærlighed imod mig og inod hverandre, og med Tak til *ham, der har lært mig, hvorledes en Mand skal være*. Jeg haaber, at jeg aldrig skal glemme denne Vinter.«

Det var med virkelig Sorg, at Anders maatte tage Afsked med den »*kloge, mandige og stærke Søren Olesen*«; men han levede kun kort Tid derefter. Denne mærkelige Dreng med de rige Aandsevner og de higende Længsler døde den 10. Jan. 1871 kun

1) Et Gevær, der laa paa en »Sluppe«.

14 $\frac{1}{2}$ Aar gl. Men *Hans Kr. Hovmøller* først, og senere *Søren Olesen* hædrede hans Minde ved at udgive den før omtalte lille Bog »Barnesyn og Ønske«.

I en efterladt Dagbog fra samme Tidsrum giver *Søren Olesen* et andet Billede af sig selv, end det Anders i sin barnlige Begejstring opruller. Saaledes skriver han 12. Jan. 1870 med Henblik paa sig selv: »Kan der være Tale om et Kristenliv uden kristelige Gerninger?« 19. Jan.

»Det er først i Gerninger, at Kærligheden viser sig; thi Troen knytter sig til Barnelivet; men Kærligheden maa gøre noget for sin Næste. Kan jeg gøre noget?«

1. Febr. »Elsker jeg virkelig mine Omgivelser? Er jeg en Mand i Ordets rette Betydning? Nej!«

7. Februar »Hvordan kan det være, at jeg er saa ustadig og kraftesløs i al min Gerning?«

12. Febr. »Naar Djævelen ser, at Hjertet er fuld af Livets Mod, at Mennesket staar iført Troens Harnisk, og at en Vold er lagt omkring det af Guds Engle, da tør han ikke komme nær.« »Saa lægger han sig paa Lur, indtil Mennesket er ved at synke hen i Tryghed. Da aabner han paa en Gang alle Helveds Kanoner mod den Side af Fæstningen, hvor den er svagest. Da kommer det an paa, om samme Menneske i Hast kan faa Bud efter sin afskedigede Skjoldvagt.«

»Et ved jeg, at vor Herre altid har været saa god imod mig; men ogsaa, at jeg er en stor Synder, og hvad værre er, at jeg har ondt ved at tro paa *Syndernes Forladelse*. At vor Herre engang har tilgivet mig mine Synder, derom *tvivler* jeg ikke; men siden han løste mig fra Mørkets og Syndens Lænker, har jeg tit forsyndet mig baade imod Gud og imod min Næste, og det er saa tungt for mig at tro, at han ogsaa formedelst sin Retfærdighed vil og kan tilgive mig dette. O, Herre Jesus, gid jeg kunde!«



Søren Olesens Hustru Marie Eriksen
med sit yngste Barn.

Børneantallet i Galtrup Friskole svigede i disse Aar stadig imellem 70 og 80, og Lønnen var kun foruden fri Brændsel 300 Kr. Det var jo kun en lille Løn, og af frivillige Gaver fik de ikke meget; men »Guds Velsignelse var over det lidet, saa det slog til!«

Af en gl. Regnskabsbog fra 1871—72 ses, at Familien i disse Aar har lagt sig lidt Jordbrug til. Saaledes har de hos *Jens Odgaard* købt et Stykke Jord og betalt det med 640 Rdl. Der er opført et Stykke Udhus, anskaffet Sædekorn og købt en Ko for 30 Rdl.

Regnskabsbogen udviser ogsaa, at Søren Olesen flere Gange har gjort Indkøb af Læder, saa det er tydeligt, at han har brugt sit gamle Haandværk.¹⁾

De havde nu to Børn, og da Marie langtfra var rask, og Søren Olesen havde ondt ved at forestaa den store Børneskole alene, antog de en Lærerinde, der foruden at hjælpe i Skolen, var villig til at hjælpe til i Huset.

Denne Lærerinde lønnede de selv uden at faa noget Vederlag. Der opstod da naturlig den Tanke hos ham, at faa de skole-søgende Børns Forældre til at købe Skolehuset. Meget vilde være vundet derved. For det første vilde han faa sin deri bundne Kapital frigjort, og for det andet kunde der saa blive dannet en Skolekreds med Bestyrelse, der kunde forestaa det økonomiske ved Skolens Drift og i paakommende Tilfælde vælge Læreren; »thi,« skriver Søren Olesen, »hidtil har den ikke været nogen rigtig Friskole, fordi Læreren har ejet den og altsaa drevet Skolen som en Forretning.«

Der blev i denne Anledning holdt en hel Del Møder i Vinteren 1874—75 og endelig blev hans Ønske opfyldt, saa der virkelig dannede sig en Friskolekreds som Ejer af Skolen og med ham som Lærer; men en hel Del bitre Ord maa der vist i den Anledning være faldet; thi i Dagbogen fra dette Tidsrum findes følgende Hjertesuk:

»Hvorfor skal jeg altid arbejde under Tryk? — Er det et virkeligt Tryk eller er det blot det ene store, som jeg ikke kan, altid at sige Gud og Faderen Tak for alle Ting i vor Herres

¹⁾ Senere meddelt mig, at Søren Olesen da havde en Husflidsskole i Gang og gav Undervisning i Læderarbejde.

Jesu Navn? — Bare jeg havde disse to Perler: »Ej at give Bagtaleren Rum«, og »Luk din Mund, at dit Hjerte ej skal blive koldt«.

Saa svandt et Aars Tid hen; men nu blev Søren Olesen Genstand for et ejendommeligt Angreb fra en Del af Skolekredsen. Der blev nemlig anket over, at han holdt for streng Disciplin, og at han drev for meget paa Lærdommen. Han søgte at klære sit Syn ved en Tale, hvortil Kladden findes nedskrevet, og heri forekommer følgende Udtalelser:

»Man frygter for at skade Barnelivet ved at fordre noget igen af Børnene. Det vil sige, man tror kun Børn kan høre og lege; men man glemmer, at ogsaa dem gav vor Herre Evner, som det er Forældres og Lærerens Pligt at skærpe og udvide. Skal Barnet ikke have Lov til at gengive og i Tankerne arbejde med, hvad man har for i Skolen og derpaa øve baade Mund, Pen og Hukommelse, saa kan man befrygte, at den opvoksende Slægt bliver endnu mindre skikket til at optage Tidens Krav, end den nuværende!«

Han sammenkaldte nu de 34 Familier, som Kredsen den Gang bestod af, og stillede sin Forbliven til deres Raadighed. Efter en varm Diskussion skred man til Afstemningen med det Resultat, at 29 stemte for hans Forbliven, og kun 5 imod. Blandt disse var mærkelig nok *Poulsen-Dal*, og kun en Mand af de fem havde Børn i Skolen. Det var i Foraaret 1875, denne Dyst udkæmpedes; men da der alligevel ikke vilde blive Arbejdsro, trak han sig i Foraaret 1876 frivilligt tilbage fra sin Gerning som Frilærer i Galtrup.

Ved denne Lejlighed var det, at den hidtilværende Skolebygning blev nedbrudt og henflyttet til Præstegaarden, hvor den indrettedes til Stuehus; medens Friskolen flyttedes til sin nuværende Plads i Jølby, hvor *Peder Jensen* var den første Frilærer.

Det kom nu til at staa saaledes for Søren Olesen og hans Hustru, som om deres Virksomhed paa Mors var forbi, og de begyndte at se sig om efter en anden Friskole.

Der kom Opfordringer flere Steder fra, saaledes fra *Bindstev* og *Brønderstev* i Vendsyssel; men det Tilbud, de syntes bedst om, kom fra *Ørum* i *Fjends Herred*.

Brevskriveren tilbyder dem en Ejendom paa 10 Td. Land,

som Skolekredsen vil hjælpe ham at drive og forrente. Dette Brev er dateret 7. Maj 1876.

Efter at Søren personlig havde undersøgt Forholdene paa de forskellige Steder, bad de i Forening Gud om at vise dem det Sted, *hvor de bedst vilde kunne virke til hans Ære og dem selv og andre til Glæde.*

Dagen efter kom Poulsen-Dal og hans Hustru og tilbød ham Pladsen som Andenlærer ved Højskolen. De forklarede, at Grunden til deres Modstand var den, at de mente, *at Søren Olesen var bedre skikket til at holde Skole for voksne end for Børn.*¹⁾ Dette betragtede de nu som Svar paa deres Bøn. Og saa drog Søren Olesen til Højskolen.

VI. I Højskolens Tjeneste.

Man tør vel antage, at det Tryk, der i de sidste Aar i Friskolen havde hvilet over Søren Olesen, nu svandt som Dug for Solen, da han stod over for de 31 unge friske Piger, som i Sommeren 1876 gæstede Galtrup Højskole.

Men det har nok knebet med Lønningen. Poulsen havde hidtil kun haft ugifte Medlærere, og Søren Olesen og hans Hustru havde levet under meget smaa Kaar. Hvad nu end Aarsagen kan have været, saa ser man, at han i Sommeren 1877 gennem Højskolebladet søger om en Friskole.

Der kom ogsaa en Del Tilbud. 17. Marts modtog han følgende Telegram:

»Høgsted Friskole skal uopholdelig sælges. Vil du have den, saa vil dine Venner overtage den, indtil du kommer. Svar ved Telegram i Morgen Aften.«

I et Brev fra Bøvling, dateret 8. Juli, hedder det: »— Stemningen for dig heroppe staar overordentlig godt. Flere har sagt til mig: Det var da en herlig Fyr, den Søren Olesen. Det kunde være prægtigt at faa ham som Lærer i vor tilkommende Friskole«²⁾.

¹⁾ Senere meddelt mig, at Søren Olesen allerede som Frilærer havde Timer paa Højskolen.

²⁾ S. G. i Bøvling.

Der manglede heller ikke paa Opmuntringer fra den anden Side. I et Brev, dateret 15. Avgust, hedder det:

»Bliv hos Poulsen Dal; Du passer godt til Morsingboerne. — Kan Skolen blot faa 60 Elever halvaarlig, kan den sagtens lønne to gifte Lærere. Betænk dig meget nøje, inden du forlader Poulsen — «¹⁾).

Det lader til, at Søren Olesen da havde taget sin Bestemmelse; thi en anden Brevskriver fra samme Tidsrum udbryder:

»— Tak for i Vinter! Jeg er glad ved, at du bliver hos Poulsen, for jeg tror, at naar I to bliver ved at arbejde sammen, saa skal Galtrup Højskolè nok blive en stor Skole — «²⁾).

Poulsen Dal og Søren Olesen blev Hjertevenner, og Venskabet holdt ud saa vel i lyse som mørke Dage. Til en vis Grad udfyldte de hinanden. Begge var de Mænd, der indgød absolut Tillid; men der er meget i de gamle efterladte Breve, der tyder paa, at Poulsen ofte har søgt Raad og Hjælp, navnlig hvad det økonomiske angaar, hos den mere praktiske Søren Olesen.

Ja, da var det dejligt at gæste Galtrup Højskole, og Menighedslivet bidrog ikke mindst hertil. Eftersom Aarene gled og de gamle Elever trak nye til, steg Elevantallet.

Poulsen Dal — »denne rolige, kloge, ædle, uegennyttige Mand« — som en af hans Elever benævner ham, -- talte langsomt og med Vægt, ligesom slaaende Ordene fast.

Søren Olesens Tale lignede snarere et rislende Kildevæld. Snart var den vemodig, snart opildnende, men altid i samme Dur, uden Raab og Gestikulationer, jævn, stille og bramfri, hvert Ord følt.

Han kunde ret skildre de Farer, som den milde, lyse Ungdom trues af i den onde Verden. Han elskede denne Ungdom og sammenlignede den ofte med den lyse Balder. Men han kunde ogsaa vise Vej til ham, fra hvem den skulde hente Mod og Hjælp i Kampen mod det onde baade i og udenfor den selv.

Den Ungdom, som i disse Aar gæstede Galtrup Højskole, følte sig da ogsaa prægede for hele Livet af den Aand, der raadede saavel her som i Menigheden. Herom giver Breve fra gamle Elever utallige Vidnesbyrd:

»— Jeg længes efter Skolen, og hvad jeg i Vinter har faaet Syn paa, haaber jeg, at jeg aldrig skal slippe. Rigtignok

1) Brev af 15/8 1877 fra G. H.

2) Brev af 16/8 1877 fra J. Kr. B.

mærker jeg, at der maa føres en stadig Kamp imod det onde, som bestandig vil drage mig bort fra Gud; — men saa beder jeg altid ret inderlig til Gud, at han vil hjælpe mig og staa mig bi i Kampen — («¹).

»— Jeg har aldrig troet, at den danske Ungdom kunde være saa raa! — Vi, som har været paa Højskole hos jer, samles om Søndagen for at opfriske Minderne. — Enten synger vi en Sang, eller ogsaa samtaler vi. Og vi kan nu med Taalmodighed bøje os under Soldaterlivets Tugt. — Vi ved, at naar det gælder Sønderjylland, maa vi nok faa et Ord med. Og da haaber jeg, at det ej skal spørges blandt Venner derhjemme, at vi rømmede fra vor Post — («²).

»— Hvad der kommer fra Hjertet, det gaar til Hjertet. Det har jeg følt mange Gange og mest, mens jeg var hos eder paa Skolen. — Ja, Gud ske Lov for den Tid! Det har været den lykkeligste Tid i mit Liv. *Og dertil har du, kære Søren Olesen, ikke bidraget mindst* — («³).

»— Jeg tænker tit tilbage paa den svundne Tid og Minderne ruller frem for mit Syn. Jeg kan blive saa oplivet derved, fordi disse Minder er lyse og gode og kan ligesom løfte mig opad imod det Høje. De er byggede paa Livets sande Ord i den fælles Tro, hvori der er trygt at hvile — («⁴).

Den lykkeligste Time, jeg havde, var den Aften, eders lille Johannes døde, og du sad paa Sengen hos Marie og sang: »Sov sødelig!« Og nu synes jeg endda meget bedre, jeg kan forstaa, hvad det var, der bragte slig underlig Fred omkring os — («⁵).

Det er jo kun nogle enkelte Udtalelser til Søren Olesen. Andre har skrevet noget lignende til Poulsen Dal. Man ser nok, i hvad Retning, Højskolens Paavirkning er gaaet.

Ogsaa i det rent kundskabsmæssige blev der arbejdet godt. Søren Olesen var, efter at han i Somrene 1876 og 1877 havde haft Kursus i København, en dygtig Dansklærer. Man studser, naar man i et Brev fra J. J., der er Elev paa Askov Højskole, ser, at Søren Olesen opfordres til endelig at komme til Askov i April 1880, navnlig ogsaa for at give *ham* en lille Haandsrækning i

1) Brev af 2/5 1878 fra E. T. A. i Lyby.

2) Brev af 7/6 1878 fra A. A. i Viborg.

3) Brev af 20/10 1879 fra M. K. i Forlev.

4) Brev af 15/1 1880 fra F. I. A. P. i Brande.

5) Brev af 14/9 1882 fra J. M. Kr. i Boddum.

Dansk, »for *Nutzhorns* Undervisning kan være god nok, men han kommer for lidt ind paa Analysen.« — En Frilærer *J. M.* i *Farre* vilde gerne i 1879 i Avgust have lidt Undervisning i Dansk hos ham o. s. fr.

Morsomt er det at se, at Søren Olesen i disse Aar stadig faar Breve fra syge med lange Beskrivelser over deres Sygdomme og Anmodning om at sende dem Medicin.

Han blev i disse Aar indvalgt i Bestyrelsen for næsten alle de Foreninger, der var fremme i Kredsen. Han var saaledes Formand for *Friskoleforeningen*, *Læseforeningen*, *Brugsforeningen*, *Kreaturforeningen*, *Homøopatisk Forening*, *Venstres Vælgerforening* og *Morsø Skytteforening*. I Bestyrelsen for *Dansk Samfund*, for *Morsø Folkeblad* og for et *Højskolehjem* i Nykøbing. For to af disse Foreninger var han tillige Regnskabsfører. I *Menighedsraadet* sad han til sin Død.

Dette viser, at han i høj Grad ejede Kredsens Tillid, og at den forstod at tage hans Evner i Brug. Senere søgte han at frigøre sig for en Del af disse Foreninger, der skaffede ham meget Tidsspilde, en hel Del Uvenner og tit betydelige Udgifter; thi de var for det meste ulønnede. Desuden skriver han: »Det er altid en Dumhed, saaledes at udstykke sin Tid og sine Kræfter til alle Sider!«

I 1879 blev der i Forbindelse med Højskolen oprettet en Drengeskole, og den slog saa godt an, at den snart havde lige saa mange Elever som denne. Ja, i Vinteren 1882—83 havde Karleskolen mellem 30 og 40 Elever og Drengeskolen mellem 40 og 50.

Saaledes svandt Tiden med rastløs Arbejde, og der er ingen Tvivl om, at Galtrup Højskole under to saa udmærkede Mænds Ledelse, tilmed med Støtte fra Pastor *Lund* og Valgmenigheden, vilde have udviklet sig til en af Landets største. Men pludselig, i Begyndelsen af Aaret 1883, standsedé det hele som med et Ryk, og de gode Kræfter opløstes og adspredtes til alle Sider.

VII. Den henriksenske Bevægelse.

Det er muligt, at Venstres Deling i *moderate* og *radikale* kan have foraarsaget en Del Rivninger mellem Vennerne og saaledes været medvirkende til »Rykket«; men den største Aarsag til

Sprængningen var dog den, at en stor Del af Vennekredsen havde ladet sig paavirke af den vendsysselske Præst, *Henriksen* i Vejlbj.

Hvad han egentlig var for en Person, er ikke let at blive klog paa, thi Meningerne om ham er saa delte; men en ikke hel almindelig Prædikant har han været.

Gamle Pastor *Glud* i Jebjerg, der var sammen med ham baade ved Latinskolen i Randers og ved Universitetet, har fortalt mig, at han blandt de studerende gjaldt for en Særling, og at somme ikke ansaa ham for at være helt normal. Men det betyder vel bare, at han ikke var, som Folk er flest.

Han havde et blegt Ansigt med store, mørke, alvorlige Øjne. Hans Tale lød som Ord fra et Orakel, og han havde sine Tilhørere saaledes i sin Magt, at mange helt overgav sig til ham ¹⁾.

Henriksen vakte et voldsomt Røre i Vendsyssel, hvilket noksom fremgaar af nedenstaaende Udtalelse i et Brev til Søren Olesen, dateret 31. August 1883.

»— Jeg er ked af det, hvis *Stenum Højskole* ikke kan blive ved at gaa; — men jeg hører jo nok, hvorledes det lyder blandt »de store Grundtvigianere«. — Jeg forstaar ikke, at en Højskole det ene Aar hæves til Skyerne og et Par Aar senere styrtes i Afgrunden, uagtet den drives af samme Forstander og i den samme Aand. — De fleste her, som vi har kaldt troende, er nu Henriksens Tilhængere, og de bryder sig ikke om at høre andre end ham. — Jeg tror, han er en ærlig, troende Mand, som mener det, han siger, selv om han opstiller nogle Luftkasteller eller Fantasibilleder, som jeg ikke forstaar mig paa; men jeg kan ikke fordrage, at han bliver *forgudet*, eller at han skal kaldes »den største Mand i Danmark« —«.

I et senere Brev hedder det: »— Pastor Henriksen var i *Taars* for nogle Dage siden, og efter hvad jeg kunde forstaa af hans Tale, saa var det hans Mening, at vi slet inſet skulde gøre, og det var ikke *Frihed*, vi manglede, det havde vi nok af; men det var *Frihedssind*. Kunde vi bare blive frihedssindede nok, saa gav vor Herre os nok al den Frihed, vi kunde taale — ²⁾.

Brevskriveren har netop her sat Fingeren paa to af de ømme Steder ved den henriksenske Bevægelse, nemlig *Forgudelsen* —

¹⁾ Saaledes skildres han af gamle Folk i Vendsyssel.

²⁾ Brev fra Kmd. Ole Kr. Sørensen, Høgsted.

ingen over og ingen ved Siden af ham — og saa dette: *intet at foretage sig*, med mindre man tydelig følte sig drevet af den Hellig-Aand.

Det var nok *Skov-Kirsten*, der kaldte Henriksen til Thy, hvor snart alle vakte Thyboer sluttede sig til ham. Ligeledes kom han ogsaa til Galtrup, hvor han talte paa Højskolen, og hvor *Poulsen Dal* og navnlig hans Hustru følte sig mægtigt dragne af den sære Præst.

Henriksens stærke Angreb paa de kirkelige Frihedskrav, der netop var saa stærkt i Forgrunden der i Kredsen, idet Pastor Lund stod midt i Kampen for Hævdelsen af Børns Adgang til Nadverbordet¹⁾, bragte Poulsen i Tvivl: »Var der sket nogen Skade, om dette Barn havde ventet til den lovbefalede Tid?» »Havde han selv hidtil været drevet af Guds Aand?» »Al denne rastløse Jagen efter at udbrede Oplysning, efter kirkelig og politisk Frihed, var det ikke af det onde? Vilde vor Herre ikke give os det altsammen i sin Tid, blot vi ventede, til Aandens Time slog? —«.

Saa kom det smertelige Slag, at Lund den 26de Januar 1883 blev frataget sin Anerkendelse som Valgmenighedspræst. Rigtig nok fulgte langt de fleste af Menigheden deres kære Præst og dannede Frimenighed; men ca. 30 Familier og deriblandt Poulsen Dals slog sig løs. — Ja, det var det *Ryk*, der bragte Maskineriet til at arbejde i et andet Tempo. Ingen kunde forstaa eller fatte dette. Søren Olesen skriver i sin Dagbog 20. Septbr. 1886:

»— Da Poulsen gik fra det, var det, som det ogsaa ramlede for mig. — Der var meget hos Henriksens Tilhængere, som ogsaa tiltalte mig. Jeg blev vel staaende i Frimenigheden, men har ikke haft det godt siden. — Havde Poulsen Ret i, at *det var et Fejltrin*, da vi gik ud af den officielle Folkekirke —?» Naar selv en saa fast tømret Personlighed som Søren Olesen kunde føle sig rystet, hvad skal man saa tænke om andre mindre befæstede.

Der gik de vildeste Rygter om Poulsen. Saaledes hørte jeg, der den Gang var en stor Dreng, vor Nabokone fortælle min Moder, at den rare Højskoleforstander Poulsen Dal paa Mors var bleven Fritænker. Andre mente, at han nok vilde have været Præst ved Ansgarskirken i Stedet for Lund o. s. v. Alt dette var jo Sladder; men sært var det at se Poulsen slutte sig til Galtrup

1) Det var tre Børn, Lund tog til Alters, men de to laa paa Dødslejet.



Præstbrohus. — Søren Olesen blandt Venner i sit Hjem.

Sognemenighed. Han der lige siden Valgmenighedens Oprettelse havde været dens Kirkesanger. Nu overtog *Søren Olesen* denne Gerning.

Den Sommer havde Poulsen ingen Højskole, da der kun meldte sig to Piger. I et Brev til *Søren Olesen* fra en K. R. i Galten hedder det: »Jeg vilde have været paa Galtrup Højskole i seks Uger, men siden jeg har hørt, *hvorledes Poulsen har det*, er jeg slet ikke saa glad derved. Skal jeg komme? —«

Som Forholdene nu formede sig, var der ikke længere Brug for *Søren Olesen* ved Galtrup Højskole.

Han havde for et Par Aar siden købt *Præstbrohus*, en lille Ejendom paa 12 Tdr. Land, beliggende tæt ved Ansgarskirken; men han kunde ikke undvære et aandeligt Arbejde. Det er derfor forstaaeligt, at han begyndte at se sig om efter et saadant.

Under denne Søgen modnedes hans Livs skønneste Tanke, nemlig den at drage ud med Evangeliet til de afsidesliggende Egne i vort Land. Som Højskolelærer var han kommen en Del ud som Foredragsholder, og i Breve modtog han stadigt Opfordring til at komme videre og videre ud. Nu, da det ligesom bristede for ham i Højskolen, fik han Mod til at begynde paa denne Gerning.

Han tog intet for sine Møder og betalte selv sine Rejser. Af økonomiske Grunde kunde han derfor heller ikke ofre ret meget af sin Tid derpaa. Fra Galtrup Højskole var der stadig ingen Hjælp at vente; thi i Vinteren 1883—84 var der kun ni Elever, og i Sommeren 1884 slet ingen. Men saa kom der helt uventet Hjælp.

I *Jebjerg* i Salling var der just bleven oprettet en ny Højskole, der begyndte sin Virksomhed i Efteraaret 1884. Forstander *Axelsen* henvendte sig nu til *Søren Olesen* for at formaa ham til at blive sin Medhjælper ved Skolen. Men som en forsigtig Mand lovede han kun at komme seks Uger efter Jul, saa kunde de jo prøve, om de kunde arbejde sammen.

Imidlertid trængte *Axelsen* ind paa ham. I et Brev dateret 22. Decbr. skriver han: »— Det er mig klart, at vi *kan* arbejde sammen; men det er mig ikke klart, *om* vi skal *være* sammen. Det er jeg enig med dig i, at vi helst maa faa et Fingerpeg om fra vor Formyndter —«. Han beder ham om at komme over til ham i Helligdagene, for at de kan komme til Klarhed over dette.

Ved dette Møde blev der da gjort den Aftale, at *Søren Olesen*

skulde være Lærer ved Karleskolen de tre Maaneder efter Jul og ved Pigeskolen to Maaneder. Lørdag og Søndag skulde han have fri for at kunne øve sin Gerning ved Ansgarskirken som Kirkesanger. De øvrige af Aarets Maaneder kunde han saa indvie til sin begyndende Missionsgerning og til Pasning af sit Landbrug. Skønt hans Virksomhed ved *Salling Højskole* saaledes blev stærkt indskrænket, vidnede Axelsen tit senere: »Det er noget nær det bedste Greb, jeg har gjort, da jeg fik Søren Olesen knyttet til Skolen:«

Han lovede sig dog kun hen et Aar; thi det var hans Haab, at Poulsen skulde komme i Gang igen. Men dette Haab glippede, thi der meldte sig til sidst slet ingen Elever.

Da overdrog Poulsen i Foraaret 1885 Skolen til Georg Himmelstrup. Selv tog han Landbruget og en Del af Bygningerne, deriblandt Drengeskolen, fri, og af dette lod han i Sommerens Løb opføre en trelænget Gaard ude paa Marken. Han vilde nu forsøge sig som Landmand.

Dog dette vilde heller ikke lykkes; og i Samraad med sin Hustru og nogle tidligere i Amerika boende Elever, blandt disse Højskoleforstander *Kr. Anker, Elk Horn*, besluttede han med Familie at udvandre til dette Land.

I sin Dagbog for 19. Avgust 1886 har Søren Olesen følgende Hjertesuk:

»Nu har Poulsen Dal solgt sit Hjem og vil saa med hele sin Familie drage til Amerika. — Her rejser han fra fattig og forladt. — Ikke en Gang de 30 Familier, der gik fra Menigheden, vil nu tage sig af ham, men klæder ham af lige til Skindet. — Poulsens gamle Venner har nu samlet 1000 Kr. til dem i Rejsepenge. —«

De gamle Venner var *Lund, Søren Olesen, Peder Krog og Georg Himmelstrup*. Opfordringen er ført i Pennen af Søren Olesen, ligesom han ogsaa var Kasserer for de indkomne Bidrag. Flere af Datidens bekendte Mænd, deriblandt *Konrad Jørgensen, Kolding, Kr. Glud, Jebjerg, Jens Bæk, Mellerup, og Frederik Nygaard, Næraa*, har tiltraadt Opfordringen.

Efter en Skildring af Familiens slette økonomiske Tilstand hedder det:

»En Del af Poulsens gamle Venner paa Mors har haft et venligt Møde med ham og sagt ham, at de gerne vilde være med til at række ham en hjælpende Haand, saaledes at der

kunde skaffes ham og hans *et lille Hjem* iblandt os her i Danmark. Han tog med Glæde imod denne Meddelelse, men har imidlertid ment at burde fastholde sit Forsæt.

»For at *lette* Rejsen og om muligt *jævne* Vejen lidt for dem, — er det nu, de fremkommer med denne Opfordring — »visse paa, at Poulsens mange Venner Landet over, der taknemmelig mindes hans trofaste opofrende Hjælpegering hos *Kold* og senere Virksomhed i Højskolens Tjeneste, gerne vil være med til dette Formaal. —«

I sin Dagbog for 28. August har Søren Olesen atter et lille Hjertesuk:

»*Poulsen* med Familie er i Dag rejst herfra ad Amerika til. — Ja, nu er han borte. — *N. P. Jespersen* kom herfra Kredsen. — De var de første Ordførere her. — Den næste, der skal bort, er nok mig. Gud ved, hvordan det kan være, at vi ikke kan trives i dette Vennelag? — Er Skylden vor eller Vennernes? — Sikkert er det, at det ikke er gode Aander, langt mindre den Helligaand, der skiller. —

Kære Gud Fader, Søn og Helligaand, lad ikke vore Kævlerier og anden Daarlighed være Synder til Døden. —«

Dagen i Forvejen havde Poulsen Dal og hans Hustru været i Søren Olesens Hjem, hvor de gamle Venner tog en kærlig Afsked med hverandre. Og Poulsen efterlod sig følgende Kvittering:

Under Dags Dato har jeg ved Søren Olesen, Galtrup, modtaget 970 Kr. 15 Øre, for hvilken Sum, der er indkommet fra Venner til min Udvan-
dring, jeg herved kvitterer.

Galtrup, 27. August 1885.

A. Kr. Poulsen Dal.

Den Vinter opholdt Familien sig i *Elk Horn*, og Poulsen tog Del i Undervisningen paa Højskolen. Men næste Foraar flyttede de til *Omaha*, hvor Poulsen købte et lille Stk. Jord paa knap »en Skp. Bygsædelands Størrelse« for 950 Dollar og et Hus, der, naar det var flyttet hen paa Lodden, skulde koste 250 Dollar. Han betalte straks 300 Dollar. Resten skulde afdrages med 120 Dollar aarlig og forrentes med 8 pCt.

Mellem *Søren Olesen* og det lille Hjem i *Omaha* gik der tit Brev, og det hændte ikke saa sjældent, at de gamle Venner kom ind paa Omtale af de mærkelige Forhold, der havde skilt dem ad i udvortes Henseende.

I et Brev fra Poulsen, dateret Omaha, 27. Juni 1887, hedder det:

»— Du tror, det bliver Nat, før vi faar Dag; men Dag i Danmark faar vi sikkert. — I al den Nød og Tryk, der i flere Maader ligger saa tungt paa Folket i Tiden, ser jeg vor Herres Arbejde paa at føre Folket til virkelig Selvbevidsthed ved, at Hjerterne bliver bøjet. — Hvor længe det vil vare, inden en saadan folkelig Omvendelse kan ske — ja, det ved ingen. Jeg for min Part haaber sikkert, at jeg skal opleve det, og at jeg skal faa Lov til atter at faa min Mund lukket op, og — som du skriver — aflægge endnu et Vidnesbyrd hjemme i gamle Danmark. — Længere nede i Brevet: »— Vennekredsen er efter min Mening kommet paa gale Veje, navnlig siden den blev Fri-menighed. — Du ser vel ikke ganske saadan paa den Sag; men hvad du ikke ser nu, faar du nok Øjet op for siden.« —

I et andet Brev, dateret Omaha, 18. Oktober 1888, findes følgende mærkelige Udtalelse, der viser, hvorledes Poulsen staar til den henriksenske Bevægelse: »— Din Anke imod Henriksens Folk, at de intet vil udrette, kan jeg til Dels give dig Medhold i; jeg har aldrig følt, at det var rigtigt, saaledes at stænge sig ude fra al Deltagelse i, hvad der er oppe i Tiden. Men paa den anden Side har jeg troet, og tror endnu, at der navnlig hos Grundtviganerne er en Rastløshed og Iver for at udrette, som tit er *usund* og *usand*, idet det ikke altid er ifølge Aandens Drift, at der tages fat.

Overfor Henriksen og hans Lære vil jeg kun sige, at jeg for mit Vedkommende ingen Tid har kunnet underskrive enhver af hans Læresætninger; men sikkert er det, at jeg ingen Sinde, hverken hjemme eller her, har hørt et saa aandskraftigt Ord, som af ham. — Jeg maa dog undtage Grundtvig og Kold, med hvilken sidste Henriksen har grumme meget til fælles, saavel i hans Opfattelse af de store Livs-Spørgsmaal, som i hans Maade at udtale sig paa. —«

I et Brev fra 1890 skriver Poulsen:

»— Om jeg har Mod og Tro til at kunne gøre noget ved Skolen, hvis jeg kunde faa den, naar vi kommer hjem? — Ja, jeg vil ikke nægte, at Tanken om, at vi atter kunde komme til at bo i vort første Hjem, har noget stærkt tillokkende hos sig; men om jeg kan holde Skole paa anden Omgang, nu jeg gaar op imod de 70, synes for mig — og maa vel synes for andre —

at være en Umulighed. Nu, Gud alene ved, hvad Fremtiden bærer i sit Skød. Kun dette tror jeg at vide, at skal jeg have Skole igen, da vil den blive noget anderledes, end den, jeg forlod. —«

Ja, der kunde være meget mere at anføre af denne interessante Brevveksling; men for Pladsens Skyld maa jeg stoppe op.

Ligesom *Søren Olesen* var medvirkende ved *Poulsens* Rejse til Amerika, saaledes ogsaa ved hans Hjemkomst. — *Poulsen* havde nu faaet sin Gæld betalt og kunde, naar han fik sin Ejendom i Omaha solgt have omkring ved 10,000 Kr. Nu vilde han gerne have købt en Gaard herhjemme: »Du kommer saa meget omkring, og du har en praktisk Sans, du kan nok se, hvad der er vor »Ganning«. — Saa købte *Søren Olesen* og *A. Boll* en Gaard i *Jørsby* paa *Mors*.

20. Novbr. 1892 mødtes de gamle Venner i *Nykøbing*. Og den gamle, elskelige *Poulsen Dal* stod atter i sine *Længslers Land*.

VIII. *Søren Olesen* paa *Jebjerg*.

Efter dette lille Svip ud i Fremtiden vender vi tilbage til *Salling Højskole*, hvor *Søren Olesen* kom til at virke som fast Lærer i seks Aar, kun med den lille Afbrydelse, at han i Sommeren 1886, sammen med Højskolelærer *Johannes Bennike*, maatte forestaa *Galstrup Højskole*, fordi *Himmelstrup* havde faaet Forfald.¹⁾

Axelsen synes efter denne Afbrydelse at have været bange for at skulle miste ham; thi i et Brev, dateret 15. Oktober 1886, skriver han: »Vi er tilstrækkelig forskellige og tilstrækkelig enige, og vi er saaledes sindede, at vi kan give Plads for hinanden. Jeg ved ingen, jeg for *Sagens* Skyld hellere vilde virke sammen med —«. At der virkelig har været Tvivl hos *Søren Olesen* ses af en Notits i *Dagbogen* for 17. Novbr. s. A.: »Jeg er i Grunden forknytt over, at jeg har lovet mig bort til *Jebjerg Højskole*; thi jeg vilde helst have blevet paa *Mors*. —«.

Axelsen har i en Skildring i *Skive Folkeblad*²⁾ forsøgt at give et Billede af *Søren Olesen* som Højskolelærer:

»— Det var en Højtid hver Dag at have *Søren Olesen* som Lærer og som Husfælle. Der var Indhold og Dybde i hans

1) »*Riffelrummelen*«.

2) 1902.

Samtaler; der lød gerne en erfaren Mands Vidnesbyrd gennem hans Samtaler og Foredrag, stille, varmt og lunerigt. Der er ingen af os, som kender ham fra den Tid, der glemmer ham.«

Hans Ord havde Magt til at aabne Øren og Hjerter i usædvanlig Grad; han vidste, hvor han kunde træffe de unge hjemme. Han var godt kendt med Menneskeliv og Kristenliv og kendte mange af de Dybder, som det underlige Hav i en Menneskesjæl kan eje, og han kunde være en god Lods paa dette Hav. —

Han var allerede den Gang godt kendt med Bibelen, blev det mere og mere. Daabspagtens Ord og Livet selv, som det leves, var for ham Ledestjernen til Opfattelsen og Forstaaelsen af Bibelordet.

Den kristne Menigheds Historie var ham et kært Emne, som han gerne holdt Foredrag om, og som han stadig søgte mere Kendskab til. Derfor blev han aldrig Sværmer. —

Oldtidens Danmark var et af hans Omraader. Han færdedes der med stor Frihed. Som han kunde fortælle! — Ikke et Ord gik tabt for Ungdommen, naar han stod paa Katedret og med sit rolige Aasyn, sit oftest vemodige Udtryk, sin bløde, stille Tale, i sit brede Vendelbomaal fortalte om Valhals Guder. —

Men endnu nærmere gik han ind paa Tilhørerne, naar han med en mærkelig poetisk Anvendelse af Gudesagnene gjorde Strejftog i Nutidslivet, kastede sig over en eller anden Ungdommens Gaade og med et lunt Glimt i Øjet prikkede med Naale eller snærtede med Pисken. —

Dog mægtigere fangede han Sindene, naar han fortalte Saga. Han malede saa levende, saa man levede med i Kampen, nødtes til at tage Parti, glemte alt andet rundt omkring.

Jeg ser ham endnu staa der og fortælle ganske rolig, uden at bevæge sig; det var kun hans Ord der malede, jævnt og stille, næsten ensformigt, kun med et ildfuldt Glimt i Øjet nu og da. Det var, som han voksede for Tilhørernes Øjne og selv var den bedste af Kæmperne. — Det var en træffende Bemærkning, der faldt fra en af de unge Piger, da han havde fortalt om »Nornegæst«: »Ja, men han er jo selv Nornegæst!« —

•Hvad mon du er for en Svend,
som kan Hjertet saa bevæge,
som saa mildt kan rive hen,
som kan slaa, og som kan læge?

Jeg dig gerne kalder Ven,
 beder og om Vennesæde
 i den Flok fribaarne Mænd,
 som dig kalde Ven med Glæde;
 thi i hvem, du saa mon være,
 staar du i de ædles Hære!*

Dette Vers, der taler for sig selv, skrev Axelsen en Gang til Søren Olesen. Til mine egne Erindringer fra den Tid hører, hvor vi Elever længtes efter hans Komme, og hvor glade vi blev, naar Dagen oprandt: »Nu er Søren Olesen kommen!« lød det da Mand og Mand imellem. Han var et af de Mennesker, hvis blotte Nærværelse indgød Glæde og Tillid.

Der findes i gamle Breve fra fordums Elever mange Vidnesbyrd om den Tillid, de unge havde til ham. Ham betroede de deres Sorger og deres Glæder. Havde de lidt en Skuffelse, saa søgte de Raad og Trøst hos Søren Olesen. Havde de haft en stor Glæde, f. Eks. fundet en Hjertenskær, ja, saa maatte han ogsaa dele den med dem. Hvor optaget han end var, fik han dog altid Tid til at besvare deres Breve.

Mange smaa barnlige og rørende Notitser findes i hans Papirer fra den Tid:

»— Farvel, kære Søren Olesen! Glem nu ikke dine Venner, som rejser ud i den vildsomme Verden! Bed for os, at vi ikke skal møde større Fristelse, end at vi kan staa imod —«. (L. Poulsen).

»— Tak for alt det gode, du har fortalt os. Glem endelig ikke din lille Skolepige, som rejser saa langt bort; men vil du ikke nok skrive til mig engang. —« (K. Sylvestersen).

»— Tak for alt det gode, du har lært os. Vi skal nok gemme hvert Ord godt og stræbe efter at blive Guds egne Børn. —« (M. Wammen).

Det var imidlertid ikke let for Søren Olesen, stadig boende i Galtrup, at være Lærer ved Salling Højskole. Hans Bøn var derfor, at Gud Fader vilde mage det saaledes, at de begge, han og Hustru, kunde være glade ved at faa deres Hjem solgt og saa flytte til Jebjerg; men det blev ikke til noget; thi Marie kunde aldrig blive fortrolig med den Tanke, at de skulde flytte fra Mors.

I de Aar, han var Lærer ved Højskolen i Jebjerg, maatte han derfor udstaa mange drøje Ture, navnlig ogsaa fordi det

traf ind med meget strenge Vintre, og fordi Forbindelsen var saa daarlig. Naar han Mandag Morgen skulde af Sted til Jebjerg, maatte han op Kl. 2 Nat for at komme med Natposten til Nykøbing. Var den saa overfyldt, hvilket let kunde ske, da den kun kunde have 4—5 Passagerer, saa blev der i Huj og Hast spændt for, og saa maatte et af Børnene køre ham til Nykøbing. Det var ingen rar Tur, navnlig om Vinteren i bidende Nattekulde. Lige saa vanskeligt kunde det være at komme hjem om Lørdagen. Saaledes skriver han 1. April 1886, at han i denne Vinter to Gange har maattet gaa hjem fra Jebjerg, og at han endnu 22. Marts kunde gaa over Sundet paa Is. Og 16. Marts 1888 skriver han: »I Gaar frøs det 11 Grader. Det er nu fjerde Lørdag, jeg gaar paa Is over ved Glyngøre.

Ogsaa paa anden Maade kunde det være tungt at være fjernet saa langt og saa længe fra Hjemmet, som naar han skriver: »Jeg har været hjemme; alle Børnene ligger af Mæslinger.« Og noget vemodigt lyder følgende Udbrud: »Jeg arbejder fem Dage om Ugen i Jebjerg, og er kun to Dage hjemme. Jeg har snart intet Hjem!« Men mer end alt dette pinte den Tanke ham, at han »skulkede« fra Missionsmarken. Og naar han i 1890 opgav Højskolegerningen, saa var det fordi han da blev hjulpet til at ofre alle sine Kræfter paa den.

IX. Som grundtvigsk Missionær.

*Af Guds Naade, til Guds Ære,
Fredens Budskab ud at bære
til de fattige og smaa
var hans inderste Attraa!*

Axel Aælsen.

Søren Olesen havde siden sin Vækkelse følt en kaldende Røst, der bød ham at gaa ud paa de »øde Vange« med Evangeliet til dem, der sad i »Mørkets og Dødens Skygge« trindt om i de afsidesliggende Egne af Jylland, hvor de aandelige Livsrørelser endnu ikke var naaet ud, eller hvor Folk var bleven vildledte af de mange sekteriske Retningers Sværmerier. Han havde jo allerede i det smaa som Fri- og Højskolelærer forsøgt at efterkomme Kaldet; men efterhaanden, som han modnedes i sin aandelige Udvikling, lød Kaldet stadig højere og højere og lod ham hverken Rist eller Ro.

Det stod for ham som en stor Forsømmelse, at de grundtvigske Kirkefolk havde ladet Missionsgerningen her hjemme ligge. »Denne Gerning,« skriver han, »var dog fra først af givet til os!« Dette søger han i en Artikel, vistnok skrevet 1898, nærmere at udrede, og giver heri følgende historiske Oversigt:

»— 1853 stiftedes den første grundtvigske Missionsforkyndelse baade for læg og lærd, særlig nok paa Øerne; mens Mænd som *Peder Larsen, Vilh. Birkedal, Svejstrup, Bojsen* o. fl. drog rundt i Jylland og holdt Opvækkelsesmøder, der for mange blev som Indgang til et nyt Liv.

Først i 60erne kom *Vilh. Bech* til at være Leder for samme Bevægelse, som han, ved Hjælp af sine store Evner til at ordne og styre, fik ind i et Spor, hvor kristne Grundtvigianere ikke kunne føle sig hjemme. — Og dermed forstummede den grundtvigske Lægmandsforkyndelse ude paa de øde Vange, medens den Mission, *Bech* blev Leder af, tog saaledes Fart, at den nu har over 300 Missionshuse og ca. 150 Missionærer. —

Der kan jo være delte Meninger om mange af disses Maade at tage Kristendommen paa, men jeg tror nu alligevel, at der har været Glæde baade i Himmelen og paa Jorden over og blandt alle de Syndere, de har faaet vendt fra deres Vejs Vildfarelse, og — dette er jo dog Kærnen. — Ja, der er mange øde Vange blomstret under »Indre Mission«s Plov, selv om der er kommen en Del slemme Tidsler, Følfod og Agerkaal til at vokse i Furerne. —

I vor Lejr slog man sig til Ro med, at det var pinende galt, alt hvad *Bech* og Indre Mission gjorde — uden at vi tænkte paa at gøre det bedre. — Vi fik travlt med andre Ting inden for vore egne Døre: *Valgmenighed, Højskole, Friskole, den amerikanske Kirkesag* o. s. v. — og glemte derover de øde Vange. —

Den første Gang, Tanken om en grundtvigsk Indre Mission eller Lægmandsvirksomhed i Danmark blev ført frem paa Mors, var ved et Møde paa Galtrup Højskole(?) 1873; men hvem der fremførte Tanken, om det maaske var *L. Schrøder* eller en anden, er mig ikke bekendt.

Nogle Aar senere sidder *Søren Olesen* og nedskriver en Tale om »den grundtvigske Indre Mission«, og giver den følgende Overskrift:

»Omrids af en Tale, som jeg vil bede vor Herre give mig Naade til at holde den Dag Forsamlingshuset skal indvies!« — Det var 1876. — Og saa følger Talen:

Det er med Ængstetse han træder frem; thi den Sag, han har paa Hjerte, er en »kær Hemmelighed«, som han har baaret paa i mange Aar, og naar han nu sender denne »sin kære Tanke« ud, saa kan det jo være, at ingen vil give den Husly, ja, at man vil kalde den »et utidigt Foster uden Aand og Liv. —«

Saa følger en lille rosende Omtale af Folk der paa Egnen, »der stadig skal have noget at tage Haand i, og som synes at komme længere og længere bort fra at være færdige, —« hvilket han betragter som noget stort og godt!

Endelig kommer han til Kærnen: — »Nu har vi Valgmenighedskirke, Højskole, mange Friskoler og nu dette store Forsamlingshus — men jeg haaber at opleve den Dag, da vi her fra Øen kan sende *Missionærer* ud, ligesom nu Pietisterne, ja sende Præster til vore Landsmænd i Amerika. — Men saa maa vi have en Skole, hvor saadanne unge Mennesker, der har Aandens Kald, kan blive oplærte og dygtiggjorte til Gerningen — en Skole, hvor deres aandelige Liv kan bevares og beriges. Hvor de kan faa en nogenlunde fyldig Undervisning i Bibel- og Kirkehistorie samt i vort eget Folks Historie og i Retskrivning. — Ja maaske ogsaa lære et Haandværk ligesom Paulus, for at de —«

Her standses brat. Talen er ikke fuldført, og om den blev holdt, er mig ubekendt. Men her har vi *Søren Olesens Missionssyn*.

Kort Tid efter (1881?) ved et stort Møde paa Mors tog Præsten *Fr. Nygaard* Tanken om den »grundtvigske Missionsskole« op til fornyet Eftersyn. I sin Tale fremhævede han stærkt Nødvendigheden af Undervisningen i Bibel-, Kirke- og Fædrelandshistorie. »De vordende Missionærer skulde selv kende *de historiske Kirkestier* for at kunne vise andre *ret paa Vej*. —«

Da *Poulsen*, som meddelt, gik i Staa, og Højskolen saaledes blev ledig, var det *Lunds*, *Nygaards* og *Søren Olesens* kæreste Tanke, at faa den omdannet til »Missionsskole«. Men alle de Bryderier, Udstødelsen af Folkekirken, førte med sig, lammede *Lund*. *Nygaard* blev forflyttet til Fyn, og de fleste i Menigheden forstod ikke Sagens Betydning. Saaledes stod *Søren Olesen* atter ene med sit Missionssyn. Men jeg kan ikke tilbageholde den Tanke: Mon det ikke vilde have staaet bedre med *det grundtvigske Kirkeliv i Danmark*, hvis den Skole var bleven oprettet, og *Søren Olesen* var bleven dens Forstander? — —

Da nu *Søren Olesen* ingen Missionærer kunde faa udsendt, var

det, han som meddelt tog Mod til sig, fulgte det Kald, der i mange Aar havde lydt til ham, og drog ud paa sin første egentlige Missionsrejse — jeg ved ikke hvorhen. — Men de Erfaringer han indhøstede, fremlagde han paa det store Menigheds-møde, der i Anledning af Lunds Udstødelse holdtes paa Mors i Dagene 13.—14. Juni 1883, og hvortil en Mængde af Kirkens Mænd var indbudte.

Herom har gamle Pastor *Glud*, der selv var til Stede, sendt mig følgende:

»*Søren Olesen* udtalte, at han i lang Tid havde gaaet med den Tanke, at der ud fra den grundtvigske Kreds i den kristne Menighed burde udgaa et Arbejde, tilsigtende at bringe Kristi Evangelium til Mennesker iblandt os, som endnu bestandig gik uberørte af dette for om muligt at paavirke dem. Et Arbejde, som særlig skulde tage Sigte paa den enkelte: »Manden ved hans Plov og Kvinden i hendes Køkken!« — Og han følte selv baade Kald og Lyst til at gaa ud i Arbejdet. Han havde allerede saa smaat prøvet det — og han mente, at han magtede Gerningen. Han havde tænkt sig Sagen begyndt saaledes, at han kunde opholde sig i flere Dage paa et Sted, for at faa Lejlighed til Samtale med den enkelte. Han vilde være glad ved at blive tilkaldt af Præster og Venner blandt Lægfolket rundt om i Landet. Det skulde være en Prøve, han nu i Herrens Navn vilde forsøge, og han vilde bede Menigheden styrke ham deri. —«.

Baade *Lund* og *Nygaard* anbefalede *Søren Olesen* og hans paabegyndte Gerning paa det varmeste til Menighedens kærlige Deltagelse og ønskede ham Herrens Velsignelse.¹⁾

I den følgende Tid blev »*Søren Olesens Sag*«, som den kaldtes, forhandlet paa flere kirkelige Møder; saaledes paa *Askov*, frembaaret af *Nygaard* og varmt støttet af *L. Schrøder*, og i *Kolding*, hvor man enedes om aarlig at yde ham 100 Kr. af Friskolelærer *Marinus Jørgensens* Legat.«²⁾

Frimenigheden paa Mors tildelte ham en stor Del af Degneofferet (mell. 2 og 300 Kr.), hvilket han især var glad ved, ikke saa meget for Pengenes Skyld, som for den Anerkendelse af hans Gerning, der laa deri. Det hørte nemlig til hans kæ-

1) Efter Højskolebladets Referat.

2) Broder til Konrad Jørgensen.

reste Ønske at blive udsendt som Missionær af denne Menighed. Dette skete imidlertid aldrig, og Degneofret blev ham efter nogle Aars Forløb atter frataget og givet til Højskolen, som jo havde trange Kaar.

Der dannedes imidlertid en Bestyrelse, bestaaende af *L. Schrøder*, *Fr. Nygaard* og *A. Lassen* i Kollerup, hvis Formaal særlig var at skaffe Menighedens Støtte, navnlig ogsaa i Form af Penge, og for denne Bestyrelse var Nygaard i de følgende 12 Aar Formand. Han var utrættelig til at bringe aandelig Trøst og timely Hjælp, og begge Dele, ikke mindst det første, trængte Søren Olesen til; thi der kunde stundom lægge sig noget mørkt og tungt over hans Sind. Saa syntes han, at Vennerne viste ham Kulde og Ligegyldighed, at Gerningen var for stor, og han selv for ubetydelig.

Nygaard havde en forunderlig Evne til at kunne trøste og styrke bedrøvede. Og fra sin Ungdom havde han ejet en stor Kærlighed til Lægmandsforkyndelsen. »Et af de Ord,« skriver han, der først blev levende for mig i mine tidligere Dage, var Herrens Ord: »Høsten er stor og Arbejderne faa!« — Og selv om du i disse Dage i dine nærmeste Omgivelser synes at mærke Kølighed over for »din Sag«, saa maa du ikke slippe den. Gud give os Naade til, at vi kunne løfte denne og hele hans Sag til hans Ære. —«

Ved et Præstekonvent i Odense 7. Februar 1884, hvor navnlig de fynske Valgmenighedspræster, men ogsaa en Del andre Præster var til Stede, forelagde Nygaard »Søren Olesens Sag«. Herom skriver han nogle Dage senere: »— Man var med mig enige i, at der trængtes haardt til en begyndende Evangelistgerning fra Menighedens Side. Man havde alle Tillid til dig og Ønske om, at Gud Fader vil velsigne din Gerning. Og man var villig til at hjælpe til med *timelig Støtte*.

Fr. Nygaard skriver endvidere, at han i sin Prædiken om »Arbejderne i Vingaarden«, hvor han gik ud fra Grundtvigs Antagelse, at vi nu levede i Tiden mellem 9. og 10. Time, havde betegnet den *ægte* Evangelistgerning som en *Samlegerning af de enkelte*, der sidder hist og her paa de døde Egne, sukkende og længselsfuldt ventende efter Freden, men trykkede, fordi de endnu ikke har faaet at vide, hvor Kristus, den Fredens Hyrde, er at finde, at han ikke er i Ørkenen, og ikke i Kamrene; men i *Ordet af sin egen Mund*, der naar det høres, troes og bekendes,

skænker Bod for alle Savn og Fred midt i alle Bekymringer. — « I disse Ord har Nygaard ligesom sagt i hvilken Retning, han mente, Søren Olesens Forkyndelse skulde gaa.

Ved samme Konvent blev det betonet, at det var ønskeligt, om *Søren Olesen* kunde komme til Fyn og holde en Del Møder om »sin Sag«. Hertil svarede han, at han gerne vilde gøre et Vennebesøg paa Fyn, og at Fynboerne skulde have Tak, fordi de vilde yde hans Gerning timelig Støtte; men han havde dog langt hellere set en Medarbejder paa Fyn; thi han maatte holde sig til Jyllands afsidesliggende Egne, hvor der var mere end nok at gøre. — Søren Olesen drog saa en Tur til Fyn og blev overalt venlig modtaget. —

Valgmenighederne paa Fyn blev saaledes de første, der offentlig støttede Søren Olesens Missionsgerning; men det varede for øvrigt ikke længe, før ogsaa de fri Menighedskredse paa Sjælland og i Jylland kom med i Arbejdet; thi den trofaste Nygaard sendte stadig sine smaa varmtføjte Opfordringer længere og længere ud. Søren Olesen maatte i den Anledning ved hvert Aars Slutning skrive en lille fortrolig Meddelelse til Vennerne om sit Arbejde paa Missionsmarken i det forløbne Aar. Disse smaa skrevne Meddelelser, hvoraf de fleste er gaaet tabt, blev saa af Nygaard sendt rundt for at oplæses i de forskellige Vennekredse.

Den ældste, jeg har fundet, er fra 1885; men mangler første Halvdel. Heri meddeler han da omtrent følgende:

— Han har i Begyndelsen af September holdt Møder i Løgstøregnen; men i Slutningen af Maanedens været i Silkeborgegnen. Hele November Maaned ud har han været i Haverslev i Hanherred og dels holdt Skole for Ungdommen, dels holdt Møder sammen med Pastor *Flagstad*. Det var paa andet Aar, at han har virket her, og her har han særlig været glad ved at være. I December har han været en Tur nede langs Vestkysten. Derfra en Tur nede i Gedstedegnen, hvor der var bleven kaldt paa ham, og hvor Pastor *Moe* havde kaldt ham »en af Satans Lejesvende«. ¹⁾ — Saa har han ogsaa været nogle Dage paa *Askov Højskole* og været særlig glad ved at samtale med *L. Schrøder*.

¹⁾ Dette afførte en Brevveksling imellem Gaardmissionær *Clausen* og *Moe*, hvori *Moe* benægter at have brugt dette Udtryk, hvilket saa *Clausen* meddeler *Søren Olesen*, der blev glad derved og lovede, at han nok ved Lejlighed skulde besøge Pastor *Moe*.

»— Jeg har,« skriver han, »det meste af Tiden været glad i min Gerning; men jo længere, jeg arbejder, des mindre synes jeg, at jeg rigtig duer til den; men jeg ser ogsaa, hvor meget her er at gøre. Derfor tør jeg ikke holde op, saalænge Gud vil give mig legemligt og aandeligt Kræfter til at holde ud, og mine timelige Kaar ikke bliver alt for trykkende. Og for begge Dele maa jeg indtil i Dag sige den kære Gud og Fader Tak. Jeg har intet i saa Henseende at klage. Der har været Velsignelse fra ham over min Gerning og mit Hjem. —«

»— I 1886 har han i April Maaned atter været i *Himmerland*; medens han i de tre Sommermaaneder, som meddelt andet Steds her i Bogen, har forestaaet *Galtrup Højskole*. — I Oktober Maaned var han en Uge i Vardeegnen og tre Uger i Tirsland, hvor han baade gav Undervisning og holdt Møder. En Lærer havde skrevet til ham, at der var en Del gode Folk paa disse Egne, der gerne kunde komme med i Livsrøret, naar der kunde blive kaldt paa dem. —

»Om dette lykkedes,« skriver Søren Olesen, »véd jeg ikke. Man kan jo ikke saa i Dag og høste i Morgen.« Han har dog været glad ved at færdes der og havde faaet en meget varm Opfordring til at komme igen næste Aar.

— Saa har han paa Hjemvejen været ude paa Hedeegnen Øst for *Ringkøbing*, hvor han fandt lidt aandeligt Røre fremkaldt af de saakaldte »*Bornholmere*«. Herom skriver han:

»Der er ved disse Folk, som ved deres Egn noget vemodigt, men nøjsomt og ærligt, der gør, at man nok kan tale med dem og komme dem i Tale. —«

Saa har han fra 14. November til 17. December været paa sin Missionsmark i *Hanherred* og sammen med *Flagstad* virket som forrige Aar. Til sin store Bedrøvelse fandt han den hærget af en Udsending fra en amerikansk Baptistsekt, Frk. *Juul*.

»— Hun gaar,« skriver han, »fra Hus til Hus og skræmmer Folk med Helvede og alle Djævle.« — Naar hun havde skildret Helvede med alle dets Rædsler, og den usle Tilstand, der aandeligt talt er her i Danmark, og da særlig i Folkekirken, saa talte jeg, saa godt det blev mig givet, om Guds Naade og Himmøriges Fred og Glæder og prøvede paa at vise, at vor Herre netop i vore Dage besøger sit Folk indenfor den danske Folkekirke. Helvede og Satan med alt, hvad der hører disse til, vilde jeg kun tale om for at forsage dem. Men iøvrigt kendte jeg ikke

meget til Satans Dybheder og ønskede heller ikke særlig at kende dem. Nej, langt hellere vilde jeg fryde mig ved den ejegode Gud, hans Naade og Kærlighed til fattige, angrende Syndere. Langt hellere synge en Lovsang til hans Navns Ære end tale om Synd og alskens Søllehed.

At jeg heller ikke der arbejdede forgæves, er jeg ogsaa sikker paa: De mange milde Øjne, stille Taarer og hjertelige, taknemmelige Haandtryk lod mig føle og forstaa, at der var flere end jeg, der kunde gaa fra Møderne med en inderlig Tak til den ejegode Gud.

I saadanne travle Arbejdsdage kan jeg rigtig sige vor Herre Tak for, han gav mig Mod og Lyst til at drage *ud paa Dybet*. Der er dog intet dejligere for en Kristen at se, end at Søvn og usle Drømme afløses af Lys, Liv og Fred med og i Gud.

Naar jeg samler de unge, da er det jo for, at jeg derved kan faa *dem særlig i Tale* og saa med det samme faa Lejlighed til at blive paa samme Sted i længere Tid; thi jeg kommer mer og mer til at se, at skal man udrette noget varigt, saa skal der Tid til. Et enkelt Møde kan være godt nok, men staar dog snarere Fare for at fordunste.«

— — —
I April 1887 har han været i Vendsyssel for at modvirke en Mormonprædikant af hans egen Slægt og redde nogle Sjæle af Mormonerns »Klør«. Han har ogsaa haft nogle Samtaler med »Henriksens Folk«; — »men,« skriver han, »begge Steder maatte jeg gaa sukkende og forknyt fra.« — Des gladere var han ved paa Hjemvejen at gæste sin Missionsmark i *Hanherred*. — »Jeg gik derfra med Tak til Gud for al hans Naade, ogsaa for, hvad her saa smaat gror og grønnes. --«

I September har han gæstet nogle smaa Foredragsforeninger i *Himmerland*. »Jeg begynder altid disse Møder,« skriver han, »med at oplæse lidt af Bibelen eller Luthers Katekismus, og det oplæste anvender jeg, saa godt jeg kan, paa det daglige Liv, saa vidt dette paa Stedet er mig bekendt. Jeg taler om Forholdet mellem Forældre og Børn, Husbond og Tyende, unge og gamle o. s. v. Og jeg gør mig Flid for at tale jævnt, uden Bulder. — Og at vor Herre tit giver mig Lykke i Gerningen, kan jeg se paa flere Ansigter, der bliver præget af glade Smil og stille Taarer. — Og tit faar vi bag efter Møderne gode Samtaler om, hvad der hører til Gudsriget og en Sjæls Fred. —«

Nede i *Sønderjylland*, hvor han færdedes i Oktober, har han ikke kunnet holde Møder; men maatte gaa rundt fra Hus til Hus. Samtalen kom jo mest til at dreje sig om »deres Stilling, om deres og vort Haab, at det danske Folk en Gang igen maa blive samlet til Folkets Lykke og Guds Ære.« En Del vilde jo ogsaa nok tale om de Kristnes Evighedshaab. — »Men det er jo trange Kaar for Sønderjyderne, især for dem, der ikke hviler i Troen paa Himlens Gud,« — tilføjer han.

I November har han været i *København*, særlig for at se Gaard- og Midnatsmissionen paa nært Hold. — »Jeg er vis paa«, skriver han, »at Gaardmissionær *Clausen* har én af Gud velsignet Gerning blandt Arbejderne. — Jeg mærkede mange Steder, at han var en kær Gæst baade som Taler, som Skriftefader og som Vejleder for de mange vilde og forvildede Faar, inde paa de store Arbejdskaserner, som han jo særlig søger til. —

Midnatsmissionen tror jeg ogsaa nok gør godt. Men her staar Kampen jo særlig mellem Dyret og Mennesket. — De stakkels Folk er som forheksede af kødelige Lyster. — At en Del reddes, er sikkert nok; *men det er i mine Øjne en Skændsel, at det danske Folk lovhjelmer dette Svineri*¹⁾. Vel er det umuligt at sligt ikke findes; men det skal have *Guds og Menneskets Lov imod sig*. —«

Paa Hjemvejen besøgte han Nordvest-Sjælland, hvor han var glad ved at være, og hvor man bad ham »mindeligt« om at komme igen.

I December har han besøgt *Fiskerbyerne langs Havet i Nordthy*, hvor han atter maatte vandre i Frk. *Juuls* Spor. Men her har han ogsaa truffet »Indre Mission. « — Blandt dem,« skriver han, »ser jeg nok, at vi har mange smaa kære Brødre og Søstre i Herren. — De staar jo endnu og ser paa den *blødende og døende* Frelser paa Golgatha og paa den syndige Verden. — Men *vi*, der tillige har set ham som den *sejrende*, og som det ogsaa er *givet* at se *det gode* i vort Folk, — vi maa se i Kærlighed at lede disse vor Herres smaa videre til hans hellige Navns Ære og til fælles Gavn og Glæde. —

Der findes vel iblandt *dem* som blandt *os* en Del ukærlige Ordgydere, der farer om med nogle *kristelige Fraser*, men aldrig selv har følt Sødmen af Guds Kærlighed og Syndernes For-

1) Søren Olesen var senere selv med som Landstingsmand at faa Prostitutionen afskaffet.

ladelse. Men disse maa man helst ikke ofre et Ord paa, naar de ikke træder én altfor nær paa Tærne.« — Han slutter saaledes:

»Skønt jeg fremdeles er glad i min Missionsgerning og bliver mer og mer sikker paa, at det er en Sag, vor Herre gerne vil have frem, — saa er der heller ikke saa lidt, der trykker: Jeg staar endnu som ene Arbejder fra vor Side paa den store Missionsmark — og saa kan jeg endda ikke være der al min Tid!

Saa er det dette, at flere af Vennerne gerne allerede nu vil se Frugterne af mit Arbejde, og dette hverken *kan* eller *vil* eller *maa* jeg saadan vise frem. —«

Fra 1888 findes ingen Meddelelser; men i Dagbogen ses, at han i Oktober, November og December Maaneder har været nede langs *Jyllands Vestkyst*, blandt andet holdt Møder i *Oksbøl* og Skole i *Brørup*, inde paa Heden. Om Møderne i *Oksbøl* skriver han, at der aldrig der ude havde været holdt Møder før, og at det, der havde forbyttet dem mer end Talerne, var vist den Omstændighed, at han intet vilde have for dem.

Men han synes ikke dette Aar at have været saa meget ude som i de foregaaende, og den virkelige Aarsag hertil var vist — Skuffelse og Tvivl.

Han havde i et Menighedsraadsmøde i Galtrup 21. Januar bedt om at blive *ordineret som Missionær*: »Jeg føler,« skriver han, »at jeg ikke i Længden kan holde ud at blive ved uden Menighedens Velsignelse og Anerkendelse til min Gerning.« -- Det blev imidlertid en Skuffelse for ham. Af hvad Grund en saadan Ordination blev ham nægtet, ved jeg ikke. *Niels Dael* og *Knudsen* var dog nylig bleven ordineret i samme Menighed. — Men Dagbogens Blade bærer mange Vidnesbyrd om, hvor meget det gik ham til Hjerte. Det var Skuffelsen.

Men saa var der tillige kommen nogle »Tvivlsspørgsmaal« til ham: »Gør jeg Ret i at være saa meget *borte* fra mit Hjem og overlade mine Børns Opdragelse ene til min Hustru?«

»Skal jeg *blive* ved Jebjerg Højskole?«

»Er det Ret at *skulke* fra Missionsmarken?«

Disse tre Spørgsmaal voldte ham Uro. — »Jeg har,« skriver han, »saa tit sagt til andre: »Føde og Klæder nok du faar af ham i Morgen som i Gaar!« Jeg synes ogsaa, jeg har troet det, naar jeg har sagt det. Efter fattig Lejlighed har jeg ogsaa ført det ud i Livet, da jeg opgav *en fast Stilling* ved Højskolen og

en Løn af 1000 Kr. — sidste Aar var min Indtægt kun 600 Kr., men mange af dem gik til Rejseudgifter. — Men har jeg i *Sandhed* været tryk og troende under dette? Saadan helt ikke at sørge for den Dag i Morgen. — Nej!»

I saadanne Modgangssteder var Nygaard hans Trøst:

»Jeg er glad ved,« skriver han, »at du, trods *Mørket* og *Skyggerne*, der ogsaa vil lægge sig paa din Vej, dog har bevaret din gode Tro til *din Gerning i vor Herres Rige*, og at *Lyset*, som er en Følge af *Guds Naade*, har *Overmagten*, og *baade kan vise dig Vej gennem de øde Egne og skaffe dig Glæde*. Men lad os saa ikke glemme, at det kun er i Forhold til, som vi *samler ind om de Sakramenter*, bag hvis levende Ord Jesus Kristus selv staar som *Frelseren* og *Genløseren*, at vi *samler med Haab om virkelig Opbyggelse*. —«

I 1889 fattede *Nygaard* den Beslutning at forsøge at skaffe Midler til Veje, saa at Søren Olesen kunde blive i Stand til at anvende hele sin Tid paa Missionsmarken.

Ogsaa *Schrøder* var oppe for Tanken og foreslog, at Søren Olesen selv skulde komme til Stede ved Vennemødet i Odense 12. og 13. September.

Æmnet blev kaldt »Om Lægmandsvirksomhed«. *Nygaard* indledede med at fortælle om sit Besøg hos Præsten *Johannes Poulsen* i Kropp, og den Lægmandsbevægelse han havde faaet sat i Gang i Nordtyskland.

Derpaa talte *Søren Olesen*. Først dvælede han ved, hvorledes Herrens Ord: »I er Jordens Salt!« i hans Ungdom var bleven levende hos ham, og at han siden havde ejet et brændende Ønske om selv at blive saadant et Saltkorn. — Ud fra Lignelsen om »Den store Nadver« viste han, hvorledes grundtvigske Kristne havde gjort et godt Arbejde paa *Gaderne* (Skole, Kirke og i Samfundsarbejdet). Men paa *Stræderne* (Lastens Huler i København, hvor 5000 danske Kvinder sukkede) havde de endnu intet gjort. Og saadanne Stræder fandtes ogsaa i vore Landsbyer, ja i enkelte Hjem. Ved *Livets Skilleveje* staar mange, især af unge, og spørger om Vej, opsnapes af Sektererne og bliver til aandelige *Krøblinge*. Ved *Gærderne* (gammel Slendrian) staar en uhyre Mængde. Alle trænger de til Hjælp. »I er Jordens Salt, I er Verdens Lys!« Lad os da i Jesu velsignede Navn drage ud og gøre *vel* imod vort Folk. — Han sluttede med Tak til Vennerne, der havde støttet ham, og særlig til *Nygaard* og *Schrøder*. —

Talen gjorde et dybt Indtryk, og kunde, som Bladene skrev, ikke gengives paa Papiret. Som andre saadanne Taler affødte den saa godt som ingen Diskussion; Forsamlingen var stiltiende enig i at støtte Søren Olesens Gerning.

Kort Tid efter udsendte Bestyrelsen følgende Opraab:

»Til Venner!

For at sætte *Søren Olesen* fra Galtrup paa Mors i Stand til *udelukkende* efter sit Hjertes Drift at færdes omkring mellem jævne Landsmænd og aflægge sit kristelige Vidnesbyrd, har vi undertegnede, som gennem flere Aar har fulgt hans Virksomhed i denne Retning, besluttet os til at prøve at samle 1200 Kr. til ham om Aaret. Alle Bidrag bedes sendt til Fr. Nygaard, som ved Nytaarstid vil sende Bidragsyderne et gennemset Regnskab ledsaget af en lille Beretning fra Søren Olesen.

Ludvig Schrøder,
Askov v. Vejen.

A. Lassen,
Kollerup v. Jælling.

Frederik Nygaard,
S. Næraa v. Aarslev.

Paa denne Henvendelse indløb »mange fornøjelige« Breve, f. Eks. fra *Glud* i Jebjerg, *Clausen* i Aalborg, *Søren Anker Møller* i Klim, *Thyssen* i S. Omme, *Plesner* i Vedersø, *Clausen* i Hustrup, *Møller* i Sejling, *Flagstad* i Haverslev o. fl.

Skat Rørdam sendte personlig 20 Kr.; han satte Søren Olesen højt, men kunde dog ikke støtte hans Mission, fordi han hørte til Frimenigheden, der ikke hørte til Folkekirken, og fordi han (*Skat Rørdam*) i det hele taget var imod »LægmandsPrædikant-sagen«.

En anden kunde ikke være med, fordi Sagen var baaret frem af Vennemødet i Odense, og fordi *Søren Olesen* sad i Vinstres Bestyrelse.

»— Gud skal have Tak!« skrev *Nygaard* ved Aarets Slutning, — »Pengene er kommen rigelig ind. Han lægge fremdeles sin Velsignelse i denne lille Indsamling og i din Gerning.

Der er et Vers af *H. A. Brorson*, jeg i den sidste Tid har faaet fat paa og er bleven glad ved, og som jeg gerne vil meddele dig. Det lyder:

Tordner det fra Verdens Sky,
oventil er Himlen klar;
hos vor Herre, der er Ly,
Himlen ingen Torden har.
Sindet maa til Himlen gaa,
der er Fred og Ro at faa.

Navnlig den Linie: »Himlen ingen Torden har«, synes jeg svært godt om — og gætter paa: Det er i Grunden det, mangfoldige forknyttede og forskræmte Sjæle trænger til at faa at vide. — *Gud give dig Naade til at kunne forkynde dette for den enkelte.* —«

Det blev nu bestemt, at den sædvanlige Meddelelse skulde trykkes for at kunne blive spredt saa vidt omkring som muligt, og Meddelelsen fra 1890 bærer da ogsaa Præget af den ny Tingenes Tilstand.

»Det er jo saa,« — skriver han, — »at siden den Sag fik den venlige Modtagelse paa Vennemødet i Odense i Fjor, er der stillet større Krav fra enkelte Vennekredse om at faa mig at se og høre — og *dette* har ført til, at jeg er kommen noget mindre ud paa de Egne, hvor min Missionsgerning ellers skal ligge.«

Han har gæstet *Ribe- og Vardeegnen, Thy og Midtjylland, Det sydøstlige Jylland og nordvestlige Sjælland* samt *Vendsyssel*, været paa Rejse i 8 Maaneder og holdt 94 Møder.

Efter en Skildring af den aandelige Nødtilstand i store Dele af vort Folk, skriver han:

»— *Kan og maa de grundtvigske Kristne, hvem vor Herre har betroet saa stort et Pund, nu roligt se paa al denne Nød og Forvildelse uden at være med til at vække de sovende, række de lidende en Vennehaand og give dem et kærligt, relledende Ord, saa de kan finde hen, hvor Herren med sin Naade og Fred er at finde, saadan som han selv har givet os den at nyde i Pagten, han har fæstet os paa?* —

For mig er Svaret her et alvorligt »Nej!« *Gaa i Jesu Navn og giv, hvad dig blev givet!* —«

»— Der er ogsaa Egne, hvor Johannes Døberen maa have raabt sit: »Omvender eder; thi Himmeriges Rige er kommet nær,« før Mennesket kan forstaa vor Herres milde Tale: »Kommer til mig, alle I, som arbejder og er besværede, jeg vil give eder Hvile.«

»Med *dette Syn paa Kirkelivet*, med 28 Aars Erfaring som Kristen, 23 Aars Erfaring som Lærer, 5—6 Aars Erfaring som Missionær og med den Kærlighed, Gud har givet mig til ham, hans Sag og til mit Folk, er det, jeg nu *opgiver* al andet aandeligt Arbejde og i Jesu Navn *helt stiller mig til Tjeneste hos de grundtvigske Kristne som deres Missionær*, sikker paa, at den kære Gud og Fader, der indtil denne Dag har lagt alt saare

godt til rette for mig og mine, ogsaa fremdeles vil gøre det! —« Meddelelsen fra 1891 er optaget af en Sammenkomst, han i Vendsyssel har haft med »Fri-Missionen«, der ringeagter Daab og Nadver og lever af Syner og Drømme. — Han havde spurgt dem ud og faaet mange forvirrede Ting at høre. En erklærede, at han havde set en bekendt Præst staa paa Talerstolen med lange Ørneklør ud af Støvlerne, saa det var let at se, hvis Præst han var. En anden kunde føle paa et Menneskes Bryst om Gud eller Fanden boede der inde. En tredie havde set Fanden luske om i Stuen, hvor Guds Børn (den Fri-Mission) var samlede. Da de spurgte Søren Olesen, hvad han sagde til saadanne Aabenbareelser, svarede han: »Kristendom er det ikke! I mærker vel ogsaa, at det mest er Fanden og hans Væsen, I ser i eders Syner. Er I ikke bange for, det hele er Blændværk? Men saa var der én, der erklærede, at han havde set vor Herre selv: »Han stod for mig i en skinnende hvid Klædning med et Guldbælte om Livet og sagde, at den Fri-Mission var den eneste rette Kristendom.« Hertil havde Søren Olesen svaret, at hvis denne Skikkelse havde sagt dette om Fri-Missionen, der foragter Herrens egne Indstiftelser, saa maatte det have været en Djævel; thi Djævelen kan efter Skriftens Ord vise sig i en Lysengels Skikkelse. »Vor Herre Jesus er i Gaar og i Dag den samme.« Han har stillet de hellige Sakramenter som Salighedsbetingelser; i dem vil han være hos sine alle Dage indtil Verdens Ende. Saadan lærer de hellige Skrifter, og saadan har hans stridende Menighed lært i 1800 Aar.

Da han gik bort, var der nogle i Forsamlingen, der græd, medens andre brugte haarde Ord imod ham.

Han har i dette Aar været i *Fredericiaegnen*, i *Thy*, i *Vendsyssel*, i *Himmerland*, i *Fjendsherred*, i *Varde-* og *Ribeegnen* samt i *Salling*; har været paa Rejse i 9 Maaneder og holdt 150 Møder.

Forresten er han bedrøvet over, at Missionshusene er bleven lukket for ham. *Vilh. Bech* havde skrevet, at det var fordi, han hørte til Frimenigheden paa Mors, der er erklæret udenfor Folkekirken. »Jeg har Grund til at antage,« skriver han, »at han ogsaa vidste det, da han for 1½ Aar siden gav mig en meget venlig skriftlig Tilladelse til at tale i disse Huse. — Jeg vilde gerne være som en lille Færgemand, der kunde hjælpe over den stride Strøm, der gaar imellem kristne Venner. Og der er mange kære Mennesker blandt Indre Mission, som jeg er glad ved og gerne vilde i Tale. —«

Dette sidste Stykke har jeg hentet fra Kladden ¹⁾.

I 1892 har han ligeledes været paa Rejse i henved 9 Maaneder og holdt 139 Møder.

I Jebjerg ved Randers har han opholdt sig i længere Tid, holdt Skole for Ungdommen og Møder i Forsamlingshuset. Paa Forlangende fortalte han nordiske Myter, hvilke han saa forklarede som »Spejlbillede paa Menneskelivet med Kristendommen som Baggrund.« Der kom mange til disse Møder, flere og flere hver Aften, endog af »Indre Mission«.

Saa har han besøgt de enkelte Hjem, talt og sunget for »syge og bedrøvede« og besøgt baade »Venner og Modstandere«, baade »ret- og galtvendte«. —

Om der er aandelig »Skumring eller Gry« i Danmark, kan han ikke sige; men han haaber dog, at det er *Gry*. — Der bliver nok flere og flere aandelig vakte Folk — *omvendte* — men dog — *galtvendte*. — Der lyder »Domsbasuner« fra Sektererne, fra enkelte Sædelighedsforeninger og fra Indre Mission o. s. v., og de kan vel faa Folk kaldt op af Søvn og faa dem til at vende om fra en Del Laster; men saa stirrer de sig blinde paa noget, som de kalder Kristendom, men som ret beset kun hører til »Verdens *Børnelærdom*: Rør ikke, smag ikke;« medens det som Regel fører bort fra den historiske Kristendom, fra *Daab* og *Nadver*, fra *Kirken* og dens *Velsignelse*.

Han mener dog ikke, at Indre Mission som Helhed kan henregnes til disse *blinde Vejledere*; thi mange af dem vandrer paa de gode gamle Kirkestier; men en Del af dem gaar dog og leder vild, idet *det væsentlige* for dem bliver *Biting* og omvendt, saa de ligesom Sektererne gaar omkring og spørger: »Elsker du Jesus? Er du omvendt? Hvordan har du det med Jesus?« o. s. v. Og paa denne Maade kommer de til at lægge *alt* ind i *Opvækkelsen*, *Hjertets Rørelse* og *udvortes Afholdenhed*.

»— Jeg har,« skriver han, »tit staaet i Fri-Missionens, Frelsens Hærs, Baptisternes og Mormonernes Forsamlinger og hørt dem udraabe dette: »Elsker du?« og nævnt et »Jesunavn«, som jeg hverken *vil* eller *kan* kendes ved som min *Herres* og *Frelasers*. Nej, det er for mig en fremmed Svend og en falsk Lærer. — Derfor glæder det mig at se, at flere og flere af Indre Mission

¹⁾ Forresten taler han hvert af de følgende Aar i Missionshusene, som det vil ses af hans Meddelelser.

vokser eller *drives* mere og mere mod det kristeligt historiske gamle Kirkesyn med Salighedsbetingelserne.

Han slutter saaledes: »Hvad jeg har udrettet, ved jeg ikke, og jeg bliver mer og mer *øm* ved at tale derom; thi jeg har lært, at der, hvor man synes at have gjort en hel Del, der kan stundum det hele forsvinde. Og der, hvor man ikke synes at have gjort stort, der kan éns Spor kendes. Nej, kun den almægtige Gud i Himlen ser, hvad vi og vort Arbejde er værd. —«

I sin Meddelelse fra 1893 er han navnlig optaget af, at han endnu er ene. — »Det gør mig tit saa forknytt,« skriver han, »mon ikke Herren snart vil kalde flere Arbejdere? — Tiden gaar og mange af vore Landsmænd sover hen uden at høre det gode Budskab; andre sjoever og fjaser Livet hen eller fanges af et eller andet Sværmeri. — Det er tit, som de drukner, mens vi staar og ser derpaa. — Gud give os Kærlighed i Arbejdet, mens det er Dag: »Natten, da ingen kan arbejde, er skummel, og den er nær«. — Ja, vi ældres Arbejdstid er snart forbi. — Gud, lad os ikke øde vore sidste Kræfter paa, hvad der hører denne Verden til. — »Et er fornødent.« — Lad os bygge paa den rette Grundvold med Guld, Sølv og dyre Stene og ikke med Hø og Straa!«

»Verden er fuld af aandelige Bygmestre: Nogle bygger store Pragtbygninger, hvor alle Vinde har frit Kørind. — Andre bygger snævre, kolde Boliger, hvor man sidder og gør hinanden mørkerædde. — Atter andre kliner noget op af Skriftsteder og egen Visdom. Men alt dette er bygget paa Sand og af Hø og Straa, og der er ikke Husly eller Hvilested for en fattig angrende Syn-der; thi Grundvolden, den korsfæstede, men genopstandne Herre og Frelser, Jesus Kristus, mangler, og det rette Bygningsværk, Gudsordet til os, Pagtens Ord og Naademidlerne mangler ogsaa. —«

»— Men har vor Herre bygget et godt og solidt Hus for os, saa lad os ikke tage det som et Rov; men øve aandelig Gæstfrihed mod de Stakler, der gaar eller sidder klagende udenfor og gerne vil ind, naar én vil gaa hen og vise dem ind ad den rette Dør. — Ja, da bliver der Glæde i Himmelen. —«

Ligesom de foregaaende Aar har han i otte Maaneder gennemrejst Jylland. Kun har han været en lille Tur i *København* og har deltaget i Midnatsmissionen. —

Nygaard var i disse Aar meget optaget, skrev kirkehistoriske

Bøger, gjorde Studier i Udlandet o. s. v. Desuden var han ikke længere saa rask som forhen. Saa bedrøvede det ham ogsaa, at de 1200 Kr. ikke var kommen ind det sidste Aar. Han mente derfor, at Søren Olesens Sag blev røgtet for ringe og søgte at faa en anden Ordning i Stand.

Dette lykkedes ogsaa: Pastor *Glud* i Jebjerg lovede at indtræde i Styrelsen og tillige at være Missionens Kasserer, hvilket *Nygaard* mente var det hensigtsmæssigste, da Afstanden imellem *Glud* og Søren Olesen var betydelig mindre. — *Glud* skulde saa forestaa Indsamlingen i Jylland, *Nygaard* paa Fyn og *A. Lassen* paa Sjælland. Han var just bleven forflyttet til Vejlø ved Næstved.«

»— Og saa, kære Ven«, skriver *Nygaard*, »haaber jeg, du vil blive glad ved den ny Ordning. — Og Gud Fader give dig af sin Visdom *Taalmodigheds og Trøstens Aand* til fremdeles at vandre *ydmyg og tro* i den Gerning, som han har betroet dig i sin Søns Jesu Kristi Rige hernede. 20. Februar 1893. Din hengivne Ven, Fr. *Nygaard*.«

I December 1893 fik *Søren Olesen* fra flere Sider stærke Opfordringer til at gaa til *Harboøre*, hvor der netop var sket en stor Ulykke, idet 32 Fiskere havde sat Livet til paa Havet en Stormvejrnat. En Fru *Nielsen* skriver 2. December:

»— De har uden Tvivl læst i Bladene, at de ivrige Missionspræster ved de forulykkede Fiskeres Begravelse har talt med unødvendig Strængthed, ja, jeg mener med *ukristelig Haardhed*. At de i Stedet for at sige et mildt og kærligt Ord til Trøst for Enkerne, de faderløse Børn og efterladte gamle Forældre har tordnet de stakkels Fiskere ned i Helvede, og endnu sender Lægprædikanter omkring i Sorgens Hytter med Dommens haarde Ord i Stedet for at komme med Evangeliets Trøst. —

— Jeg vil bede Dem: Gaa til disse Sørgehuse og bring de efterladte al den Trøst, De evner. Muligt at De kunde vinde mange Sjæle for vor Herre; thi der er nu Fare for, at de ved saadan ukristelig Færd skal faa Afsky for al Kristendom. —«

To Dage efter skrev Fr. *Nygaard*:

»— Gaa til de stakkels forskræmte Harboørefolk og se, om du ikke kunde finde Vej til deres Øren for Kristi Evangelium! — Gaa straks, kære Ven, inden Julen, hen til disse forpiskede Stakler — og se, om ikke du kan hjælpe én og anden til en god Jul. —«

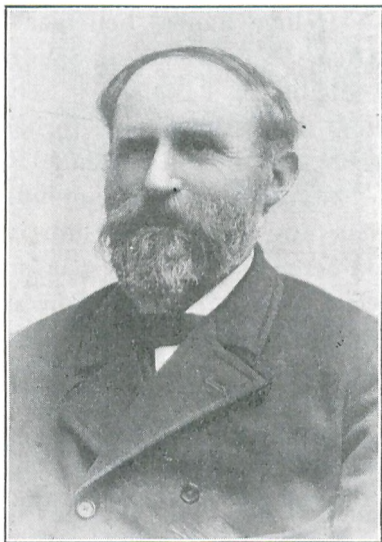
Nogle Dage efter er den trofaste Søren Olesen paa Vej. Vandrende til Fods fra Humlum St. over Nørre Nissum, naar han omsider Lemvig, hvor ingen af »Vennerne« kan huse ham om Natten. Han maa saa tage til Takke paa Afholdshjemmet — »havde det tarveligt og frøs om Natten —« skriver han. Næste Dag er det Regn og sjuppet Føre; men han giver sig dog paa Vej og naa'r saa til Hygum, hvor en troende Grundtvigianer, *Jens Agger*, tager sig af ham og ønsker ham til Farvel Guds Velsegnelse til hans Færd.

Omsider kommer han, efter en møjsommelig Vandring i det vaade Fodtøj, til Harboøre, hvor han bestiller Nattelogi paa Kroen, da han jo ikke ved, om der er Hjerterum til ham nogen Steds. Han er saa inde hos en af Enkerne, *Maren Quist*; men hun er helt godt tilfreds; thi for at mildne lidt paa sine Udtalelser ved Graven, har Præsten sagt til hende, at hendes Mand laa med saadan et dejligt Smil og var derfor nok i Himmelen.

Søren Olesen kom dog til at bo i Skolen hos Lærer *Nørby*.

Næste Dag, en Søndag, er han i Kirke; men herom skriver han kort og godt: »Pastor *Madsens* Tale om de 10 Brudejomfruer handlede mere om Djævelens end om Guds Gerninger.« Om Eftermiddagen er han inde hos én af de reddede Fiskere, der er bange for ham, fordi han af Bladenes Beretninger om Søren Olesens Komme til Harboøre har set, at han er *Grundtvigianer*. Om Aftenen er han til Møde i Missionshuset, hvor 3—400 Mennesker er samlet, og bemærker herom: »Det var, med Undtagelse af den oplæste Prædiken, meget lidt hyggeligt. *Bertel Hou* tordnede særligt imod Grundtvigianerne.«

11. Decbr. skriver han: »I Dag har jeg besøgt 10 af Fiskernes efterladte Enker og har været glad derved. De fleste af dem tog Slaget med et gudhengivent Sind. — Alle var meget fattige!« — Senere besøgte han ogsaa de andre.



Søren Olesen som ældre.

Pastor *Madsen* gav ham dog Husly i to Nætter. Ja, tillod ham endog at tale i Missionshuset og lod Mødet bekendtgøre; men siden fortrød han det igen. Nedenstaaende er skrevet lige umiddelbar før Mødets Begyndelse:

12. Decbr. O, hvor jeg er forknytt i Aften. Jeg skal tale i Missionshuset; men det er, som om Gud er en anden for disse Mennesker, end han er for mig. Jeg ser ham i hans Kærlighed til Menneskene, *de* som den haarde, strænge, retfærdige Gud. — Hellige Fader, helliggør dit Navn for os, der skal samles i Aften. Kærligheds og Sandhedsaand, vær du i Jesu Kristi Navn i mig og jeg i Dig.« — Senere: »O, hvor underlig! — Da jeg kom til Missionshuset, forbød Styrelsen mig at tale. —« Senere giver han herom følgende Fremstilling:

Styrelsen kaldte ham udenfor og bad ham i Mindelighed afstaa fra at tale, da han vilde »bedrøve Guds Hellige.« Men da *Søren Olesen* holdt paa sin Ret, eftersom Mødet var bekendtgjort i Kirken, og skammede dem ud, fordi de kom nu i sidste Øjeblik, forbød de ham kort og godt at tale og sagde, at Huset var deres. Han forbeholdt sig dog Ret til at kundgøre Forsamlingen, af hvad Grund han ikke talte. Dette tillodes ham; men først efter at Pastor *Madsen* havde holdt en lang Tale »om blinde — blindes Vejledere — aabenbar møntet paa mig,« bemærker han lunt. Han gav derpaa »jævnt og stille« sine Grunde, bad dem agte paa »Husbondretten« og gaa stille ud samt lovede sluttelig at komme senere og faa Plads til Mødet et andet Sted. — Han kom ogsaa allerede i Februar 94. —

I Præstens Studerekammer har han om Eftermiddagen den 12. Decbr. nedskrevet følgende:

»Jeg er paa en Maade meget ked af at være her paa Harboøre. Missionen er mørk og streng, og uden for den er der nok ikke noget aandeligt Liv, saa her er ikke *let* at færdes *ret*. — Skal her gøres noget, maa der Tid til. — Spørgsmaalet bliver jo dog ogsaa, naar alt kommer til alt, om det ikke er bedre for dem, at beholde hvad de har, og saa derfra udvikles af sig selv; thi her bliver vanskeligt at saa en bedre Sæd, eftersom der er bleven saa megen Klinte. — »Herren kender sine og kendes af sine!« ¹⁾

Søren Olesens Besøg paa Harboøre affødte en hel Del Skrivelser i de kirkelige Blade. —

¹⁾ Ovenstaaende Beretning er taget fra Dagbogen.

X. Efter Valget til Landstinget.

Ogsaa 1894 bragte Forandring, idet *Søren Olesen* i Aarets Slutning efter mange varme Opfordringer lod sig vælge ind i *Landstinget*. Fr. Nygaard skriver 22. Septbr.:

»Til Lykke med din nye Stilling. Det kom mig ikke uventet, da jeg gennem en Række Aar har kendt dit stadig opdukkende Ønske om at komme til Hovedstaden for der at faa en vækkende Gerning paa de dybt sunkne i Fattigkvartererne.

Jeg tænker, at »Landstingsmanden« nu vil benytte sin Fritid til denne Gerning, og jeg ønsker dig Gud Faders Velsignelse dertil.

For mig staar det, som der ingen Forskel er, enten du søger de aandeligt forkomne paa Jyllands Vestkyst, eller du søger dem i Baggaardene i København, *blot du kan tillale de sidste nogenlunde lige saa godt som de første.* —«

Foruden de to anførte Grunde: »Den varme Opfordring og Ønsket om at faa en vækkende Gerning i Hovedstaden«, havde *Søren Olesen* endnu en tredje ikke mindre vægtig Grund, som han beskriver i et Brev af 26. Septbr.¹⁾

»— Nu har jeg i 10 Aar rejst og arbejdet over Evne, og Følgerne begynder at gøre sig gældende i Form af Søvnløshed og Svimmelhed. Jeg kan mange Gange ikke holde Tankerne fast, — saa jeg i Foraaret var helt overkørt og bange for, at jeg helt for en Tid maatte holde op med aandeligt Arbejde. Jeg er dog nu betydelig bedre, men tør ikke mere sprænge saa stærkt paa; thi jeg vilde dog gerne, at vor Herre kunde bruge mig i nogle Aar endnu, og helst vilde jeg vedblive at være Missionær. —«

I sin Meddelelse fra 1894 søger han at klargøre sin fremtidige Stilling, og skriver:

»Idet jeg tog imod Kaldet som Landstingsmand, gik jeg ud fra, at jeg i de strengeste Vintermaaneder kunde have det lidt lettere og dog udrette noget godt, ikke alene ved min Deltagelse i Lovgivningsarbejdet, men ogsaa ved at tage Del i Missionen i København, og saa ellers, saa meget som Forholdene tillader det, tage ud paa Sjælland, hvor man har kaldt paa mig. --

Naar Rigsdagen ikke er samlet, vil jeg fremdeles arbejde i Jylland, hvor der er mer end Arbejde nok. —

Om jeg i Fremtiden kan vedblive at øve disse to Gerninger ved Siden af hinanden, ved jeg ikke; *men Missionsgerningen kan*

¹⁾ Til Lærer J. P. Harbo, Asbo.

jeg ikke slippe, i al Fald ikke saa længe jeg staar ene. — Her maa jeg tilføje, at en ældre Friskolelærer her fra Mors, 53 Aar gl. og ugift, har faaet Lyst til Missionsgerningen. Han har været med mig en Del paa Rejse, og har nu det sidste Aar rejst paa egen Haand. Han er en god og brav Karl, der ogsaa gerne *her* vil gøre en Dagsgerning i Herrens Vingaard. Jeg tror, han har Evner dertil, og skønt heller ikke han er nogen legemlig Kæmpe, saa kan han dog tage en Del af Arbejdet op, og saa kan vi efter Styrelsens Skøn dele den Understøttelse, gode Venner vil give os.«

Dette sidste Stykke kom ikke med i den trykte Meddelelse; men Styrelsen skriver kort og godt:

»Fra dette Aars Begyndelse optager vi forhenværende Friskolelærer *Anders Dissing* fra Mors i Arbejdet og anbefaler ham som omrejsende Lægprædikant.«

Glud. Larsen. Nygaard. Schrøder.

De øvrige Meddelelser vil jeg gaa let over, saa meget mere som de fra 1894 blev optaget i »Højskolebladet«. Kun vil jeg anføre, hvad der forekommer mig ejendommeligt for Søren Olesens Tænkemaade i hver af dem.

Hans Arbejde kom fra nu af til at omfatte hele Landet.

I 1895 har han saaledes holdt 67 Møder paa *Sjælland, Falster* og *Bornholm* samt 33 i *Jylland*. I 1896 92 Møder paa *Sjælland, Fyn, Lolland, Samsø* og *Ærø* samt 57 i *Jylland*.

I Aarsberetningen 1895 skriver han, at han lige saa lidt som tidligere kan pege paa nogen stor Frugt af sit Arbejde, idet han jo farer over det ganske Land: »I Dag her, i Morgen der!« — Men skønt det jo langtfra er den Maade, han mener, der bør missioneres paa, saa har han dog været nødt til det for at imødekomme de mange Kald, der lyder til ham. Men skal den *grundtvigske Mission faa nogen varig Værd*, saa maa der arbejdes flere Dage paa hvert Sted, saaledes som han begyndte for 14—15 Aar siden. Denne Ordning er nu optaget af Indre Mission, der har Missionsuge med daglige Taler i lyse, venlige Huse, — en Virksomhed, der ikke kan undlade at sætte sit Præg. Og selv om der er en Del af dette, som grundtvigske Kristne ikke kan gaa med til, saa er dog Vejen og til en vis Grad ogsaa Maaden den, vi for længe siden burde have slaaet ind paa.

Men Enden er ikke endda, og det er hans Haab, at det grundtvigske, der dur, *en Gang endnu* skal blive en god Surdejg i Folket. Men skal dette ske, maa der mere til end at lade to enlige Svaler flyve rundt i Landet. —

Atter og atter maa han i sine Meddelelser imødegaa et Spørgsmaal, som han selv former saaledes: »Hvorledes kan han overkomme alt dette og saa passe sin Rigsdagsvirksomhed og sit Hjem!« Herpaa giver han saa 1897 følgende Svar:

»Ja med Hjemmet gaar det, som det kan; men indtil denne Dag har jeg saa godt som ikke forsømt en eneste Mødedag, hverken i Tinget eller i de Udvalg, jeg er Medlem af, og jeg har, saa godt som jeg har kunnet, fulgt med i de Sager, der har ligget for!«

Han takker Styrelsen og særlig Pastor *Glud* og *Schrøder*, der saa venlig har taget sig af Pengeindsamlingen og mindes sin kære afdøde Ven, *Frederik Nygaard*:¹⁾

»Ja, den kære Gud og Fader glæde og trøste nu hans Sjæl med Himmeriges Glæde, som han har glædet og trøstet mig og mange andre, naar Byrden syntes tung og Vejen trang —«

Meddelelsen fra 1898 er opfyldt af det store, der er sket: »*Kirkeligt Samfunds*« *Stiftelse*. Det er for ham som et Vaartegn, og han giver en hel lille Beretning om, hvorledes han har virket i de svundne Aar:

»— Jeg har maaske ikke været trofast nok imod min Ungdoms Drøm og Kald. — Dog er jeg inderlig glad ved Arbejdet. — Jeg ønsker den ny Styrelse Guds Velsignelse til, at det i nogen Maade maa lykkes den at faa det sat i Værk, som den har sat sig til Maal, at den maa finde Mænd til Gerningen, Mænd der for Guds og Folkets Skyld vil tage Arbejdet op og ej ængstelig spørge: »Hvor mange Penge kan vi faa for at gaa ud —«

Saa tager da den gamle trofaste Styrelse for Søren Olesens Mission Afsked med følgende Ord:²⁾

»Undertegnede, som hidtil har dannet Bestyrelsen for den gr. indre Mission ved Søren Olesen og Anders Dissing, træder fra dette Aars Begyndelse af som Bestyrelse for denne Sag, der nu gaar ind under »Kirkeligt Samfund af 1898« og dettes Bestyrelse. Det er vor fulde og vel begrundede Overbevisning, at Sagen er god baade til Livsopvækkelse og Livsoplysning i mange Kredse. Bidrag til Sagen bedes for Fremtiden sendt til Missionskasserer *Joh. Schrøder*, Vestervoldgade 35, København K.

7. Januar 1899.

<i>Glud.</i>	<i>Schrøder.</i>	<i>Lassen.</i>	<i>Krog.</i>	<i>Jakobsen.</i>
Jebjerg.	Askov.	Vejlø.	Skerning.	Gamborg.

1) Død 27. August 1897.

2) Vort Samfund 13. Febr. 1899.

Maaske var det under Indflydelse af dette ny Vaartegn, at *Søren Olesen* i 1899 kunde aflægge følgende Vidnesbyrd om Kristenlivets Vækst i Danmark:

»— Paa de fleste Steder glædes jeg ved at mærke varmere Hjertelag og mere lydhør Øren for, hvad der hører Guds Rige og Sjælens Frelse til, end da jeg for 17 Aar siden begyndte:

»For 17 Aar siden var der uden for Valgmenighederne og Indre Mission langt færre kirkelige og kristelige Møder; men nu er der mange af den Slags rundt om i Landet, og Folk samles i Hundred- — ja i Tusindvis til disse Møder. —«

»Blandt de unge Præster var der den Gang ude i Sogmenighederne faa, der var aandeligt grebne af, hvad Gud har skænket os ved Døbefont og Nadverbord, — nu er det Gud ske Lov anderledes. Nu giver Luren de rette Toner i mange Sognekirker og ved Menighedsmøder. —«

»— Den Gang skyede Grundtvigianerne og Indre Mission hinanden — og er her end meget tilbage at ønske, saa arbejder de dog nu kønt ved Siden af hinanden, særlig i København, mindre i afsidesliggende Egne i Landet, hvor Snæversyn og Uforstand jo altid længst vil holde sig.¹⁾

— Derfor mener jeg, at Herrens Venner med Tak til den kære Gud og Fader kan se med Glæde paa de svundne Aar og gaa ind i det ny med godt Haab om, at flere og flere øde Vange baade herhjemme og ude i Hedningeland maa komme til at blomstre til Guds Ære. —«

»Men lad os ikke glemme, at skal dette ske, da maa vi *ofre* og *arbejde*. Vi maa være med at pløje og saa for i sin Tid at kunne faa Del i Høstens Glæder. —«

»Slut jer til »Kirkeligt Samfund af 1898«! Lad os i Jesu Navn atter i Aar prøve at løfte i Flok! —«

Han har i dette Aar holdt 70 Møder i *Jylland* samt 77 paa *Øerne* og i *København*. Som i alle de foregaaende Aar har Præster og Lærere ordnet og deltaget som Talere i Møderne, der har været holdt i Kirker, Skoler, Samlings- og *Missionshuse* eller i Haver og Skove.

Meddelelsen fra 1900 er den sidste, jeg har liggende for mig. Heri meddeler han, at han dette Aar har holdt 75 Møder i *Jylland* og kun 71 paa *Øerne*. — Og da vi nu ligesom maa tage Afsked med det kære trofaste Sandhedsvidne, der intet højere

¹⁾ Dette Stykke har jeg hentet fra Kladden.

Ønske havde end at være et *Guds Barn* og gaa hans *Ærinde*, saa vil jeg slutte denne Fremstilling af hans Missionsgerning med følgende Udbrud af ham hentet herfra:

»— Men forstaar vi lidt af »den Kærlighed. Gud elsker Støvet med«, da maa vi lade os bruge af ham som Missionærer, hver med sin Naadegave og med sine Evner. Han har Brug for os alle: En som Taler, en anden som Skribent, en til at føre Samtaler, en anden til at opsøge de forvildede. En kan samle Ungdommen, en anden Børnene. En kan styre og ordne, en anden støtte med Pengegaver o. s. v. Men alt til Guds Ære. — «

»Lad os derfor ikke spille den kostbare Tid med unyttig Snak og hjerteløs Kritik over andre kristne Venners Arbejde; men lad os være med i alt det gode, der drager *fremad, opad og hjemad!* « —

XI. Spredte Træk fra Søren Olesens Missionsvirksomhed.

Det er jo en Selvfølge, at Søren Olesen paa sine mange Rejser havde Oplevelser af forskellig Art, og at vor Herre tit lod ham se velsignet Frugt af sit Arbejde; men, som han tit skrev, turde han ikke lade disse Oplevelser komme frem, da det jo var andres »Hjerteforhold« han saa stillede til Skue for Offentligheden. Men i sit Hjem eller sammen med kristne Venner kunde han paa sin lunerige, barnlige Maade tit sidde og fortælle derom.

En Gang havde troende Venner henvist ham til to enligboende Kvinder, Moder og Datter, der begge led af dyb Sørghed. *Søren Olesen* vandt deres Tillid, saa de omsider betroede sig til ham. De havde for flere Aar siden haft Besøg af en Mormonprædikant. Han havde vist dem en Bibel, hvori der stod hos Paulus 1. Tim. 2,15 »men hun (Kvinden) skal *kun* frelses ved Barnefødsel.« Datteren var imidlertid langt over 40 Aar og kunde altsaa ikke blive frelst, havde han sagt. Hvor blev de ikke glade, da Søren Olesen viste dem, at i hans Bibel fandtes Ordet »kun« ikke. Det var bare en af Mormonernes Løgne. Ja, de blev saa hjerteglade. Af disse to Kvinder lærte Søren Olesen en Sang, som tit blev ham selv til Trøst:

»Vær stille, min Sjæl,
vær stille, min Sjæl,
vær stille for Herren din Gud!

Vær stille; thi han
er Herren, der kan
af Trængselen føre dig ud!

Et andet Steds i Landet boede ligeledes to enlige Kvinder, ogsaa Moder og Datter; men her var Moderen over 90 og Datteren over 70 Aar. *Søren Olesen* besøgte dem altid, naar han kom paa deres Egn. Men en Gang var han bleven opholdt først af Mødet, siden af Samtaler, saa det led hen ad Aften, før han naaede hen til de gamle, der just den Dag begge var syge og sengeliggende. De havde ventet efter ham hele Dagen og var nu bleven vrantne. Men da han havde sjunget et Par Salmer og bekendt Troen sammen med dem, blev de atter gode. Da den lille Højtidelighed var til Ende, spurgte han Moderen, om hun var rask. »Nej«, svarede hun, »det er saa galt med Gigten; men det er der jo ikke saa meget at sige til for en Kone i min Alder, det er værre, at »Tøsen« nu ogsaa begynder at klage sig!« Det morede *Søren Olesen* meget, at hun kaldte den halvfjerdsaarige Datter for »Tøsen«.

En Gang var han bleven indesneet paa en Station og traf her sammen med en ung Pige, som sad og græd. *Søren Olesen* vilde vide Aarsagen til hendes Sorg, og hun betroede sig til ham. Hun kom fra sit Hjem, fortalte hun. Hendes Fader havde taget hende i Armen og sat hende paa Døren, fordi hun havde sagt til sine Forældre, at de vandrede paa Vejen til Helvede. *Søren Olesen* satte hende i Rette. Saaledes havde hun ikke Ret til at tiltale sine Forældre. Det gamle Bud: »Du skal ære din Fader og din Moder«, gjaldt endnu. Han talte længe med hende og bad hende vende tilbage og vise Kærlighed imod sine Forældre.

Lang Tid efter fik han en Dag Brev fra hende. Hun skrev, at hun havde gjort, som han raadede, at begge hendes Forældre nu var døde; men at de begge var døde som frelste Mennesker. Hun takkede i sit Hjerte Gud, fordi han gennem denne Snestorm havde ført hende sammen med *Søren Olesen*, der saa kærlig havde vist hende paa ret Vej.

»Guds Ærinde gaar hver en Storm,
om den er nok saa vild;
og i hvor gal den bryder løs,
ham tjener dog hver Ild!«

Tit blev der skrevet til *Søren Olesen* af bekymrede Forældre om at forsøge at redde en forloren Søn eller Datter. Saaledes

fik han i 1896 mange Breve fra en velstaaende Enke, *Maren Søholt*, om at redde hendes Søn, *Niels Peter*, der var ved at synke til Bunds i Københavns Smudskvarter. Sønnen vilde ikke længere svare paa hendes Breve. To Rejser gjorde den gamle Kvinde til den store By, og ved Søren Olesens Hjælp fandt hun tilsidst Sønnen; men han vilde ikke følge med hende, og lod hende rejse hjem alene. Det lykkedes dog *Søren Olesen* at bevæge ham til at rejse til sin Moder; men sit vilde Liv kunde han ikke opgive. Saa forlod han hende igen. Moderen døde af Sorg, og Sønnen tog tilsidst sit eget Liv.

Mere heldig var han med en anden ung Mand, som han ligeledes havde truffet i én af de berygtede Gader. Fra ham havde han siden Brev, hvori han skriver: »— Tak for Deres Taalmodighed! — Jeg var ond imod Dem, fordi jeg følte, at De talte Sandhed, og det vilde eller kunde jeg ikke høre den Gang. Dog holdt jeg, hvad jeg lovede Dem, og gik hjem i min Seng. — En Aften senere traf jeg Gaardmissionær *Clausen*. Han tog haardt paa mig og sagde, at jeg gik Arm i Arm med Djævelen. — Dog vil jeg alle Dage takke ham for hans Vidnesbyrd; thi derved vaagnede jeg og saa Fordærvsens Afgrund i mig, — og senere fandt jeg Jesus som min Frelser og Forsoner, som De talte *saa stille* til mig om. — Hvem af I to, der tager det rigtigst med de unge, der gaar paa de mørke Stier, ved jeg ikke; thi nu synes det mig, at jeg trængte til Eder begge, — og nu siger jeg Herren Tak for hans Naade og Barmhertighed imod mig. — Og saa beder jeg, I kære Natmissionærer: Bliv ikke trætte; thi I gør større Høst, end I tror. —«

I Bladet »Vort Samfund« skrev Fru H. Ehrenreich kort efter hans Død: »Erindringer om Søren Olesen«, hvorfra nedenstaaende er hentet:

Hun og hendes Mand, der den Gang boede paa Kjærhavegaard i *Gjesing Sogn, Djursland*, blev først opmærksom paa Søren Olesen 1894, da Harboøresagen var fremme i Bladene. »Den Mand maa vi have fat i,« sagde *Ehrenreich*, og saa skrev de baade til *Schrøder* og *Søren Olesen*, der ogsaa kort Tid efter meldte sin Ankomst til Gjesing, hvor han talte tre Aftener i Træk for fuldt Hus.

»Aldrig glemmer jeg«, skriver hun, »dette hans første Besøg og den Virkning, hans Ord og hans Person gjorde paa os og alle. — Jeg husker tydeligt, at lidt før Mødet sagde Søren Olesen:

»Fru E., nu gaar jeg!« »Hvad for noget,« udbrød jeg, »vil De ikke følge med os andre?« — »Nej, jeg skal sige Dem,« svarede han, »inden jeg taler, gaar jeg gerne, om jeg kan komme af Sted med det, ud paa Marken og taler med Gud og henter Velsignelse ned.« Siden, naar han sagde sit: »Se, nu gaar jeg!« forstod vi hinanden. Og naar hans dybe Ord om Synd og Naade bevægede Hjerterne, vidste jeg, at Søren Olesens Gang paa »Marken« havde ikke været forgæves. Men hvad Under, at denne Mand med sin stærke Barnetro, sit milde Blik og sin bløde halvt vemodige Stemme, vandt Ørenlyd! —

Saaere mange er de Udtalelser, og det fra Landets forskellige Egne, jeg har hørt om Søren Olesen; men alle har de vidnet om, at den Mands Forkyndelse fandt Vej til Hjertet. — En jysk Bondekone sagde: »Det er dog forunderligt, som den Mand paa sin stille Maade kan komme omkring ved alt i én.« — En sjællandsk Bonde sagde: »Søren Olesen tager os om Hjertet, for han taler til os som en øm Moder til sit Barn!«

Hans store Naadegave til at ringe til Himmerig fremgaar af, hvad jeg her vil fortælle:

Der laa en Mand syg, som jeg af og til saa til og forgæves søgte at komme i Samtale med; thi naar jeg begyndte at tale om Kristendom, var det ikke muligt at faa Ørenlyd, en saadan Ordstrøm af Forbitrelse mod den Indre Mission lød fra den syges Læber. Jeg prøvede saa lempelig at faa Manden til at se, at Gud bruger »Missionen« — som han kaldte det — til en stor Gerning ogsaa her i Danmark; men saa blev han endnu vredere. — Idet jeg rejste mig op for at gaa, sagde jeg til ham: »Her ligger De og bruger den Smule Vejr, De har i Dem, til at rakke Indre Mission ned, jeg synes, at De maa have andet at tænke over, saa frygtelig syg som De er.« —

Nogle Dage efter gik jeg atter ned for at se til ham, og næppe saa han mig i Døren, før han rejste sig over Ende og udbrød: »Jeg har ligget og tænkt paa, hvad De sagde til mig og over mit Liv. Gud være min Sjæl naadig, jeg elendige Synder. —« Da jeg gik fra ham, tænkte jeg: »Gid Søren Olesen nu var her!« Hvor blev jeg underlig til Mode, da jeg kom hjem, og der laa et Brevkort saalydende: »Jeg kommer til Gjelsing, maa Vognen hente mig. Søren Olesen.« —

— Jeg overværede aldrig hans Samtale med den syge; men da han var rejst, og jeg atter gik til Manden, blev jeg modtaget

med: »Tak, Tak, det var en dejlig Mand, De der sendte mig *den Røst kan jeg høre*; naar han talte, smeltede det haarde i mig og *Himmerig* lukkedes ind.«

— *At ringe til Himmerig* var ogsaa det Søren Olesen *helst* vilde:

Ved et af hans Møder havde en bekendt Missionsmand og hans Frue været til Stede. Disse anmodede ham om at tilbringe Aftenen hos dem. Manden takkede ham for, hvad han havde sagt. Fruen sagde ogsaa, at hun havde været glad ved Ordet, men føjede til: »*De skal tale noget mere om Helvede.*« — »*Nej, jeg gør ej,*« sagde han, »for *der* er jeg ikke kendt; jeg vil hellere tale om *Himmerig, der er jeg bedre hjemme.*«

Hvor alvorlig han tog sin Missionsgerning, kom frem under en Samtale, jeg en Gang havde med ham. Jeg beklagede mig over, at naar man vilde kristelig Alvor, blev man kaldt missionsk, og, sagde jeg, er det saa ikke kreperligt, at naar man ved med sig selv, at man altid har elsket vor Herre og begæret at være hans Barn, at saa unge og umodne Missionsfolk kan stille det Spørgsmaal, om de skal bede for éns Omvendelse?

Søren Olesen lo, men sagde: »Saadan gaar det saamænd ogsaa mig. Fra den ene Side siger de: »Nu er Søren Olesen gaaet over til Missionen,« og fra den anden Side: »Den Mand er uomvendt.« Men jeg synes, at Menneske-Ros og Menneske-Dadel har saa lidt at sige; thi vi er saa kortsynede. Nej én Gang, da skal vi stilles for Dommeren!« — Og da han sagde det, hævede han sit Blik opad, og jeg saa en Taare i hans Øje, idet han vedblev: »*Da skal ogsaa Søren Olesens Livsgerning for Domstolen, og det skal kendes, om han har bygget med Hø og Straa eller Guld og ædle Stene.* —«

— Naar Budskabet lød: »Nu kommer Søren Olesen,« blev der Glæde, ikke alene hos min Mand og mig, vore Børn og Folk, men rundt i Byen og Egnen. Et mildt Ord og et venligt Haandtryk havde han selv til den mindste Vogterdreng; Børnene trak af med ham for at vise ham deres Katte, Hvalpe og andre Herligheder, og jeg har mange Gange iagttaget Smilet i hans Ansigt, naar de satte ham ind i deres Sager. —«

»-- Han laa ikke paa den lade Side. Naar han kom, spurgte han altid først, om der ikke var syge, Enker eller andre for-knytte, han skulde se til, og dem havde vi aldrig Mangel paa. Han fik ogsaa Tid til, at min Mand kunde vise ham Bedriften.

Dernæst kom Turen til at besøge de raske, og der var gerne min Mand og jeg med. —

Folk kunde sætte noget ind paa at faa ham at høre. — En Husmoder sagde: »*Aldrig havde jeg troet, at vi en Vaskedag kunde blive færdige til at komme til Møde!*« En anden: »*Naar Søren Olesen holder Møde, lukker vi Dørene, for saa skal vi alle af Sted.*«

Saaledes omtrent lyder Fru Ehrenreich's Beretning om Søren Olesens Virksomhed paa hendes Egn; og den vilde jo nok i det væsentlige kunne falde sammen med Beretninger fra andre Egne, hvis saadanne fandtes.

Siden kom Fru Ehrenreich selv til at trænge til hans Trøst, da hendes Mand døde, og hun blev nedsænket i det dybeste Tungsind:

»*Herre Gud, hvor det maa have været svært for Dem at gaa med disse tunge Tanker alene,*« var Søren Olesens Ord, da han endelig, uden at han spurgte hende ud eller trængte ind paa hende, havde faaet hende til selv at lukke op for sine indestængte Tanker. — Disse medfølende Ord gjorde hende saa godt.

Saa forsøgte han at vende hendes Tanker bort fra hende selv og hen til ham, som ikke vil udslukke den ryggende Tande. Altid pegede han paa, at Gud har antaget sig os i vor Daab. Han vil ingen Synders Død; men at vi skal leve. Og saa sang han den Sang, hvormed han saa ofte trøstede sin egen Sjæl:

»Est du modfalden, kære Ven,
som tror dog paa Guds Søn
og beder i hans Frelsernavn
din egen Barnebøn!«

Og da hun saa af »Kirkeligt Samfund« blev opfordret til at forestaa den kvindelige Afdeling af Ungdomsforeningen i »Grundtvigs Hus«, frydede Søren Olesen sig: — »Det er noget for Dem, Fru Ehrenreich; kan De se, Gud vilde kun omplante Dem! —«

Den sidste Gang hun talte med ham, sagde han: »Det bæres mig for, at nu er Søren Olesen snart færdig. Jeg føler mig saa træt!« — Kan De da ikke indskrænke Deres Rejser? — »Nej,« svarede han, »jeg maa blive ved, saa længe Gud vil unde mig det!« —

Naar hun skal svare sig selv og andre paa, hvorfor denne »grundtvigske Missionær«, for hvis Arbejde, der var saa haardt Brug, saaledes blev taget bort i sin kraftigste Alder, saa former hun Svaret saaledes:

»Som Gud undte Søren Olesen at arbejde for hans Rige, saadan undte han nu sin tro Tjener at gaa ind til sin Herres Glæde og andre at indtage hans Plads. — «

XII. Af Søren Olesens Dagbøger.

Dagen efter *Anders Svendsen Houmøllers* Begravelse begyndte *Søren Olesen* paa sine Dagbogs-Optegnelser og fortsatte med dem til sin Død.

Hvad han saaledes i sine ensomme, tit tungsindige Stunder sidder og nedskriver, eigner sig ikke altid til Offentliggørelse; thi det er tit en ængstet Sjæls Samtale med sin Gud.

De fleste af Dagbøgerne er gaaet tabte. Han førte dem gerne med sig paa sine Rejser i en lille Haandtaske; men den blev stjaalet fra ham, og derved mistede han Dagbøgerne fra 1872 til 1885. Af de tiloversblevne er ogsaa enkelte forsvundne.

27. Marts 1887.

»Jeg drømte forleden, at jeg var i ivrig Samtale med én om, hvorledes der skulde prædikes. Vedkommende holdt paa, at Loven maatte prædikes samtidig med Evangeliet, og jeg var ved at give ham Ret. Men saa hørte jeg en kærlig Røst som fra én af de forløste. — Jeg saa ingen — Røsten lød til mig: »Præk du Evangeliet for de fattige!« — Og jeg følte, Røsten havde Ret.

4. Juli 1887.

— Jeg sidder i Toget ved Glyngøre paa Rejse til Jebjerg Højskole. — Skønt jeg har det godt og er glad i min Gerning, saa er det dog ikke det, jeg helst vilde. Nej, kunde jeg paa anden Maade skaffe Føde og Klæder til mig og mine, da vilde jeg ofre al min Tid til Missionen. — Ja, det er vel Tro paa Gud Faders Kærlighed, jeg mangler. — Gid han kunde gøre mig til et godt Menneske! —

18. Oktober 1887.

— Jeg sidder paa Tarm St. og venter paa Toget. — I Aftes, da jeg rejste fra Blaahøj til Sønder Omme, vilde jeg sammen med en lille Pige, *Karen*, gaa foran Vognen. Men paa Grund af Vog-
nens Tøven kom vi til at gaa hele den lange Vej gennem den

mørke Hede. Først var jeg lidt gnaven over det; men da Karen bad mig om at forklare visse Led i Fadervor o. s. v., saa gik Vrantenheden over, og jeg blev glad ved at gaa og tale med den unge Pige om, hvad der hører Guds Rige til. — Det er herligt, naar Ungdommen spørger om Vejen til Guds Rige; thi de bliver Saltet, naar vi maa gaa herfra. — Der er desværre saa mange unge, der lever af *Kritik* og *Tivolesyge*, og det er den rene Gift for deres Liv. —

Gud, lad mig træffe min Kone og Børn friske og glade. Kl. 2 i Nat kan jeg være hjemme.

27. November 1887.

— Jeg kom i Gaar til Fyn og sidder i min lære Ven, Fr. Nygaards Stue. — Vi har talt en Del om Missionsskolen for vordende Missionærer; thi en saadan maa Menigheden have, hvis Livet skal blive ved at vokse og bære Frugt. —

16. Juli 1888.

— I Morges, da jeg kom op, slog jeg min Bibel op og bad vor Herre om at lade mit Øje falde paa det Sted, som særlig skulde være mig til Eftertanke. — Denne Skik har jeg brugt i mange Aar og tit været glad derved. — I Dag faldt mit Øje paa Titus 3—9. — —

— Maaske jeg, der altid kommer for tidlig til Tog, for tidlig i Skolen — kort sagt alle Vegne, hvor man kan komme for tidlig — min Natur er til at være foran. — Maaske jeg *for tidlig* har kaldt til Missionsgerningen. --

27. Juli 1888.

— Jeg drømte — at jeg stod paa en Kirkegaard og saa imod Nord. — Jeg stod ene og forknyt. I det jeg stod der, kom der én bagfra til mig — jeg saa ham ikke — men han hviskede venlig til mig: »Vil du se vor Herre og hans stridende Kirke?« — »Ja,« svarede jeg. — »Se saa mod Nord og mod Himlen!« — Jeg saa da en utallig Skare i hvide Klæder, ordnede som til Slag. Jeg saa ingen synlige Fjender, men dog faldt der en Mængde i Rækkerne. Dog forekom det mig, som om de faldne ikke døde; men faldt i en haard Søvn. Vor Herre saa jeg bedrøvet gaa fra den ene Fløj til den anden og vække og rejse de faldne. Saaledes blev det ved: Den Fløj, vor Herre var ved,

kæmpede og stod; men naar han forlod den, for at rejse de faldne paa den anden Fløj, saa faldt de atter.

— Tit forekommer det mig, som om jeg staar paa en aandelig Kirkegaard, hvor der før har været Liv og Travlhed, men nu er man trætte.

— Herre Jesus, bliv ikke træt af at hjælpe os søvnige Stakler! Lad os stride den gode Strid og fuldkomme Løbet! —

— 1889.

— I Aftes kom der Bud, at *Lund* er død. — Kære Gud Fader, Søn og Helligaand, tag mod den kære Broder, og hjertelig Tak, fordi du gav ham at være tro til det sidste, og fordi du gav os ham til Præst! — Bevar Menigheden til dit Navns Ære! — *Lund* var næst Fr. Nygaard min bedste Ven paa Jorden. —

9. Februar 1889.

— Det flyger stærkt, saa jeg nok ikke kommer hjem i Morgen. — Jeg skulde endda have holdt Møde hos *Anders Kristians*. — De to syge Stakler har nok ligget og glædet sig til Mødet. — Nu, da jeg ikke kan komme, saa faar vor Herre glæde dem paa anden Maade. —

10. Marts 1889.

— Det er kostbart at rejse. — I Gaar gav jeg 1 Kr. for at faa Lov at gaa bag efter Baaden, og i Dag gav jeg 1 Kr. for at blive sejlet fra Odden til Glyngøre. —

30. Maj 1889.

— Jeg sidder paa Skive St. — Kære Gud, giv mig din Fred og giv mig Sikkerhed i Troen paa mine Synders Forladelse. — Tag ej din Helligaand og din Naade fra mig og mit Hus. — Gør et godt Menneske af mig, hvis det et muligt. —

30. Juni 1889.

— I Morgenstunden havde jeg en herlig Drøm. — Jeg syntes, at vor Herre Jesus var derinde, og jeg fornåm hans Fred. Jeg blev saa glad; thi jeg havde længtes efter ham i saa mange Aar; men ogsaa følt, at han vilde komme en Gang. Jeg saa' ham, men saa' ham dog ikke. »Kom og omfavn mig, Herre Jesus,« bad jeg. Og han kom og omfavnede mig og klemte mig

ind til sig. Skønt han klemte haardt, gjorde det dog saa godt. Jeg kunde føle hans Tryk, da jeg vaagnede. —

8. Oktober 1889.

— »Giv Agt paa Tidernes Tegn!« — Ja, det er lettest at faa Øje paa det daarlige i Tiden. — Dersom ikke Guds Aand har salvet ens Øje, saa man kunde se lidt af Herrens stille Gang og Gerning i det enkelte som i det hele, da var det trist at være til. —

Naar vor Herre staar paa Tabor, taler han om Død og Grav. Naar han staar dødsdømt og af sine Venner forladt for Pilatus, taler han om sin Herlighed hos Faderen og sin Genkomst for at hjemføre sine. — Ja han kunde give Agt paa Tidernes Tegn, — »leve med og være vaagen.« —

Kære Herre Jesus, afklæd mig min mørke Synderdragt og iklæd mig Retfærdighedens lyse Dragt, saa jeg kan se, hvad der er dit Værk, og hvad der er Verdens. —

16. November 1889.

— Jeg er naaet til Dalby, hvor *Kold* og *Poulsen* begyndte deres første Skole. — »Gud elsker Menneskene,« var Kolds Valgsprog. —

Mon — naar jeg hviler i Graven og min Sjæl hos min Gud i Himmelen — mon min Gerning da ogsaa maatte have været lidt til Guds Ære og mit Folks Vel? —

18. November 1889.

— Sønder Næraa. — Min kære Ven *Fr. Nygaard* vil gerne ordne det saaledes, at jeg kunde faa et Par Tusinde Kr. om Aaret som Missionær, men dette sagde jeg Nej til; thi saa meget behøver jeg ikke. Min lille Kone er en god Husholder, saa hun kan godt holde det gaaende med et Tusinde Kr., og naar jeg saa faar 1—200 Kr. til Rejsen, saa er jeg vel holden. — Er Sagen din, du ejegode Gud, saa skal den nok naa frem. Og har du Behag i mig, saa giver du mig nok aandeligt og time- ligt, hvad jeg trænger til.

1. December 1889.

— Mon jeg gør vel mod Kone og Børn i dette, at jeg er saa meget borte fra Hjemmet? — Mon det var rigtigt, at jeg

lod min Datter, *Anna*, rejse til Amerika? — Du kære Gud, der har kaldet mig til at drage ud. Gør du vel imod mine Børn, og lad dem være dine! —

18. Januar 1890.

— Efter Vennemødet i Odense er det blevet anderledes lyst for mig i alle Maader. Folk er bleven saa venlige imod mig og vil have mig til at komme og være paa forskellige Egne i længere Tid, dels for at samtale, dels for at holde Møder. — Ja, nu topper jeg, før daledede jeg, — nu har jeg altsaa en Dalen i Vente. — Kære Gud, hold du mig fast baade i mørke og lyse Timer! —

20. Juni 1890.

— I Dag rejser jeg sidste Gang til Salling Højskole: Nu har jeg arbejdet der i seks Aar. — Tak, kære Gud Fader, for dette lille Patmos, ja Tak for al din Naade og Barmhertighed imod mig og mine! —

Nu staar jeg altsaa som Missionær fra den grundtvigske Lejr. — Gud, lad mig være det i Sandhed, dig og dine Venner til Ære!

14. September 1890.

— O, hvor dejligt, om vi kunde have faaet vor Højskole omdannet til en Missions-Præsteskole i den grundtvigske Retning. —

Lund, Nygaard og jeg har tit talt om en saadan Skole. Og jeg har tit skrevet til *Nygaard* om, at han skulde begynde, ligesom *Poulsen* i Krop; men han tør ikke. —

7. December 1890.

Ja, den Skole for vordende Missionærer, som jeg har drømt om, maa jeg desværre nok opgive. — *Lund* og jeg talte tit om at fortsætte Drengeskolen og faa en præstelærd Mand til at forestaa begge og saa være Medhjælper i Menigheden; — men nu er det slaaet ned her. — — —

23. November 1893.

— I Gaar skrev jeg atter til *Nygaard* om Missionær-Højskolen. — — — Faar vi ikke kærlige og varmhjertige Mennesker i vor Kirkelejr, der vil og kan tage Arbejdet op blandt de for-

trykte i vort Folk, da er jeg bange for, at Lysestagen snart bliver flyttet eller vort Pund taget fra os og givet til en anden. —

27. November 1893.

— Hvor vokser den ny Slægt op, som Herren kan bruge til det næste Stykke Arbejde i sin Vingaard? — Mon alle vi gamle skal sove ind, og der skal blive aandelig mørk Nat, før den næste Slægt kan tage Arbejdet op?

Herre vor Gud og Frelser, lad der aldrig blandt vort Folk fattes en Mand af dem, der vil gærde og staa i Gabet for vort Folk! —

10. Februar 1894.

— I *G...sted* havde jeg en længere Samtale med Lærer *K...* om lange Bønner og Bønnemøder. — Jeg gjorde gældende, at det var stik imod Kristi Lære (Matt. 6—5) og derimod efter farisæisk og hedensk Mønster — et Skuespil. — Har et Barn noget at bede sin Fader og Moder om, gaar de i Enrum. — Ligesaa Guds Børn. Det er en kristelig Ublufærdighed — ja, en Umen-neskelighed. —

7. November 1896.

— Jesus er den taalmodigste Mand under Solen. Han tager os i Favn som smaa, følger os gennem Livet, tit og ofte med stor Sorg: »Jesus græder, Verden ler!« — Han vaager over os fra Vugge til Grav. — Tager Verdens Kulde Sæden i Dag, saaer han igen i Morgen, for dog at faa lidt Sædekorn til at gro i Hjerteageren. — Han sidder som Guldsmeden taalmodig og stirrer i Diglen til han ser sit eget Billede. — — —

11. December 1896.

— Math. 21—22: »Og alt det I begære i Bønnen troende, skal I faa —«. »Ja, Herre, jeg tror, hjælp mig mod min Vantro.« — »Min Tro, den er saa lille!« — Herre, forøg den ogsaa for mig. — Gør mig til et godt Menneske, som du kan glædes ved, rens mig, led mig og før mig frelst ind i Himlens sikre Havn! Og lad det samme gælde for alle dem, der er knyttet til mig ved Blodets Baand, og alle dem, der gerne vil være dine. — Hør vort Hjertesuk fra det dybe. — — —

Naar et Skib strander, da er det om at gøre, at Strandvagten

er paa Pladsen og Redningsmandskabet gør sin Pligt. — Saaledes løber de flestes Livsskuder en Gang paa Grund og Søerne: »Sorg og Modgang«, bryder over dem. Held da den, der har en vagtsom Ven paa Stranden — Venner ved Redningsbaaden —; thi mellem Vraget og Landet er Døden. —

1. Januar 1897.

— Salme 77: »Da sagde jeg: det er det, at jeg er svag — at forandre det, staar i den højestes højre Haand!« — — O, hjælp nu mig svage i det kommende Aar! Styrk og styr mig paa de Veje, der er velbehagelige for dig! Ja lyt, Herre, til dine smaa Venners Suk, mens vi vandre her. — Saa inderlig Tak for alt godt i det svundne Aar. Tak for al din Miskundhed og Naade.

Underlig nok som mine Tanker om Missionsskolen paa Mors, hvor unge, varmbloodige Kristne kunde blive opdraget til en Gerning blandt vort Folk, synes at være fremmed for de fleste.

Faar vi ej *Missionærer for det ægte grundtvigske* — Mænd og Kvinder i alle Livsstillinger —, da er det hele snart forbi. — Livet stivner. — Vore Foregangsmænd faar *Ordener* og *Titler*. — Aanden maa da søge andre Steder og andre Mennesker.

9. Februar 1897.

— Sønderup Præstegaard. — »Dagene længes, Vinteren strænges.« — Herre, glem ikke mig stakkels enlige Svale, der i mange Maader maa færdes i Vinterkulden, udsat for mange Slags Rovfugle. — »Naar kommer Vaaren vel?«

4. Oktober 1897.

— Jeg var i Gaar i Vejlø for at besøge vor Datter, *Margrethe*, og med det samme holde et Møde hos nogle af hendes Venner. — Det var særlig indre Missionsfolk, der var samlet, men jeg tror, vi gensidigt var glad ved Mødet. Jeg dvælede særlig ved: Hvad er de helliges Samfund? — Paa Ærø havde vi ogsaa rare Møder. Alligevel befinder jeg mig bedst blandt Jyderne; thi der *forstaar* og *forstaaes* jeg bedst.

25. Oktober 1897.

— Reedslev paa Møen. — Her er Taage over Øen, saa jeg intet rigtig kan se. — Ja, aandelig Taage er her vist ogsaa. — Eller er det mig? — Er mit Øje taaget, saa det ej kan se Guds

Kærligheds Værk blandt vort Folk? — Er jeg ikke paa den rette Side? — Skulde jeg have søgt min Støtte hos Indre Mission? — Er din Helligaand der, Herre kær? — Du ser, Herre, jeg staar i Taage!

2. November 1897.

— I Dag fik jeg Brev fra Fru *Ehrenreich*, at hendes kære Mand er død. — De var begge mine allerbedste Venner. — Underlig nok, som jeg de sidste Par Aar har mistet flere af mine bedste Venner: *Jens Kræmer*, *Peder Krog*, *Fr. Nygaard* og nu *Ehrenreich*. — Herre Jesus, glæd dem og vær god imod dem, som de var gode mod mig og andre!

— Du, Herre, ser mig ind i mine lønligste Hjertekamre. Du ved, jeg elsker dig og ikke Synden. — Læg Traadene for mig og dem, jeg har kær! — Johs. 11—25: »Hvo, som tror paa mig, om han end dør, skal han dog leve!«

1. Januar 1898.

— »Da jeg bekendte min Synd, forlod du mig min Synds Ondskab — Sela — (Sl. 32—5).

Hvor hjertelykkelig at kunne tro paa og hvile i Troen paa Syndernes Forladelse. — Mine Synder staar altid for mig og hæmmer Glæden og Lykken. Det er min daglige og inderlige Bøn, at den gode Helligaand maatte faa mig gjort til et godt Menneske og en lykkelig, troende Kristen, der kunde juble Fredens Evangelium ud for mine Medmennesker. — Herre, kære, hør mit Suk og min Bøn og lad det kommende Aar være for mig og mine et Jubelaar! — Ja, for alle dem, der sukker efter din Fred og Naade! —

8. Januar 1898.

— Bibelen er for mange ligesom den gamle, støvede Violin: Ved en Auktion blev der blandt andet opbraabt en gammel Violin; men ingen regnede den, og der blev kun budt Ører for den. Da kom der en gammel Musiker, ukendt og i simple Klæder, han tog Violinen, stemte den og gav sig til at spille. — Larmen hørte op og alle lyttede i aandeløs Stilhed; thi det mærkedes, at her var en Violin af den bedste Slags og en Mand, der kunde bruge den. — Da han holdt op, begyndte Auktionen igen, og nu bød man 50—100—500, ja 1000 Kr. for den.

13. Marts 1898.

— Jeg har nu ligget hjemme i 3 Uger og været syg; men har nu begyndt igen. — Dog er jeg hverken aandelig eller legemlig vel — mon jeg skal have Lov at blive det mere paa denne Jord?

21. April 1898.

— Jeg har holdt nogle Møder her i Grindstedegnen. Steder, hvor jeg har været for 15 Aar siden for første Gang, saa de mødende for mig var kendte Venner. — I Grene var det saa underligt; thi flere Venner talte med Vemod ved Slutningsmødet, som om det var sidste Gang, vi skulde mødes paa denne Jord. — De takkede Gud for, hvad jeg havde været for dem gennem de mange Aar og takkede mig. — Det er som det gør én bedre at blive takket saadan hjertelig. Man kommer da bedre til at sige Gud og Faderen Tak i Jesu Navn.

Under Modstand og Kulde, som man møder mest af, bliver Hjertet koldt, og Takken vil forstumme. — Herre Gud, lær mig at takke; thi da bliver jeg glad!

18. Juli 1898 (Fødselsdag).

Peder gik udenfor og græd bitterlig!

Herre, kære, sig til mig som til Peder. — Du ved, hvor sløv og ussel jeg end kan være, saa elsker jeg dig dog og vilde intet hellere end at leve med og i din Salighed. — Giv mig, kære Gud, hvad du forlanger, og forlang saa af mig, hvad du vil!

Saa inderlig Tak baade for aandelige og timelige Gaver, du gav mig og mine. — Ja, lær os at græde, naar vi snubler paa Vejen.

29. September 1901.

Til næste Aar skal jeg jo atter paa Valg som Landstingsmand, og det forekommer mig, at jeg bliver vraget. — Nu, da Venstre er kommet til Roret, og jeg har været med at kæmpe derfor gennem mange Aar, saa vilde jeg i Grunden gerne haft Lov at være med i Reformarbejdet. — Nu, men maaske jeg ikke maa det. — — — Dog ved jeg ikke af, at jeg har begaaet nogen politisk Synd. — Men mod dig, min Gud, har jeg syndet, og derfor tør jeg kun her sige: Herre, lad Naade gaa for Ret! — Men frem-

for alt, fri og frels mig for at være blandt dem, der søger *Verdens Ære, Glæde, Guld og Gods*.

3. Oktober 1901.

— I Aftes hørte jeg, at *Vilh. Bech* er død. — Ja Gud glæd nu ham, som han har glædet mange her nede. Tusinder har næst Gud ham at takke for, at de er naaet hjem til Salighed. — Han havde sit *Fejlsyn* paa mangt og meget; men han var alligevel *én* af Danmarks bedste Præster, ja en af *vore aandelige Stormænd*. — Det er min Mening om ham, og derfor siger jeg Gud Tak for ham.

Ja, nu er han gaaet hjem til Fred og Glæde, friet ud fra det onde. — Herre, naar maa jeg faa fri?

3. November 1901.

— Det var dog et vældigt Protestmøde, Indre Mission lavede forleden i Odense angaaende de kirkelige Lovforslag, som Kultusminister *Christensen* har forelagt i Folketinget. De har ordentlig skudt efter Spurve med Kanoner. — Naa, jeg vil haabe, at Lovene gaar igennem alligevel, og saa falder Sindene vel til Ro. — Det er særlig Menighedsraadene, man er bange for. — — —

9. Juni 1902.

— Efter Rigsdagens Slutning har jeg ligget syg hjemme i flere Dage. Nu har jeg her nede i Vendsyssel holdt 10 Møder, der som Regel har været godt besøgt.

I Dag rejser jeg hjem til mine kære. — Herre, kære, lad mig finde dem sunde paa Sjæl og Legeme! — Ja, hjem. — Tak, kære Gud Fader, for Hjemmet, for Hustruen, du gav mig. — Ja, du gav mig meget mere godt her paa Jord, end jeg Orm er værd. — Hjem i Aften, hjem, hjem. O, hvor dejligt vil det klinge for mig, naar du, kære Gud, en Gang vil kalde mig hjem til dig — sige, Dagen er forbi. Gaa ind til din Herres Glæde! — O ja, hvor vilde jeg juble dig i Møde — tænk, at jeg da for evig maa leve hos dig uden Synd — al Tid under din Naade, i din Fred! — Ja, Herre, lad mig, min Kone og Børn mødes hos dig der hjemme! — Ja, Herre Jesus, lad ingen Sjæl gaa fortabt, der vil frelses! —

Her vil *ties*, her vil *bies*,
her vil *bies*, mit svage Sind.
Kom min Due, lad dig skue med *Olieblad*,
om du derinde *Løvspring* kan finde. —

XIII. Den sidste Rejse.

Ovenstaaende Linier er de sidste i Dagbogen. Faa Uger efter fandt hans trætte Legeme Hvile paa Ansgarskirkegaard; men hans længselsfulde Sjæl blev hentet hjem til Faderhuset med de mange Boliger.

Rejsen til Vendsyssel, hans Fødestavn, formede sig som et vemodigt Farvel. Farvel til Slægt, Farvel til Venner! Og saaledes blev det ogsaa følt af mangfoldige af hans Tilhørere, der tit har talt derom.

Paa sin sidste Fødselsdag, 18. Juli 1902, modtog han et Brev fra sin gamle 82-aarige Fader, hvori han skriver, at han vil ønske ham til Lykke med de 60 Aar, han har oplevet, ja *ønske* og *bede*, at han maatte have mange og lykkelige Aar at virke i; »men jeg syntes, den Gang jeg sidst saa dig, at du var saa *forandret*.« Han raader ham til at opgive en Del af sin Virksomhed; »thi vor Herre forlanger jo ikke mere af os, end han vil give os Kraft til at udholde!« — Og saa fortsætter den gamle:

»— Ja, kære Søren, du kan rigtignok trøste dig ved den Bevidsthed, at dit Liv hidtil ikke er bortgaaet med Uvirksomhed, eller med Mangel paa at gøre godt, hvor du kunde. Og i den Henseende har jo *vi* især saa meget at takke dig for. — Ogsaa for alle de mange og gode Breve, vi har modtaget fra dig, takker vi. — Ja, du har fra din Ungdom af vist dig som en kærlig og opofrende Søn mod mig, og jeg vil, saa længe jeg lever, mindes dig med Kærlighed og Glæde. — Ja, du har jo ikke altid danset paa Roser, *jeg har ikke glemt det*. — — Hils din kære Marie og alle Børn og Børnebørn. Gud være med eder og os alle!

Ole Kr. Sørensen.«

Dette Brev voldte ham usigelig Glæde, ja rørte ham til Taa- rer. Men det var ogsaa den sidste Afskedshilsen fra Faderen; thi ni Dage senere døde *Søren Olesen*.

Det var Tirsdag 22. Juli, at Søren Olesen drog ud paa sin sidste Rejse. Ministeriet havde udnævnt ham som Tilsynsmand ved de statsunderstøttede Børnehjem. En saadan Tilsynsrejse skulde han nu paabegynde, for saa til Slut at møde i Rigsdagen.

Vi holdt en lille Husandagt sammen. Søren Olesen frem- sagde Trosbekendelsen og Fadervor. Saa sang vi: »Brødre og Søstre, vi skilles nu ad.« Og lidt efter kørte hans Hustru ham

til Nykøbing. Han saa syg og træet ud, men ingen af os anede dog, at det var sidste Gang, vi skulde ses hernede.

Torsdag kom han til Ry St., efter at han vistnok havde besøgt *Hanbjerg Børnehjem*. Samme Dag besøgte han *Buddes Børnehjem* og *Børnehjemmet i Fiirgaarde*, og tog saa om Natten ind paa Afholdshotellet i Ry. Ud paa Natten blev han meget syg og fik Blodspytning. Samme Nat blev han indlagt paa Skanderborg Sygehus.

Da hans Tilstand forværredes, lod han afsende et Telegram til sin Hustru om at sende Datteren, *Margrethe*, medtagende 100 Kr. Dette Telegram modtog de Lørdag Morgen; men da det var adresseret til Landstingsmand Søren Olesen, brød de det ikke; men lod det omadressere til Rigsdagen, København.

Først henad Aften kom Budet igen og bad dem læse det. Nu rejste hans Hustru med Natposten, Kl. 2 Nat, og kom til Skanderborg Søndag Morgen — fire Timer for sent — Søren Olesen døde altsaa en Søndag og paa sin Bryllupsdag.

For den stakkels Marie var det en tung Bryllupsdag. Hun tog kæk og trofast Kampen op og forsøgte at holde Hjemmet i sin gamle Gænge. Men Slaget var hende for tungt. Hun forvandt det aldrig. Hun overlevede ham kun i 5 Aar.

De havde levet saa trofast og kærligt i Ægteskab med hinanden. Aldrig havde Søren Olesen faaet saa meget udrettet, hvis Gud ikke havde sat denne dygtige og gudhengivne Kvinde ved hans Side. Der gik hun saa trofast og passede Hjemmet og Børnene, mens han »søjtede om«, som han selv yndede at kalde det.

Aldrig holdt hun ham tilbage; men hun fulgte ham i Tankerne paa alle hans Veje. Han skrev gerne op til hende, hvor han skulde tale hver Dag. Stundom kunde da Børnene vaagne om Natten og se deres Moder sidde op i Sengen og bede Gud Fader, Søn og Helligaand beskytte hendes Mand og indgive ham, hvad han skulde sige.

Hun forstod hans Gerning. En Gang sagde hun: »Da jeg var ung, bad jeg i min Barnlighed vor Herre om, hvis det var hans Vilje, at jeg skulde blive gift, da at lade mig faa en Præst. Han hørte min Bøn; *thi min Mand var Præst for hele Danmark*.

Nu var det altsaa Slut. Og saa skulde han dø blandt fremmede. Det gjorde hende saa bedrøvet. —

Helt ene havde Søren Olesen dog ikke været i sin Dødsnat.

En ældre Pige, Else, forhenværende Elev paa Salling Højskole, var hos ham til det sidste.

Hun har fortalt, at hans gamle Lune heller ikke fornægtede sig den sidste Nat; thi da man »travlede« med at faa ham pakket ned i Sygevoغن, sagde han med et lille Smil: »Ja, holdt, lad mig nu faa min Hat med!«

Da han ud paa Natten klagede sig over, at han skulde dø saa ene, adskilt fra sine kære, trøstede hun ham med, hvad han selv en Gang havde sagt for at trøste hende, at »enhver Gud sætter ene, han selv er mere nær!« Vor Herre kunde aldrig nænne at lade én af sine smaa alene i hans Dødsstund.

Da han ikke længere kunde tale, foldede hun sine Hænder og fremsagde Pagten og Fadervor, og hun kunde se, hvor han fulgte med. Da han hen ad Morgenstunden stille drog sit sidste Suk, var der udbredt et forklaret Skær af Fred og Hvile over hans Ansigt. »Jeg er saa glad ved,« skrev hun siden, »at jeg blev udset til at være Søren Olesen til Trøst i hans sidste Stund.«

»Kom i den sidste Nattevagt
i en af mine kæres Dragt
og sæt dig ved min Side!«

Et ejendommeligt Menneskeliv var afsluttet. En af vor Herres »smaa Venner« var gaaet hjem til sine Længsler's Maal.

»Kimer Himmelklokker,
der er Fest i Dag,
for en Sjæl kom hjem fra Sult og Nød!«

Og lad mig saa slutte denne lille Levnedstegning med nogle Linier, som han en Gang nedskrev i én af sine lyse Stunder om sin Livsgerning:

»Jeg venter mig ikke nogen stor Frugt i min Tid; thi jeg er kun en stakkels enlig Svale — men dog en Foraarsbebuder.

— Jeg er dog sikker paa, at dette Arbejde, som vor Herre har givet mig, ikke skal svinde sporløst hen, naar jeg er gaaet bort. —

Mit Arbejde ligger paa Udmarkerne, i Heder og Moser; men en Gang skal disse øde Vange blomstre, naar maaske de nuværende Indmarker ligger Brak.«

XIV. Om Søren Olesens Jordefærd.

4. August 1902.

Forkortet Gengivelse efter »Morsø Folkeblad«s Referat.

Ved Tolvtiden samledes Folk i Forsamlingshuset, hvor der bødtes Kaffe og Hvedebrød. Der var mødt Folk fra alle Egne af Mors samt fra Vendsyssel, Thy, Salling og Hanherred; og med Færgen ankom 30 Personer.

Kl. 2 begyndte Kirkeklokken at ringe, og Folk søgte nu Plads i Kirken. Denne var smukt pyntet med Blomster og grønt. Kisten var skjult af Kranse, flere var hængt op paa Stolestaderne. To smukke Sølvkranse stod op mod Altersranken, den ene fra »Morsø Venstreforening« med Inskription: »Tak for trofast Arbejde!« Den anden fra »Venner i Galtrup, Tøving og Øster-Jølby!« Blandt de andre skal særlig nævnes en Palmedekoration med Sølvskjold og Inskription: »Fra Landstingets Venstre!« samt Palmekranse fra »Kirkelig Samfund af 1898«, fra »Salling Højskole«, fra »Højskolehjemmet i København« o. s. v. Der var samlet henved 800 Mennesker.}

Kl. 2 $\frac{1}{4}$ begyndte man at synge: »Til Himlene rækker din Miskundhed, Gud.« Derpaa talte Frimenighedens Præst, Pastor *Nissen*:

»Det er ikke min Opgave at give en Karakteristik af Søren Olesens Liv, og det er et Spørgsmaal, om nogen kan gøre det.

— Det hedder: Det samme Sind være i Eder, som var i Jesus Kristus. Jesus saa ikke paa Mennesker som *Hellige*, men som *Syndere*, men han elskede dem og vilde lægge dem op til sit Hjerte. Saadan skal vi ogsaa se paa Mennesker som Syndere, der tror paa Gud Faders Naade ved Jesus Kristus vor Herre. Det gjorde Søren Olesen; det er hans største Ros; der gives ingen større.

Søren Olesen var en stærk Mand. Han havde en stærk Overbevisning og stod urokkelig fast ved den. — Selv om man ikke altid var enig med ham, maatte man dog respektere den.

— Naar Søren Olesen udøvede sin Missionsgerning ud over Landet, var det ikke alene jævne Ord, han talte, men det var stærke, varme, tændende Ord. Man maatte lytte, og man maatte forstaa, at den Mand talte, fordi han troede.

»Søren Olesen var stærk i sin Kærlighed. Naar en saadan Sorg rammer saa dybt, som Sorgen har ramt det lille Hjem ved

Præstbro, saa vidner det om Kærlighed. Han var *meget* for sin Hustru og sine Børn, *meget* for denne Kreds, og han vilde altid Kredens Vel.

Trods sin Styrke kunde han bøje Knæ for Gud Fader i Himlen; han kunde paa sine Knæ over for Gud Fader og den Herre Jesus *bede, takke og græde*.

Omkvædet i hans Forkyndelse var al Tid dette: »Sig Gud og Faderen Tak for alle Ting i vor Herres Jesu Navn!« Trods al Brøst har Gud rigelig velsignet hans Gerning.

Vi tror, at han er gaaet hjem, at Guds stærke Arm har omslynget ham, saa han nu hviler ved Jesu Bryst. Gud give ham en salig Opstandelse i vor Herres Jesu Navn! Amen!

Salmen: »Herrens Venner ingen Sinde.«

Pastor *Glud*, Jehjerg: Vi elskede ham saa inderlig, vi havde ham saare kær. Han elskede os, det kunde vi mærke. Han havde stor Kærlighed til Mennesker i sit Bryst. Kærligheden var Kilden til hans Styrke og Drivkraften i hans Arbejde.

Han havde set, at mange Mennesker gik omkring, fremmede for Jesu Kristi Tro — gik med Bekymringer — med Trældom i Sind — bundne til det lave, skønt vor Herre gerne vilde have dem hjem. Derfor havde han ingen Ro i sit Sind. Lige fra hans Ungdom var det ham en Trang at komme ud mellem Mennesker. —

Naar han nævnede Jesu Navn, var det saa underligt blødt, at man hørte, det laa ham paa Hjertet. Kærligheden drev ham ud at vidne for Folk om Guds Barmhjertighed; det var jo forfærdeligt, om de skulde leve og dø uden at faa Gavn af Jesusnavnet.

Aldrig hørte man ham tale haardt, aldrig var der Braad i hans Tale, men Kærlighed. Han bad, tiggede Mennesker til at lade sig forlige med Gud. Derfor var hans Tale saa udmærket skikket til at vække Folk op af Dødssøvnen. Han elskede Mennesker, derfor kunde han tale saa kønt og inderligt til dem.

Han havde set, at mange gik og vidste godt, hvad det var at være Kristen — kunde tale derom —, men var saa underlig sløve. Der var ingen Kraft i dem: de lod sig tage af Verden; — han vilde vække dem op til at være tro. —

Mange har været glade for ham og sender i Dag en stille Tak for hans Gerning.

En Mand, som vil arbejde saaledes i Jesu Navn, vil møde

Modstand. Det gjorde Søren Olesen ogsaa — maaske noget for sin menneskelige Skrøbeligheds Skyld; — men han var sin Kristentro bekendt og kunde aldrig slaa af paa den.

Han fik en stor Gerning i den danske Højskole. Han saa, at der gik mange Karle og Piger, som var udsat for Farer, han kendte deres syndige Natur og vilde gerne hjælpe dem til Rette. — Han talte mildt og blødt til dem og hans Øjne lyste, naar han talte til dem.

Han saa, at det blev til ingen Ting med Menneske- og Folkelivet, hvis det ikke blev gennemsyret af Kristi Kærlighed ved Ordet, som bærer Guds Rige til Jorden.

Der er ikke mange Meenesker, hvis Skikkelse staar i den Glans i Skole og Kirke. — Ogsaa hans Kærlighed til Børn viser, at han var en god Mand. Han tjente den kristne Menighed, og han tjente sit Folk. Og Grunden til hans Kraft var -- — *Kærlighed*.

Salmen: »Han, som har hjulpet hidindtil«.

Højskoleforstander *Axelsen*, Jebjerg: »Jeg har haft den Lykke, at have haft nært Bekendtskab til Søren Olesen og at vinde hans Venskab. — Jeg har aldrig kendt en Mand, hvem det var saadan en Højtid at være sammen med som ham. — Jeg havde nærmest Følelsen af, at han var Læreren og jeg Elev. Jeg maatte ind at høre ham tale Dag efter Dag. Saadan gik det til det sidste. ---

Vi holdt af ham, og Børnene klyngede sig til ham. Aldrig er der skiftet et ondt Ord imellem os, aldrig har der været nogen Uenighed, undtagen naar han skutde have sin Løn, og aldrig vilde han have saa meget, som jeg mente, hun havde for-tjent. — Dette er bogstavelig sandt. Gang efter Gang har jeg set ham hjælpe Folk, som var i Betryk, ogsaa hjælpe med Penge og aldrig smaalig. Jeg har lært ualmindelig meget af Søren Olesen. —

Jeg har vanskeligt ved at se en eneste Fejl hos ham. Og det Vidnesbyrd, jeg giver ham, er fra en Mand, som har levet sammen med ham Dag efter Dag i flere Aar og har kendt ham nøje.

Der vil blive en tom Plads hvor Søren Olesen har gaaet. — Ikke mange kan stilles ved Siden af ham i Højskolen. Ogsaa i den danske Menighed skal man lede for at finde en Ordfører, der som han forstod i Kærlighed at tale til de smaa.

Hjærtelig Tak fra Højskolen, særlig Salling Højskole og dens Elever. Tak fra min Familie og mig selv. Tak til ham, som helst vilde gaa vor Herres Ærinde.»

Salmen: »Nærmere Gud til dig«.

Provst *Larsen*, Øster-Assels: »Paulus skriver i 2. Brev til Timoteus: »Vær ædru i alle Ting, lid ondt, gør en Evangelists Gerning, fuldfør din Tjeneste.«

Søren Olesen var ædru i sin Forkyndelse. — Han var Tjener for »Kirkelig Samfund«; men i sit Regnskab og Redegørelse smurte han aldrig tykt paa. Der var ingen Pral, ingen Storhed. Han var ikke en Mand, som yndede Floskler og fagre Talemaader, men han var helt ædruelig.

»Døj ondt.« — Han maatte høre adskilligt. Man har gjort Nar ad ham, fordi han var en kristen Mand, hvor han stod, var Kristi Navn bekendt og gjorde en Evangelists Gerning.

Han gjorde en Evangelists Gerning i Lys og Løn; — ogsaa i Københavns Gader ved Nattetid prøvede han at tale Guds Naades Ord ind i Øret paa Folk, som var vant til at høre andre Ord.

»— Hellere slides op end ruste op!« Det passede paa Søren Olesen. Han var bestandig i sin Gerning, og han faldt paa Valpladsen midt i Arbejdet.

»Søren Olesen var en Kristi Stridsmand, som vilde hjælpe Sjælene til Himmerig. Med Vemod er det sagt, at han døde ude mellem fremmede. Men da han døde, var han hjemme. Da var Striden til Ende. Han var hjemme hos Gud. Saadan kan en Kristen dø. —«

Højskoleforstander *Hansen*, Galtrup: Det maatte være dejligt at have levet paa Jesu Tid, set ind i hans Øje og hørt hans Ord. Det kommer vi let til at tænke, naar vi møder et Menneske med en god Tro og et lyst Øje. Søren Olesen havde noget af Genskinnet af vor Herres Kærlighed, som vi følte gav »Godt Mod!«

Som Dreng læste jeg Bogen om Anders Svendsen Hovmøller, og her mødte jeg første Gang Søren Olesens Navn, og det var, som han sagde: »Godt Mod«.

Da der var Tale om, at jeg skulde overtage Galtrup Højskole, skrev jeg til ham, og fik Svar igen, der sagde: »Godt Mod!«

— Sidst jeg talte med ham, var for 3 Uger siden. Han havde

endnu det lyse Smil i Øjet, og hilste: »Godt Mod!« skønt han var bøjet af Sygdom. Vi sang da: »Nærmere Gud til dig —«.

I den lille Bog, jeg nævnte, findes en Sang af Søren Olesen, et Farvel til Anders. Den begynder saaledes:

»Lille Guds Barn! nu gik du til Hvile,
nu din Hertesjæl har kæmpet ud.
Ser du nu, hvor Englene de smile?
Ser du nu, hvor kønt der er hos Gud?«

Dette Vers vil jeg anvende paa ham selv: »Jeg ved, du troede, hvad du ikke saa. Du hilste med et: »Godt Mod!« Vi tror, at vor Herre mødte dig ved Indgangen, sagde: »Godt Mod!« og førte dig ind til evig Glæde.«

Lærer *J. P. Harbo*, Asbo: Da vi i Bladene saa, at Søren Olesen var død, var det, som skulde vi knække sammen, min Hustru og jeg. Det var mig vanskeligt at fortsætte min Gerning den Dag. Jeg gik dog ind til Børnene og sagde til dem, at en af mine bedste Venner var død, fortalte dem saa om ham, som kunde fortælle som ingen anden.

Ingen kunde bedre se hans Fejl, end han selv. Han sagde en Gang i en Vennekreds: »Kunde I se ind i mig, vilde I slet ikke kendes ved mig!«

Er her nogen, som var tilbøjelig til at se paa hans Fejl, vil jeg bede dem, slaa en Streg derover og lade det være forbi!« (Taleren oplæste et Mindedigt).

Højtideligheden i Kirken sluttede med Salmen: »Min Jesus, lad mit Hjerte faa«. Pastor Nissen forrettede Jordpaakastelsen, hvorpaa man sang: »Krist stod op af Døde«.

Søren Olesens Minde.

(Ved hans Baare i Ansgarskirken.)

Du var min Ven, min trofaste Ven,
i Lyst, men ej mindst i Nøden.
og det er mit Haab, at vi mødes igen,
som Venner, der smiler ad Døden.

Naar *Valget* stod mellem Sandhed og Løgn,
du intet *halvt* kunde bruge;
hvad frit du valgte det ene Døgn,
var valgt for den hele Uge.

Og *Valget førte du længere frem:*
for *Vælgere* vilde du vidne,
du bad os vælge *det reneste Hjem*,
hvor ej der er Brug for det skidne.

Naar *Kaldet lød*, gik du ej mod Vest,
hvor lydt det dig kaldte fra Østen;
da *Budet* kom, gik du glad fra din Læst;
thi du kendte ham selv paa Røsten.

Og *Kaldet bragte du videre ud*,
hvor du vidned' om *Verdens Befrier*;
du villig gik som hans Sendebud.
selv paa mørke Veje og Stier.

At Synden er stor, og Døden er stærk,
du vidnede klart, som du vidste;
du optog en Kamp imod Fjendens Værk,
og vi ved, du var tro til det sidste.

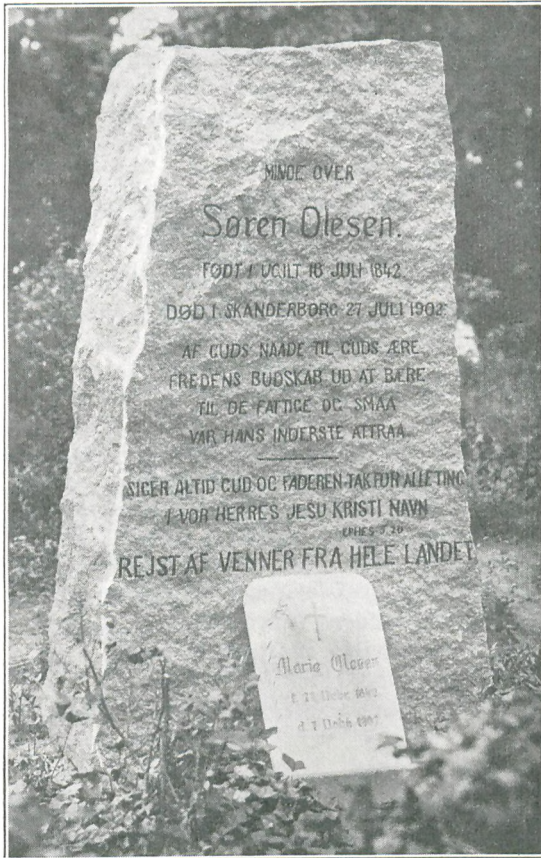
Og saa du en Stakkel paa Synderes Vej,
du nød' ham til Hjemmet at vende;
du bad ham at kæmpe og slap ham ej,
før du saa, han fik Vaaben i Hænde.

Gud give os alle sin Naade og Fred,
*mens Arbejdsdagen henrinder,*¹⁾
saa har vi Hvilen at trøste os ved,
naar Timer og Tider forsvinder.

Jens Peter Harbo.

¹⁾ Citat efter et af hans Breve.

1914 blev der paa hans Grav rejst et stort Monument, hvor-til der var samlet Bidrag fra hele Landet. Det bestaar af en fire Alen høj tilhugget Granitblok og bærer følgende Inskriptioner:



SØREN OLESEN,

F. I UGILT 18. JULI 1842; D. I SKANDERBORG 27. JULI 1902.

»Af Guds Naade, til Guds Ære,
Fredens Budskab ud at bære
til de fattige og smaa,
var hans inderste Attraa!

Siger altid Gud og Faderen Tak for alle Ting
i vor Herres Jesu Navn.

Paa Stenens Bagside har Jeppe Aakær ladet sætte følgende Strofer:

»Tung var din Gang,
Graad dunkled' tit dit Øje;
men alt blev lyst,
naar Talen gjaldt det Høje!«

EFTERSKRIFT

Denne Skildring af *Søren Olesen* er desværre bleven lidt ensidig. Der kunde f. Eks. være dvælet lidt mer ved hans Forhold i Hjemmet. Selv om det vemodige dannede Undergrunden i hans Karakter, saa kunde han dog i de daglige Forhold være fuld af *Lune* og *Skælmeri*. Ja, under hans sidste Sygdom siger Aakjær:

»*Skælmen* lo endnu i Øjet,
men med *Skælmen* kæmped' *Taaren*.«

Mon ikke det til en vis Grad passede til *Søren Olesens* hele Liv.

Naar han i 1873 stillede sig til Valg i Vestervigkredsen, og 1881 i Thistedkredsen, saa var det for det første efter mange Venners Opfordringer, men dernæst fordi han saa inderlig gerne vilde udrette noget for Folk og Fædreland. Provisorietiden voldte ham *megen Hjertesorg*.

Om hans Valg til Landstinget har han selv her i Bogen gjort Rede. Det var først efter stærke Opfordringer, navnlig af Pastor *Lillelund*, at han indvilgede.

Han var ikke bange for at være vor Herres Navn bekendt i Rigsdagen. I den nylig udkomne Udgave af »Dansk biografisk Leksikon« hedder det: »Hans Deltagelse i Forhandlingerne var stærkt præget af hans religiøse Standpunkt.

Endvidere oplyses man om, at han i 1895, 1900 og 1901 talte imod *Prostitutionen*, 1896 og 1899 for Friskolen og 1897 for tvungent borgerligt Ægteskab; 1902 hævdede han med Styrke Kirkens Frihed, og han var i 1899 Partiets Ordfører i Saltvandsfiskerisagen.¹⁾

¹⁾ *Jensen-Sønderups* Artikkel om *Søren Olesens* Rigsdagsvirksomhed er skreven siden Forfatterens Efterskrift. (J. P. H.).

Der er ingen Tvivl om, at hans Arbejde i Rigsdagen *satte Spor*: thi et ærligt og trofast udført Arbejde sætter *altid* Spor. Ogsaa her har Aakjær i sit Mindedigtt truffet det rette, naar han siger:

»Men hvor Rævekløgt og Goldhed
svinger Klokken hist paa Tinge,
fik din Tale noget nedstemt,
som de golde kaldte »ringe«.

Men for dem, der sad og hungred'
efter *Ærlighed* alene,
var *dit* Ord imod de andres
ogsaa her som Brød mod Stene.«

En Tak til de mange, der paa forskellig Vis har støttet Mindebogens Fremkomst!

J. P. WAMMEN.



XV. Søren Olesen som Rigsdagsmand.

Af Hypothekbankdirektør *Jensen-Sønderup*.

Af Thisted Amts fire Valgkredse var de to Thylandske Kredse: Thisted- og Hurupkredsen indtil Aarhundredskiftet udpræget Konservativ og i Folketinget repræsenteret af Højremænd, medens de to andre Kredse: Frøstrup (Bjerget) og Mors var udprægede Venstrekredse, repræsenteret af Venstremænd. Mest udpræget Venstre var vel nok Morskredsen, der ved Folketingsvalget den 3. Januar 1879 valgte daværende Lærer *Ravn* til Folketingsmand. Han hørte som bekendt til de meget yderliggaaende Venstremænd, der i Provisorieaarene ikke lagde Fingrene imellem, naar de slog til Ministeriet Estrup, og han mistede af den Grund sit Embede som Lærer i Folkeskolen. Det vakte derfor stærkt Røre paa Mors, da Ravn i Begyndelsen af 90erne gik med de mere moderate Venstremænd i Folketinget, og, allerede før »Forliget« blev sluttet i 1894, dannedes der paa Mors en ny Venstreforening med det Formaal at faa en anden Kandidat opstillet til Folketingsvalget. Søren Olesen tog virksomt Del i Arbejdet for Oprettelsen af denne ny Venstreforening, og i Sommeren 1894 skrev han i »Morsø Folkeblad« en længere Artikkel, hvori han udførlig gør rede for og giver en nærmere Begrundelse af Formaalet med og Nødvendigheden af Foreningens Oprettelse. Artiklen gik over i andre Blade bl. a. »Thisted Amtstidende«, hvorved Søren Olesens Navn som Politiker blev kendt ogsaa udenfor den Ø, hvor han nærmest hørte hjemme.

I September 1894 skulde der afholdes Valg til Landstinget i Halvdelen af Landets Landstingsvalgkredse, deriblandt 8. Landstingskreds: Thisted Amt samt en Del af Viborg og Ringkøbing Amter. Valgstedet var Skive. Ved Valgmandsvalget blev der i Morskredsens 16 Landkommuner valgt: 13 Venstremænd (Forligsmødstandere), 2 Højremænd og 1 Moderat. Der var imidlertid til dette Landstingsvalg saa mange Delinger og Afskygninger indenfor Partierne, ikke mindst indenfor Venstre, saa det

var ret uklart, hvorledes Resultatet af Landstingsvalget vilde blive. I »Thisted Amtstidende« (Bergs Blad) skrives der, en halv Snes Dage før Valget i Skive skal foregaa, at »efter Forlydende er der paa Mors Stemning for at opstille Hr. Søren Olesen som Venstres Kandidat ved Landstingsvalget«, men 4 Dage før Valget hedder det i samme Blad, at »Landvæsenskommissær N. Mundberg i Struer har, efter hvad der meddeles os, paa Opfordring erklæret sig villig til at være Venstres Kandidat ved Landstingsvalget i Skive.«

Ved det af Venstre afholdte Prøvevalg i Skive Aftenen før Landstingsvalget blev yderligere en Venstremand bragt i Forslag, idet Gaardejer *Nørhave* fra Vust — den senere Folketingsmand for Frøstrupkredsen — anbefalede *Jens Simonsen*, Klim. Søren Olesen blev anbefalet af Pastor *Lillelund*, medens Bagger, Blæsbjerg (ved Struer) anbefalede at stemme paa Mundberg. Der var mødt 60 Valgmænd ved Prøvevalget — 54 kommunevalgte og 6 selvskrevne Vælgere — og ved første Afstemning fik Søren Olesen 22 Stemmer, Mundberg 21 Stemmer og Jens Simonsen 17 Stemmer. Ved bundet Valg mellem de to førstnævnte fik Søren Olesen 30 Stemmer og Mundberg 25.

Det var dermed afgjort, at Søren Olesen skulde være Venstres Kandidat ved Landstingsvalget, og det konstateredes derpaa, at 53 af de tilstedeværende Valgmænd vilde give ham deres Stemmer ved Valget (53 Stemmer var tilstrækkelig til at sikre en Mand valgt), hvorefter man tilbød de Moderate, der holdt Prøvevalg for sig, men ikke havde Stemmer nok til en Mand, at give dem 6—7 Stemmer.

Ved Landstingsvalget fik Søren Olesen 54 Stemmer og var dermed valgt som 2. Landstingsmand for 8. Kreds. Det var dog ikke Søren Olesens Hensigt nu at opgive sin Missionsvirksomhed, hvilket han meddelte i »Højskolebladet« med Tilføjende, at denne Virksomhed herefter tildels vilde falde paa Sjælland og i København, hvorfra der oftere havde været kaldt paa ham.

Søren Olesens Arbejde paa Rigsdagen var i ikke ringe Grad præget af de Erfaringer, han under sin Missionsvirksomhed indhøstede, særlig om Forholdene blandt de saavel i moralsk som i økonomisk Henseende daarligt stillede i Befolkningen. Man mærker det allerede i den første Tale, han havde Lejlighed til at holde i Landstinget i Samlingen 1894—95. Det var under Behandlingen af et Forslag om Ændringer i Loven af 10. April

1874 om Foranstaltninger til at modarbejde venerisk Smittes Udbredelse, (Loven om den offentlige Prostitution), hvilken Ændring gik ud paa at fastslaa, at det ingensinde af Politiet kunde paalægges den Kvinde, der driver Utugt som Erhverv, »at tage Ophold i et offentligt Hus«. Søren Olesen var Medlem af det Udvalg (paa 7 Mand) som i Landstinget havde det paagældende Forslag til Behandling, og i den af Udvalget afgivne Betænkning, gør han, sammen med Thomas Nielsen, som Mindretal den Bemærkning, at Mindretallet ikke er i Tvivl om, at Bordellerne burde afskaffes. Da der imidlertid »er ringe Sandsynlighed for, at et Forslag i den Retning vilde kunne gennemføres for nærværende Tid«, har de to Medlemmer, i Erkendelsen af det foreliggende Fremskridt, ment at burde afstaa fra videregaaende Forslag.

Ved det nævnte Forslags anden Behandling holder Søren Olesen, som nævnt, sin første Tale i Landstinget. »Jeg føler det som en Pligt som Rigsdagsmand«, siger han, »at have et aabent Øje for det Folks Tarv, man er sat til at repræsentere, og det synes for mig, at den Tilstand, som er i København med Hensyn til Sædeligheden, er saa umoralsk, at man er nødt til ogsaa herinde fra Rigsdagen at sige, at vi ikke som Rigsdagsmænd ville have Lod og Del i dette. Den, der vil øve Usædelighed, faar tage det paa sin egen Kappe; Rigsdagen, syntes det mig, skulde ikke gaa ind paa at regulere eller lægge til rette for Utugten paa nogen som helst Maade.« Søren Olesen slutter sin udmærkede Tale med at sige: »Lad os endelig komme bort fra under nogen som helst Skikkelse at sige, at dette (den offentlige Prostitution) kan godt gaa an, at det er lovligt. Vi kunne ikke være det bekendt hverken for Gud eller Mennesker, vi kunne ikke staa som Lærere blandt vort Folk og prædike mod Utugt, og saa her i København skilte dermed.«

Det er ved denne Lejlighed, som ved mange senere Lejligheder, hvor Søren Olesen førte Ordet paa Rigsdagen, let at mærke, at det er den *alvorlige, kristne* Politiker, der taler. Han ser paa Sagen som den Mand, der føler sit Ansvar ikke blot som dansk Mand og som Venstremand, om man vil: som Demokrat, men først og fremmest som et ærligt, troende, kristent Menneske.

I de følgende Rigsdagssamlinger tog Søren Olesen bl. a. Ordet ved Behandlingen af Forslag om Ændringer i Skolelovgivningen, og om Afløsning af Højtidsofferet. Det var særlig

Friskolens Sag og det offentlige Støtte til den, der laa ham paa Sinde. Han gør opmærksom paa den Betydning, Friskolen har haft for vor Børneskole i det hele, og hævder, at det gennemgaaende er Smaakaarsfolk, der har baaret Friskolen frem. Søren Olesen havde jo selv gennem mange Aar været Friskolelærer, og han oplyser, at af de ca. 70 Børn, han havde i Skolen, var der ca. $\frac{1}{3}$, der ikke blev betalt noget for, og de øvrige »var lutter Smaakaarsfolks Børn;« derfor finder han, at »naar vi sidder her som Lovgivere, skulle vi ikke saadan alene have Øje for dem, der staa og arbejde paa den Plads, man nu behager at kalde Statsskole, Kommuneskolen, men vi skulle se paa det heles Tarv og lønne dem, der gøre et godt Arbejde.« Forslaget var ialt væsentlig en Lønningslov, hvilket Søren Olesen var ret utilfreds med; han ønskede »en virkelig Skolereform sammen med gode Lønninger, saaledes at det kunde blive til Velsignelse for Folket«, og han nævnede flere af de Spørgsmaal, der efter hans Mering burde tages med under Behandlingen, bl. a. Lærernes Fritagelse for Kirkesangerbestillingen, og om Undervisningen for de unge ud over den skolepligtige Alder. Om det sidstnævnte Spørgsmaal bruger han meget betegnende den Vending: at man burde »stille Skolerne og Lærerne til Raadighed for Ungdommen«.

Ogsaa ved Behandlingen af Forslaget om Afløsning af Højtidsofret, mærker man, at det, der særlig interesserer Søren Olesen, er, at finde en Ordning, som gør det muligt for Smaafolk at henvende sig til Præsterne uden at føle sig trykkede af, at de ikke er i Stand til at yde noget Vederlag for Præsternes Medvirken ved Bryllupper, Barsedaab, Sygebesøg, Begravelser og lignende Lejligheder.

Det var nu ikke alene Spørgsmaal af mere aandelig og kulturel Betydning, der kaldte Søren Olesen frem til Deltagelse i Forhandlingerne paa Rigsdagen. Han blev, navnlig efter at der i 1898 var afholdt Valg for de Landstingskredsens Vedkommende, hvor der ikke var Valg i 1894, Venstres Ordfører i Landstinget ved Behandlingen af flere betydelige Lovforslag, bl. a. om Saltvandsfiskeriloven, om Kystfredning, Tuberkuloselov o. s. fr. Og hans Retssans og Forstaaelse af de mindre velstillede vanskelige Kaar gaar ogsaa her som den røde Traad gennem alle hans Udtalelser. Han vil ikke være med til at give Kystejerne større Rettigheder paa de frie Fiskeres Bekostning, naar Talen er om

»Aalegaardsretten«, eller at lade Grundejerne forbyde andre at hente Sten, Sand og Tang ved Stranden for selv at kunne have Fordel deraf.

I Almindelighed er der dyb Alvor, parret med megen Viden og stor Indsigt, i Søren Olesens Taler i Landstinget, og altid har han sat sig grundigt ind i de Spørgsmaal, hvorom han fører Ordet. Han har ikke blot den praktiske Mands Blik for Sagerne, men han har ogsaa læst og kender, hvad der herom er skrevet og sagt tidligere under deres Behandling paa Rigsdagen og i Kommissioner eller særlige Afhandlinger. Undtagelsesvis kan han dog ogsaa være bidende ironisk, som engang han under Behandlingen af et Forslag til Lov om Navneforandring gør opmærksom paa, hvor lidt Folk kender til, og interesserer sig for, hvad Navne betyder. Navnet »Fridtjof« er ved at blive et yndet Navn siger han, men hvis man vidste, at det betyder »en Sørøver«, vilde Forældre dog nok betænke sig paa at give deres Børn et saadant Navn. I gamle Dage talte man ikke om, hvis Søn en Mand var; da var Manden »Hr. Peder« og hans Hustru »Fru Karen!«

Søren Olesen var ikke, og blev aldrig, »Politikker« i den Forstand, hvori man almindeligvis tager dette Udtryk som Betegnelse for Rigsdagsmænd. Det »taktiske« ofrede han sikkert ikke mange Tanker. Og han var, samtidig med at være den praktiske Mand, der bedømte de foreliggende Sager ud fra sine egne Erfaringer og Kendskab til Livet, i ikke ringe Grad idealistisk i sin Opfattelse. Det kommer frem, naar han taler ved Behandlingen af Forslaget til Lov om Jord til Landarbejdere, hvor han holder paa, at man ikke maa stille større Fordringer til dem, der skal have disse Jordbrug med Hensyn til at være i Besiddelse af Kapital; det er efter hans Mening de dygtigste, solideste og bedste af de unge, der har begyndt at tjene hos fremmede allerede fra de var Børn og som ofte i flere Aar har baaret en ikke ringe Del af deres Løn hjem til Forældrene, og som senere ogsaa har ofret noget paa deres Uddannelse ved at tage paa Højskole. Det er saadanne unge, man fortrinsvis skal hjælpe til at faa eget Hjem med Jord. Ligeledes under Behandlingen af et Forslag om vanrøgtede Børns Opdragelse, hvor han slaar til Lyd for, at Hovedvægten lægges paa »at Hjemmene bevares for disse Børn, thi naar alt kommer til alt er der ingen Steds hvor Børnene kan have det bedre end i Hjemmene.«

I den sidste Rigsdagssamling, Søren Olesen deltog i, fik han Lejlighed til under Behandlingen af Lovforslaget om Menighedsraad 1901—02 at tale om det, der dog fremfor noget andet laa ham paa Sinde: Den kristne Menigheds Stilling indenfor Folkekirken. Der var den 30. Oktober 1901 i Odense afholdt et Møde af »Udsendinge fra 744 Menighedskredse rundt om i Landet« — væsentlig Repræsentanter for »Indre Mission«. Paa dette Møde blev det gjort gældende, at de foreslaaede Menighedsraad »valgte efter den almindelige Valgret og med en saa overvejende Indflydelse paa Præsteembedernes Besættelse vilde blive til ubodelig Skade for det Menighedsliv, som kraftigt har udviklet sig i vort Folk i den sidste Menneskealder, give den aandelige Død og Ligeegyldighed en Ret, som ikke tilkommer den og vilde i høj Grad kunne blive faretruende for en rolig Udvikling indenfor vor Folkekirke«. Overfor denne Udtalelse gør Søren Olesen opmærksom paa, at hvis »Indre Missions« store Høvding og Fører: Vilh. Bech, havde været til Stede ved det nævnte Møde, vilde Udtalelsen have set anderledes ud. Vilh. Bech tog nemlig ikke fejl af den Forskel, der er paa Sogn og Menighed, han har brugt det Udtryk, at »Folkekirken er en Omnibus« og at »der er mange, der taler om Menigheden, og de har ikke mere Forstand derpaa end bag paa min Haand.« De kan, siger Vilh. Bech, efter Søren Olesens Gengivelse i den her nævnte Tale i Landstinget, »ikke gøre Forskel paa en Flok Mennesker indenfor en Sognegrænse og en Menighed; Menigheden, det er Herrens, Sognet, det er Statens. Det er Udtryk, som den gamle Kirkehøvding har brugt mange Gange.«

Søren Olesen undrer sig over, at de kirkelige Myndigheder og aandelig vakte Mennesker tager saa stærkt paa Veje mod disse Love om Menighedsraad og Kirkens Brug m. fl., der angaar de ydre Ting, »som om Verden ikke staar til Paaske«, dersom de gennemføres, medens der er »store kristelige Spørgsmaal, der ligger for«, hvor der efter hans Mening var mere Grund til at bede Regeringen om »for Livets Skyld« af faa indført Ændringer. Han henviser til, at »Kirkeligt Samfund af 1898« har løftet sin Røst for at faa »mere Sandhed ind i Præsteløftet.« Og i Forbindelse hermed peger han paa Nødvendigheden af at faa »mere Sandhed ind i Begravelser og Vielser; hvorfor skal Herrens Navn kastes i Grams der.« Det er derfor efter Søren Olesens Opfattelse i høj Grad ønskeligt, at faa indført almindelig

borgerlig Vielse, ligesom det ogsaa maa kræves, at der bliver større Frihed ved Nadverbordet. Ingen skal være Herrer i Folkekirken; vi maa se at indrette dette Hus saa godt som vi kunne, saa vi alle kan befinde os nogenlunde vel ved Siden af hverandre; saa det kan blive et Fristed for alle, der er indenfor Folkekirken, siger han, og vil man saa spørge om, hvem der er indenfor Folkekirken, vil han svare med en Omskrivning af Grundtvig: »Til et Folk de alle høre, som sig regner selv dertil, som for Kirkesprog har Øre og for Folkekirken Ild.«

Ogsaa under Behandlingen af Lovforslaget om Kirkers Brug tog Søren Olesen Ordet i Landstinget. Han glæder sig over Forslaget og haaber, at man, naar det bliver gennemført, vil vide at benytte Kirkerne mere end hidtil. Der holdes nu mange Steder Børnegudstjenester, siger han, men man har ikke hidtil kunnet holde disse i Kirkerne, skønt det netop gælder om i Tide at vænne Børnene til at komme der. Ligeledes finder han, at det vilde være ønskeligt, om der i Kirkerne en Gang imellem blev holdt kirkehistoriske Foredrag. Kirkens Historie er, udtaler Søren Olesen, en »underlig lukket Bog for de allerfleste; de kender en lille Smule til det ny Testamente, men Kirkehistorien iøvrigt kender Folk ikke stort til. Der er mange vaagne Mennesker, der tror, at nu er det først, der begynder en Menighed, da de er vaagnede, og de vilde have meget godt af at høre et oplysende kirkehistorisk Foredrag om, hvordan det saa ud i gamle Dage.«

Det var Toner af en noget anden Art, der lød paa Rigsdagen, naar Søren Olesen tog Ordet, end de, der sædvanligvis hørtes og høres. Han var ikke af dem, der sagde, hvad der var bleven sagt af andre i Forvejen, men som kun tog Ordet for at vise en Side af Sagen, der ogsaa burde ses, pege paa Forhold og Omstændigheder, der maatte tages med under Overvejelserne af de foreliggende Spørgsmaal. Nogen lang Virksomhed paa Rigsdagen fik han ikke — han døde inden Landstingsvalget i Efteraaret 1902 skulde foregaa —, men det kan med Sandhed siges om ham, at han følte og forstod det Ansvar, der følger med at være en af Folkets Repræsentanter paa Rigsdagen, og at han aldrig gik af Vejen for at bære det. Søren Olesen var af dem, man lagde Mærke til; hans Taler blev »hørt« i Landstinget, thi man mærkede, at han talte, fordi han havde noget at sige, og noget, der burde siges, siges med den Alvor og ud

af den Overbevisning, der var ham egen. Dette blev sikkert erkendt af alle uden Hensyn til Parti, og det fik bl. a. Udtryk, da den nyvalgte Formand i Landstinget: *H. N. Hansen*, der vel nok havde bedre Betingelser for at bedømme og værdsætte Søren Olesen, end adskillige andre, ved den følgende Rigsdags-samlings Begyndelse — Samlingen 1902—03 — i sin Mindetale udtalte: »Vi mindes alle hans varme Følelse, hans alvorlige, ærlige Optræden under vore Forhandlinger og hans Arbejde i vore Udvalg.«



